PT
5860
.N3V5

2. 1821

Class PT5860
Book .N3V5

VIJFTAL

REDEVOERINGEN.

479 E11

VIJFTAL REDEVOERINGEN

GEHOUDEN, BIJ ONDERSCHEIDEN GELEGENHEDEN

DOOR

JEAN LOUIS NAUTA,

IN LEVEN STADS FRANSCH KOSTSCHOOLHOUDER

TE ALKMAAR.

MET EEN BEKNOPT

LEVENSBERIGT,

EN EENE

GEDACHTENIS-REDE,

DOOR

MR. *F. J. GALLÉ,*

SUBSTITUUT OFFICIER VAN JUSTITIE,

TE ALKMAAR.

TE ALKMAAR, BIJ

I. A. VAN HARENCARSPEL EN *HS. COSTER.*

1820.

KONINKL. BIBLIOTHEEK TE 'S-HAGE.

PT5860
N3V5

By Transfer
NOV 18 1931

VOORBERIGT.

Gij vindt, Geachte Lezer! in dezen bundel een *vijftal Redevoeringen* opgesteld door eenen Man, wiens te vroege dood onberekenbare gevolgen heeft voor eene ongelukkige weduwe en zes onmondige kinderen, van welken het oudste *negen* jaren levens bereikt, en het jongste nog tegenwoordig bijna alle de behoeften eens tederen zuigelings heeft; door eenen Man, wiens afsterven aan ALKMAARS ingezetenen den kundigsten, den zedigsten, den geschiktsten Onderwijzer der jeugd heeft ontrukt, wien zij met het onbepaaldst vertrouwen en met de beste uitkomsten hunne kinderen konden overgeven.

De School, bijkans geheel te niet gelopen, toen Hij derzelver bestuur aanvaardde, was in een tijdvak van *vier* jaren tot *zeventig* kinderen aangegroeid, onder welken zich een *twintig-tal* bevond, door ouders of voogden, in andere plaatsen woonachtig, geheel en al aan zijne zorg toebetrouwd. Veel derhalve was ALKMAAR aan zijn ijver en goede orde in school en huisgezin verschuldigd; en het gevoel daarvan wekte bij sommigen het verlangen,

door allen gebillijkt, dat de afdeeling der maatſchappij, *Tot nut van 't algemeen*, alhier gevestigd, welker medebeſtuurderſchap, een jaar vóór zijnen dood, Hem was opgedragen, de gelegenheid verſchaffen zoude, om op eene, Hem waardige, wijze eenige openbare hulde aan zijne nagedachtenis toetebrengen. Het beſtuur van dat Departement, een ijverig medelid in Hem verloren hebbende en het hoofddoel der maatſchappij in het oog houdende, naar welks bereiking Hij, als Onderwijzer der jeugd, met alle zijne krachten ſtreefde, gaf aan dien wensch gehoor; en, niet onbewust van de naauwe vriendſchap, met den waardigen Overledenen door mij aangekweekt, koos hetzelve mij tot de moeijelijke, voor mijn gevoel dubbel moeijelijke, taak, om bij de begeerde gelegenheid het woord te voeren. Offchoon ik de geringheid mijner vermogens kende, en voor de aandoeningen van mijn diepgetroffen hart, bij de volbrenging van zulk eene taak, vreesde, kon ik echter het denkbeeld niet dulden, dat een ander bij de openlijke vereering van de nagedachtenis mijns bezreurden Vriends zoude voorgaan; dat een ander dan ik, aan wien Hij op zijn ſterfbed vrouw en kinderen had aanbevolen, den beklagenswaardigen toeſtand dezer ongelukkigen, die met hem hun beſtaan hadden verloren, onzen Stadgenoten op het hart zoude drukken. Ik aanvaardde dus het mij opgedragen werk, en op den *zevenden Maart* dezes

jaars

jaars werd de *Gedachtenis-rede*, aan het slot van dezen bundel te vinden, in eene talrijke en aanzienlijke vergadering, in welke ook de kinderen zijner School aanwezig waren, op eene plegtige, doch eenvoudige wijze bij één gekomen, door mij uitgesproken.

Weldra kreeg ik, van de zijde des genoemden Departements het vereerend aanzoek, om het evengemelde stuk door den druk voor deszelfs Leden verkrijgbaar te maken. Moeijelijk echter kon ik besluiten, hetzelve, zoo als ik het eeniglijk in de taal der uitboezeming van een gewond hart, en geenzins naar de regels der kunst, geschreven had, geheel op zich zelve staande, in het licht te geven. Tot dat men mij den wensch liet horen, hetzelve met eenige Redevoeringen, door mijnen Vriend, voor onderscheiden gelegenheden, vervaardigd, in éénen bundel ter perse te doen brengen. Tot aandrangs-middel gebruikte men de opwellingen van mijn eigen gevoel, de belangstelling namelijk in het lot der beklagenswaardige weduwe en vaderlooze kindertjes: en de begeerte, om waar het slechts in mijne magt was, tot verzachting van hetzelve mede te werken, zegevierde over den afkeer, van mijn gebrekkig werk aan het openbaar oordeel onderworpen te zien.

Om nu dat doel met de uitgave dezes bundels met eenige zekerheid te bereiken, werd mij door achtenswaardige vrienden des Overledenen geraden,

denzelven bij wijze van inteekening aan allen, die deszelfs bezit mogten begeeren, aan te bieden. De Heeren VAN HARENCARSPEL en COSTER, Boekhandelaars alhier, gaven hunne zucht tot medewerking op de edelmoedigste wijze te kennen; en het is dan ook daardoor zoowel, als door de alle berekening te boven gaande belangstelling der Inteekenaars, dat deze bundel thans het licht kan zien.

Het billijk verlangen te gemoet ziende, dat ik, op de eene of andere wijze, eenige der voornaamste bijzonderheden uit het leven van mijnen Vriend, bij deszelfs geschriften, zoude voegen, zoo verre ik dezelve gedurende mijn verkeer met Hem of van elders mogt te weten gekomen zijn, scheen het mij, de geschiktste wijze, om aan dien wensch te voldoen, dezelve in dit voorberigt intevlechten; terwijl mij daardoor tevens het middel open stond, om, in het voorbij gaan, de gelegenheden kenbaar te maken, bij welke de vijf stukken, in dezen bundel gedrukt, zijn opgesteld.

Indien men welligt eene zoodanige opgave reeds bij het uitspreken mijner Gedachtenis-rede van mij had verwacht, dan kan ik mij, omtrent de teleurstelling deswegens, niet beter, zoo ik vertrouw, verontschuldigen, dan door in de eerste plaats mijne Lezers te verwijzen naar het geen ik daaromtrent in mijne Redevoering heb gezegd, en door te gelijk aan derzelver eigen gevoel te vragen, of het

mij-

mijne, in die oogenblikken, het van zich konde verkrijgen, dat ik, die niet, dan ſtuksgewijze en oppervlakkig, met de vroegere levens omſtandigheden van mijnen Vriend bekend was, door aanhoudend vragen naar dezelve de pijnelijke wonde zijner bedroefde weduwe al wijder en breeder open reet, terwijl er tijd ontbrak, om van elders eenige geregelde berigten in mijne Redevoering te kunnen overnemen.

Na dit vooraf gezegd te hebben, zal ik in de volgende regelen aan dat verlangen, zooveel in mijn vermogen is, trachten te voldoen.

Binnen Frieslands Hoofdſtad op den laatsten Maart 1780 geboren, bemerkten zijne Ouders in Hem reeds vroegtijdig een natuurlijke neiging en gelukkigen aanleg voor de beoefening van taalkennis en wetenſchap. Onder de leiding eens braven, werkzamen en kundigen Vaders werden deze eigenſchappen meer en meer aangekweekt, en doelmatig aangewend, met dit gevolg, dat zij weldra over zijn volgenden levensloop beſliſten. Zijn Vader, ziende, dat dezelve heerſchende en duurzaam bleven, beſloot, zich er van te bedienen, om den geliefden zoon onder den zegen des Allerhoogſten, tot een nuttig lid der maatſchappij te vormen, en Hem een eerlijk en toereikend beſtaan voor zijne latere levensdagen te verzekeren.

Onder het beſtuur van dien zorgvuldigen Man vorderde Hij in zijne eerſte leer-jaren zoo verre,

dat dezelve geenzins behoefde te aarzelen, Hem al ſpoedig voor den post van tweeden onderwijzer op eene kostſchool te AMSTERDAM aan te bevelen. Eenigen tijd dan ook aldaar met den meesten ijver werkzaam geweest zijnde, prikkelde hem de prijzenswaardige zucht al meer en meer, om den kring zijner kundigheden uit te breiden. Zijn gedrag was en bleef onberispelijk. Zijn open gelaat en doordringend oog hadden de genegenheid van vele inwoners zijner geboorteplaats gewonnen, onder welke zich kundige mannen bevonden; en aan dezen voorſpelden zijne werkzame jongelings-jaren eenen vruchtbaren mannelijken leeftijd. De fortuin had hem die gelegenheden ontzegd, welke door meer gegoede ouders voor leerzame zonen in de bijwoning van hooger onderwijs kunnen open gezet worden. Maar de Voorzienigheid was werkzaam, om dat gebrek aan te vullen. Eenige edeldenkende voorname ingezetenen van LEEUWAARDEN voegden, elk het zijne te zamen, en de, naar hoogere wetenſchap dorstende jongeling zag zich weldra in ſtaat, om aan GRONINGENS vermaarde Hooge School den wensch van zijn hart te bereiken. Om alle misbruik van de weldaden zijner begunstigers te vermijden, was Hij onafgebroken in zijne oefeningen bezig; zoo zelfs, dat Hij, na een tijdvak van één en een half jaar, met de beste getuigenisſen der geleerde Mannen, wier onderwijs hij genoten had, en met de gewenschte kundigheden verrijkt,

rijkt, naar zijne geboorte-ſtad kon terug keeren, en aldaar de gelegenheid verbeiden, om zijn loopbaan te openen. Om intusſchen zijnen tijd niet nutteloos door te brengen, en zich tevens wederom nieuwe aanbeveling te verzekeren, bood Hij zich aan, bij het Hoofd der toenmalige franſche kostſchool te ARNHEM voor denzelfden post, welken hij bevorens te AMSTERDAM had waargenomen. Nadat hij aldaar *twee jaren* nuttig en werkzaam had doorgebragt, rigtte men te DEUTICHEM eene School op, waar, behalve de Latijnſche en Griekſche, ook de Nederduitſche, Franſche en Engelſche talen zouden onderwezen worden. De kundige, ook te vroeg geſtorven OTTEMA, ſtad- en tijdgenoot van den ijverigen NAUTA, werd tot Rector van dezelve aangeſteld, terwijl den laatsten het overig onderwijs, hetwelke niet regtſtreeks tot eene, eigenlijk gezegde, Latijnſche School behoorde, werd toebetrouwd. Een tijdvak van *drie* jaren was voor deze beminnaars der letteren en wetenſchappen in onderlinge oefening, gelijk een droom voorbij gevlogen, toen het vertrek des Eerſten naar de ſtad BRIELLE, voor een wijle tijds de geopende loopbaan van den werkzamen NAUTA beperkte. Niet lang nogtans daarna ſtond Hij, met een aantal mededingers, naar de franſche kostſchool te IJSSELSTEIN, waar de algemeene ſtem van derzelver beſtuur hem tot Eerſten Onderwijzer benoemde. Eenmaal aldaar gevestigd, koos hij zich eene deugdza-

me

me Huisvrouw, die hem allengs een zestal gezonde kinderen ſchonk, en hem dag aan dag gelukkiger maakte. Een *zevenjarig* verblijf verzekerde Hem aldaar de achting van alle weldenkenden, gedurende hetwelke Hij *twee*, Hem aangebodene onderwijzers-posten, de eene te UTRECHT, de andere te LEIJDEN, om gewigtige redenen, van de hand wees.

Inmiddels deed zich de gelegenheid voor Hem op, om, met anderen, zijne pogingen in het werk te ſtellen, ter verkrijging van de franſche kostſchool alhier. En gelukkig mogt Hij in dezelve ſlagen. Bij ALKMAARS ingezetenen won Hij ſpoedig ongeveinsde genegenheid en hoogachting, welke Hem op eene zeer vereerende wijze door de Regeering dezer Stad betoond werden, toen Hij omtrent *twee* jaren geleden, het aanbod voor eenen voornamen hoofdonderwijzerspost te HAARLEM, met belangſtelling Hem gedaan, had afgeſlagen.

Allengs vertoonden zich de gaven van zijn verſtand. In elken kring, waar lettermin en geestbeſchaving den toon gaven, werd Hij meer en meer gezocht en gewaardeerd. Zonder eenige praalzucht voldeed Hij aan het dringend aanzoek, om, waar de geſchikte gegelegenheid daartoe zich aan bood, de vruchten zijner verzamelde kundigheden ook in het openbaar mede te deelen. Zoo werden de beide verhandelingen over de *Hoop* en de *Vreeze* in het ALKMAARSCH Departement der Maatſchap-

ſchappij *Tot nut van 't algemeen*, door Hem uitgeſproken. Het derde daarop, in dezen bundel volgend, ſtuk is bij de openbare prijsuitdeeling aan zijne leerlingen voorgedragen. Het vierde ſtuk is vervaardigd, om te dienen tot eene voorlezing in de bijeenkomst van de Leden onzer afdeeling van de maatſchappij, Tot nut van 't algemeen. De vertaling eindelijk uit MONTESQIEU is in het natuur- en letterkundig Genootſchap alhier voorgelezen.

Deze ſtukken zelve zullen, gelijk ik vertrouw, beter, dan mijne pen, den goeden ſmaak en de meer dan gewone kundigheden van mijnen Vriend aan den dag brengen. Met gepaste geestdrift en eenvoudige welſprekendheid voorgedragen, ſtelden zij meer en meer de vruchten, welke men van zijne vermogens konde plukken, in het helderst licht. Met aandrang werd Hem de keuze tot Lid van het beſtuur des genoemden Departements bekend gemaakt, welke vereerende betrekking Hij aanvaardde, en indedaad waardig was.

Aldus ſtelde men overal, waar NAUTA gekend werd, hoogen, zeer hoogen prijs, op zijnen beſchaafden omgang, en op zijne buitengewone kundigheden. En vooral, als Onderwijzer en Vormer der jeugd, was Hij de vertrouwde raadgever van alle brave en verſtandige Ouderen, wier kinderen aan zijne zorg bevolen waren. Zijne School bloeide. De middelen voor zijn huishoudelijk be-

ſtaan

ſtaan breidden zich dagelijks uit. Volkomen gelukkig in zijn huisgezin, vervulde de hoop, van zijnen oudsten zoon, een veelbelovend knaapje, eenmaal tot eenen nog hoogeren trap van kennis en wetenſchap, dan dien hij zelfs reeds bereikt had, te kunnen opvoeren, zijne ganſche ziel In één woord, de toekomst plantte niets dan rozen voor zijne ſchreden, toen het den Alwijzen behaagde, uit al dat genot Hem tot zich te nemen, juist in dat oogenblik, in hetwelke hij gereed ſtond, om dezelve te plukken. De 16de Februarij dezes jaars was de noodlottige dag, welke Hem, na eene kortſtondige en verradelijk toegenome ziekte, aan zijn meêdogenswaardig huisgezin ontrukte.

Dit weinige uit het leven van mijnen Vriend, voor het grootste gedeelte, door deszelfs grijzen en zwakken Vader, die in Hem den ouderlievendsten Zoon heeft verloren, mij medegedeeld, zal, zoo ik hoop, ter vervulling van het verlangen mijner Lezers voldoende zijn.

De beoordeeling zijner ſtukken in dezen bundel laat ik met goed vertrouwen aan elken deskundigen over. Zij zijn, mijns inziens, allezins waardig, als middelen te worden aangewend, om, ook na den dood van derzelver Opſteller, de vruchten der welbeſteden oefenings-jaren van den edelen Man aan het beſtaan van zijn beklagenswaardig huisgezin dienstbaar te maken.

De plaatzing mijner Gedachtenis-rede (of zoo

als

als men dat ſtuk verkieze te noemen) in dezen bundel, geſchiedt, gelijk ik reeds boven aanmerkte, met geen ander doel, dan om tot verzachting van het droevig lot eens vaderloozen gezins mede te werken. Vergeet niet, geachte Lezer! wanneer Gij in dezelve menigvuldige gebreken aantreft, in welk oogenblik, in welke gemoeds geſteldheid, en voor welke gelegenheid ik dezelve moest opſtellen! Naderhand, in bedaarder oogenblikken, in eenen gansch anderen, meer kunstmatigen vorm dezelve over te gieten, zoude welligt te vergeefs door mij beproefd zijn geweest; terwijl ik daardoor tevens den eigenlijken wensch van hen, die het bezit, van het geen ik met een warm gevoel en aandoening had opgeſchreven en uitgeſproken, van mij begeerden, zoude hebben te leur geſteld. Neen, met uitzondering eener enkele verandering in den ſtijl, door eenen kundigen Vriend, op mijn verzoek, mij aan de hand gedaan, moest mijn ſtuk blijven, het geen het oorſpronkelijk was. En zoo is het dan ook nog de taal van een getroffen vriend, die, weinige dagen te voren, het lijk van zijnen dierbaren, voor hem nuttigen vriend, naar het graf had geleid.

Dat dan ook in uw oordeel, Geëerde Inteekenaars! wiens ik voor de uwe menschlievende medewerking mijnen inningsten dank betuig, uwe kennis aan het gevoel van vriendſchap dat alles bij de lezing van mijn werk aanvulle, wat de kunst te vergeefs in hetzelve zoeken zal!

ALKMAAR, September 1820.

F. J. GALLÉ.

IIJST DER REDEVOERINGEN.

I. OVER DE HOOP. . . . . bl. 1.

II. OVER DE VREEZE. . . . . — 29.

III. OVER HET GEWIGT EENER ZORGVULDIGE OPVOEDING — 55.

IV. OVER EENE DOELMATIGE BEOEFFENING ONZER VADERLANDSCHE GESCHIEDENIS TOT BEHOUD EN AANKWEEKING VAN HET OUDE VOLKSKARAKTER. . . . . — 87.

V. VERTALING DER ZAMENSPRAAK TUSSCHEN SIJLLA EN EUCRATES, NAAR HET FRANSCH VAN DE MONTESQIEU. . . . . — 115.

GEDACHTENIS-REDE . . — 137.

RE-

REDEVOERING

OVER DE

HOOP.

MIJNE HEEREN! BESTUURDERS EN MEDE-LEDEN DEZER AFDEELING DER MAATSCHAPPIJ, TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN.

Wanneer wij, met een aandachtig oog, de menigvuldige weldaden gadeslaan, waarmede de Voorzienigheid den mensch, zoo wel naar het ligchaam, als naar den geest, overvloedig begiftigt, moeten wij in verbazing wegzinken! Hoe heerlijk, hoe schoon is niet de bouw zijns ligchaams, hoe luisterrijk onderscheidt dezelve hem niet boven het geheele dierenrijk! Zijn ligchaam, in zoodanigen stand geplaatst, dat hij zijn oog opwaarts kan heffen en zijn blik ten Hemel kan slaan, doet hem in het schitterende starren gewelf, de duizende werelden bewonderen, die, in den onmetelijken kreits des geheelals, haren geregelden loop volgen, en als zoo vele getuigen van de onbegrijpelijke almagt zijns makers dienen! Op aarde, en rondom hem henen, lacht de gantsche natuur hem toe. Velden, bedekt met een groen tapijt, bezaaid en geschakeerd met duizenden van bloemen! Boomen in een gevallig bladeren kleed gedoscht, met bloem of vrucht beladen!

Het vogelen koor, als om ſtrijd bezig, om door liefelijk gekweel of verrukkelijk gezang zijn oor met aangename toonen aan te doen! En, om dat alles nog meer genot, nog meer gevoel bij te zetten, ſchonk God den mensch eene redelijke ziel en maakte hem daardoor Heer over het geſchapene. Die ziel begiftigd met de voortreffelijke vermogens van verſtand, wil, vrijheid en geheugen is vatbaar voor verſchillende gewaarwordingen; zoo wel van vreugd, als van droefheid; van geluk, als van ongeluk; van goed, als van kwaad; van hoop, als van wanhoop.

Onder de gewaarwordingen, mag men zeker DE HOOP als de weldadigste rangſchikken. Te regt kan men haar beſchouwen als het tegenwigt voor de menigvuldige rampen en onheilen, waarmede de mensch hier beneden dikwijls te worſtelen heeft. Wat zou er zonder haar van den ellendigen; den zieken; den in boeijen zuchtenden gevangenen, worden! De ondervinding leert, dat eene onmiddelijke vernietiging onzes beſtaans met het verlies van dit onwaardeerbaar pand gepaard gaat; en er niemand zonder hoop kan leven.

Hierover nadenkende in de uren, die mij mijne werkzaamheden overlieten; achtte ik het niet ongeſchikt bij eene gelegenheid, als deze, over dergelijk een onderwerp te ſpreken. Ik had dus voor, U eenige oogenblikken te onderhouden over DE HOOP.

Ver-

Verwacht geenzins een fijn geſponnen wijsgeerig vertoog, noch verhevene welſprekenheid. Indien ik ſlechts geene verveling baar, en gij lieden mijne mistastingen met uwe overbekende toegevendheid wilt bedekken, zal ik mij genoegzaam beloond vinden.

Om dan eenige orde in de behandeling van dit onderwerp te betrachten, willen wij met uwe aandacht

I. Zien wat men door *Hoop* verſtaat.

II. De oorzaken zoeken op te ſporen, waardoor de hoop voor velen geene weldaad is, en de gevolgen hiervan aantoonen. En eindelijk

III. Wat zij voor den Sterveling is, wanneer zij op redelijke gronden rust.

Wat het *eerſte* betreft: Door *Hoop* verſtaan wij, in 't algemeen, die gewaarwording der ziel, die den mensch in gevaar gerust ſtelt; in woelingen een vast rustpunt verſchaft; in lijden troost geeft; en in werkzaamheid ten prikkel dient.

Wij achteden dit weinige genoegzaam tot verklaring van ons eerſte ſtuk; wijl wij niet gaarne in langwijlige en daardoor vervelende omſchrijvingen wilden treden, die veelal onaangenaam voor den Hoorder zijn, en de zaak meer ſchaduw dan licht bijzetten.

Laat ons dus in de *Tweede plaats*, De oorzaken zoeken op te ſporen, *waardoor de hoop voor*

velen geen weldaad is, en de gevolgen hiervan aantoonen.

Verre weg het grootste getal der menſchen hopen, zonder te verkrijgen. Waarom? Wijl zij, even gelijk de Arabier in de fabel van den Heer GALLAND, werkeloos met de vermogens hun, door de natuur, door de fortuin, of door erfmaking geſchonken, in beſpiegelen verdiept, blijven zitten: ontwerpen vormen, welke door den duur des tijds, dien zij vorderen, onuitvoerlijk worden, en dikwijls den leeftijd eens Methuſalems of Nestors vereiſchen: zich altijd *Fortuna* voorſtellen als eene Godin, die, edeler dan 't overige haars geſlachts, aan geene wispelturigheid onderworpen is: zich de menſchen ſcheppen, als geboren, om alleen werkzaam te zijn tot hun heil, hun geluk: zich verbeeldende hun herſenbeeld zoo ſlaafsch aan zich verbonden te hebben, dat het ook door mishandelingen niet van hen kan vervreemden noch verwijderen; en dus eindelijk in hunne mijmeringen door Phantaſie zoo ver vervoerd worden, dat zij even als Alnaschar in bovengenoemde fabel, zonder het te willen of te denken, hunne met brekende waren opgevulde kast omſchoppen, en hunne hoop als een waterbel zien vervliegen.

Uit het aangehaalde leiden wij dus af; dat *werkeloosheid; eene onnaauwkeurige berekening des tijds; ijdelheid* en *trots* als *vier* voorname oorzaken

ken kunnen aangemerkt worden, waardoor de hoop geene weldaad voor den mensch is. Laat ons dit wat nader ontwikkelen.

1. Het is eene eenvoudige en onbetwistbare waarheid, dat men niets heeft zonder moeite.

Stellen wij ons een mensch voor, begiftigd met de voortreffelijkste gaven des verstands, een gezond oordeel en een gelukkig geheugen: wat baat hem dit, indien hij zijn leven in eene werkelooze vadzigheid slijt: de gaven hem zoo rijkelijk door de Voorzienigheid geschonken veronachtzaamt; de gezondheid zijns ligchaams en zijner ziel ondermijnt, en die vijandin van zijn natuurlijk en zedelijk bestaan voedsel gevende, eindelijk alle zielsvermogens doodt.

Verbeelden wij ons iemand, die rijkelijk met de goederen dezer wereld bedeeld zijnde, dezelve, noch tot zijn eigen nut, noch tot dat van zijn evenmensch aanwendt: die zijnen grootsten wellust stelt, om, uitgestrekt in het dons, zijne lome ledematen door overtollige rust te verlammen: die wel hoopt, ja vurig wenscht, zijne bezittingen te zien vermeerderen; maar tegen de middelen, om daartoe te komen, als tegen eene steile rots-klip opziet; wijl dit zijne rust zoude storen en arbeid vorderen. En echter hoopt de eerste, dat eerambten, onderscheiding en daardoor overvloed hem te beurt zullen vallen: de tweede, dat zijne schatten zullen vermeerderen, altijd zullen duren en hem gelegenheid

zullen geven, zich in wellust te baden; en beide worden dus door dit hun beſtaan, gelijk aan water, dat eerst door zijn ſtilſtaan rot, dan ſchadelijke dampen opgeeft, en eindelijk de lucht met doodelijke beſmetting vervult; want, daar 't onmogelijk is, dat de geest ledig zij, vervalt de eerſte tot beuzelachtige bedrijven; tot het zoeken van niets beduidende en dikwijls ſchadelijke gezelſchappen, om aldaar een valsch vernuft ten toon te ſpreiden: de andere ſtelt zijnen hoogsten lust in fraaije kleederen, een rijken ſtoet, prachtige maaltijden, verfijnden wellust, geruchtmakende vermaken, en beiden worden dus ſchadelijke wezens voor de maatſchappij.

2. Velen, ook zelfs de zulken, die niet werkeloos hopen, genieten deze weldaad niet, om dat zij onnaauwkeurig zijn in het berekenen des tijds. De mensch vormt zich een plan, welks uitvoering hem mogelijk voorkomt, en, — het misſchien ook is: maar in plaats van te bedenken, dat dikwijls de morgen de zijne niet meer zal zijn; laat hij zich, dan eens door mededingingen, dan door vijandſchappen, dan door bejagingen van bijzaken wegſlepen; en verliest daardoor ſtonden, die hij, even als goud, met eene karige hand moest wegen; hij ſtelt van den eenen tot den anderen dag het volvoeren van die dingen uit, welke hem tot zijn wit moesten brengen, tot eindelijk de koude hand des

doods

doods hem aangrijpt, zijn ſtond geſlagen is, en zijn geheel ontwerp als een lucht-kaſteel verdwijnt.

3. Schoon het eene harde waarheid zij, dat wij menſchen ijdele wezens zijn, van de wieg tot aan het graf, is dezelve niet te min door de ondervinding van alle tijden bevestigd. Even waar is het, dat, naar gelang wij onze ijdelheid beteugelen, wij naar die mate ook meerdere vorderingen in de beoefening der kunsten en wetenſchappen, ja in alles, wat wij ondernemen zullen, maken; en dat het omgekeerde zal plaats hebben, indien wij deze neiging den teugel vieren en tot uitersten doen ontaarden. Indien dit eene waarheid zij, waaraan wel geen redelijk mensch zal twijfelen; is het dan niet zeker, dat ook de ijdelheid een groote hinderpaal voor het wel gelukken der hoop is? Zal niet de ijdele jongeling, die zich te geleerd acht, zich te hoog een wezen waant, om aan de nuttige lesſen zijner ouders, meesters of menſchen van ondervinding gehoor te geven, zich in zijne hoop van ééns in de maatſchappij te ſchitteren, deerlijk te leur geſteld zien? Zal hij niet, maar helaas! te laat, ondervinden, dat er meer dan ijdel gezwets van woorden, meer dan enkel klanken vereischt worden, om in de zamenleving een gevestigd aanzien te verkrijgen; door lieden van verſtand en kunde hooggeacht en tot posten van gewigt geroepen te worden? Zal niet de man van rijpere jaren, die zich met de hoop kittelt van dra tot eer, tot

aanzien te geraken en alzoo ſchatten te vergâren, in zijne hoop te leur geſteld worden, wanneer hij het oordeel, de ondervinding van anderen verachtende, te algenoegzaam in zich zelven meent te zijn om der anderen raad, hulp of voorſpraak te behoeven.

En indien daar bij

4. Trotschheid komt! Trotschheid, die alle zelfkennis verbant; die ons vreemdelingen van ons eigen hart maakt, die ons met een oog van verachting op onzen naasten doet nederzien; waar? waar is dan de Sterveling, die zich vermeten durft te hopen en te verkrijgen? zal de Trotschaard, die zich een' halven God op aarde acht! zich een midden ſoort van wezen tusſchen mensch en Engel waant, zich kunnen vernederen, door dat verachtelijke gebroed, hetwelk hij zoo ver beneden zich acht, geleerd, geleid, beſtierd te worden?! Kan hij zich verbeelden, dat er iemand op dit wereldrond zij, die meer begaafdheden, meer verſtand, meer vernuft, dan hij bezitte? Neen, zegt hij in den trots zijns harten; mijne hoop kan niet falen; mijn Vorst zal zich door mijne aanbiedingen van hem te te willen dienen, vereerd vinden: ik zal ten ſpijt van allen, die hem omringen, zijne tong, zijn oor, zijne regte hand zijn; en ſlechts door *mij*, zal men kunnen verkrijgen, het geene men wenscht! O ijdele! o dwaze hoop! ook gij zult als rook verdwijnen, wijl gij den trots tot leidsman naamt!

Ge-

Genoeg meenen wij gezegd te hebben van de voornaamste oorzaken, waardoor de hoop voor velen geene weldaad, maar flechts een herſen-ſchim is: Laat ons nu kortelijk zien wat hiervan de gevolgen zijn.

Ons komt voor dat uit die verkeerd geplaatste hoop deze drie voorname gevolgen, namelijk, *ontevredenheid; menſchenhaat* en *zelfsmoord* voortvloeijen.

1. *Ontevredenheid*, wijl dan toch ons gezond verſtand ons zegt, gij floegt den verkeerden weg in, om tot het doel uwer hoop te geraken: gij moest anders gehandeld hebben: en evenwel ons hart wil ons diets maken, dat wij deden, zoo als wij behoorden te doen. Deze twee tegen elkander indruiſchende gewaarwordingen baren ontevredenheid. Zij nu verſpreidt eenen nevel over alle voorwerpen, die ons omringen; overal zoekt zij voedſel uit, en verheugt zich, wanneer zij hare rampzalige werking kan doen dienen, om verdeeldheid onder het menschdom te zaaijen; kleine tergingen in grove beleedigingen kan doen ontaarden. Zij verheugt zich, wanneer het haar gelukt, ook anderen deelgenooten van hare giftige beſmetting te maken; en zelfs de vriend, die gelukkiger in zijne gevormde ontwerpen ſlaagde, wordt gehoond, benijd, getergd. En wat is de bron van alle zulke behandeling? wijl men eene woestenij vindt dáár, wáár men een Paradijs had gemeend te zullen ontmoeten.

2.

2. Kon nu de ongelukkige; want zoo mogen wij *hem* te regt noemen, die met dit euvel besmet is; maar tot zelfskennis geraken! Kon hij maar tot de bekentenis zijner dwaling komen! Dan, helaas! neen; zijn wrevel over het mislukken zijner ontwerpen, doet hem tot *menschenhaat* overslaan. Ieder gelukkig, ieder te vreden mensch is hem een doorn in 't vleesch! In ieder zijner natuurgenooten waant hij eenen vijand van zijn geluk, van zijne rust! Dan komt hem deze, dan weder een ander persoon voor den geest, die hem hier of dáár in den weg stond! In vervloekingen braakt hij zoo wel tegen zijnen Vorst, als tegen zijnen medeburger uit, en wenscht zich eene hut in het midden eener woestenij, ten einde van die gedrochten; want zoo noemt hij het ganſche menschelijke geslacht; verlost te zijn. Liever ziet hij eenen bloedgierigen tijger op hem loeren! Liever hoort hij het gebrul des Leeuws, dan eene menschelijke stem, al kwam die ook met den troost op de lippen en de aanlokkelijkste aanminnigheid op het gelaat hem te gemoet.

Eindelijk

3. Een leven moede, dat een ware hel op aarde is, wil hij, zoo spreekt hij, zich moedig van hetzelve ontslaan, wijl het hem een last is. O ongelukkig Schepsel! die moed noemt het gene, of de grootste lafhartigheid, of de grootste razernij verraadt! Waan niet, dat het in uwe magt zij,

zij, U zelven te vernietigen of met de dierlijke vernietiging een einde te nemen. Eens komt de Eigenaar des U aanvertrouwden ſchats, der door U kwalijk beſteede weldaad, om rekenſchap te eiſchen. En wat zal dan 't ſlot dier rekening zijn!!

Dan, laat ons een gordijn ſchuiven voor die ſombere beſpiegelingen, en tot ons 3de ſtuk overgaande, zien, *wat de hoop voor den Sterveling is, wanneer zij op redelijke gronden rust.*

In de beteekenis, die wij in het eerſte deel onzer rede aan het woord *Hoop* gaven, zeiden wij dat dezelve den mensch in gevaar gerust ſtelt; in woelingen een vast rustpunt verſchaft, in lijden troost ſchenkt en in werkzaamheid ten prikkel dient. En hiermede bedoelen wij, gelijk ieder Uwer gemakkelijk zal bevroeden, geenzins de hier boven beſchrevene ongegronde hoop; maar wel dat gevoel, dat vrede en zaligen troost in 't zwoegende hart giet; dat de toekomst opheldert, en als met eenen flikkerenden fakkel voorlicht.

Zal echter dat gevoel bij den Sterveling niet als in 't voorbij gaan, maar op den duur plaats vinden; zal de hoop waarlijk dat nut, die uitwerking hebben dan moet zij op redelijke gronden rusten.

Wij noemen de hoop des menſchen dan gegrond wanneer zij

1. Zich ontwerpen voorſtelt, die onder haar bereik liggen.

2.

2 Als dezelve niet werkeloos blijft, en flechts in beſpiegelingen beſtaat; maar met onvermoeiden ijver door eerlijke en geoorloofde middelen ſtreeft, naar het voorgeſtelde doel.

Om het *eerſte* dezer twee ſtukken wat nader uit een te zetten en te bewijzen, ſtellen wij ons *vijf* jongelingen voor, die, na den tijd hunner jeugd vlijtig beſteed te hebben in de beoefening dier kundigheden, die voor ieder beſchaafd mensch onontbeerlijk zijn, eenen ſtand zullen kiezen, in welken ieder van hen hoopt, zijn waar geluk te zullen bevorderen, en daar te zullen ſtellen. De *Eerſte* zal zich der Wetenſchappen; de *Tweede* den Handel; de *Derde* den Krijgsdienst, de *Vierde* der Zeevaart, en de *Vijfde* den Landbouw toe wijden. Wij namen deze *vijf* voorname ſtanden der maatſchappij, wijl het onmogelijk is, alles aan te halen, wat op diergelijk een ſtuk te zeggen valt; *eensdeels*, om de kortheid des tijds; *ten anderen*, om dat wij dit tot ons betoog genoegzaam achteden; en *eindelijk*, wijl wij vreesden uwe aandacht te veel te zullen vergen. Dan laat ons voortgaan.

Wij vertegenwoordigden ons dan, zeide ik, *vijf* menſchen, die wij veronderſtelden, den kostbaren tijd hunner jeugd op eene wijze te hebben beſteed, dat zij zich reeds bij voorraad konden vleijen den eerſten Steen gelegd te hebben aan het gebouw, dat zich hunne hoop geſchetst had: want zonder die

die zoo noodzakelijke voorbereiding ware reeds hunne hoop ijdel en dus ongegrond.

Zoo nu de *Eerſte*, namelijk hij, die zich der *Wetenſchappen* zal toe wijden, wil ſlagen (om het even welk vak, in dit ruim gebied, zijn doel zij) moet hij, bij een opgehelderd verſtand, een goed oordeel en een gelukkig geheugen paren, want zeker is het, dat, zal hij de lijst der half geleerden en letterblokkers niet vermeerderen; zal ook hij niet onder die half duistere planeten in het firmament der geleerdheid ronddwalen, zijn verſtand, oordeel en geheugen eenen gelijken tred met zijne hoop moeten gaan.

Hij moet in eenen ſtand geboren zijn, die hem toelaat derzelver beoefening met onbekrompenheid voort te kunnen zetten; wijl het even onbetwistbaar is, dat gebrek aan tijdelijke middelen, den man, die zich der ſtudie heeft toegewijd, verbaasd hinderlijk is: er moet dus vooraf eene berekening gemaakt worden, of het voorgeſtelde ook aan die zijde uitvoerlijk zij. Eindelijk hij moet in een land wonen en een tijdvak beleven, waarin prijs op geleerdheid en kunde wordt geſteld; want het is niet onder de *Esquimezen* of *Laplanders*; het is niet in een tijdvak, als dat der midden Eeuwen, toen domheid den ſcepter zwaaide, en de geleerdheid als ketterij ten vure gedoemd werd, maar in een land, als het vrije Nederland, in een tijdvak als dat

der

der LEEUWENHOEKS en der BOERHAVENS, dat zijn hoop onder zijn bereik ligt.

Indien de *Tweede*. dat is hij, die den *Handel* als het eenige middel tot zijn geluk, tot zijn heil beſchouwt, een goed doorzigt bezit, en, niet even als een kind, dat nog niet alleen kan loopen, aan het oordeel eens anderen, als aan een' leiband moet gaan; als hij een' ondernemenden geest heeft, en van het oogenblik, dat het ijzer geſmeed moet worden, een ſtout gebruik durft maken; goede trouw bij eene vaardige berekening van winst en verlies paart; en bij die noodzakelijke vereischten geen vreemdeling is van de gaven van *Plutus*, heeft hij, volgens ons, eene eerſte vereischte der gegronde hoop.

Ingevalle de *Derde*, die zich den *Krijgsdienst* meent toe te wijden, bij een hecht, gezond en ſterk ligchaam, eene onverſchrokkenheid van aard, eene onwankelbare vastheid van ziel, eene met beleid gepaarde dapperheid, die alle gevaren moedig onder de oogen durft zien, bezit: zoo de zucht, om zijn vaderland met zijnen arm van dienst te willen zijn, uit het regte beginſel van vaderlandsliefde, voortſpruit, en met een onuitbluschbaren gloed in zijn hart brandt, wie zal dan betwisten, dat die mensch grond voor zijne hoop heeft?

Als de *Vierde*, die zich het woeste element der *Zee* wil wijden, een karakter bezit, dat zich gemakkelijk met gevaren gemeenzaam kan maken,

een

een ligchaams geſtel heeft, dat alle luchtſtreken kan tarten; wanneer hij zich ontberingen van allerlei aard kan getroosten; wanneer hij onder het bulderen eens ſtorms en het ratelend gekraak des donders moedig om zich heen durft zien; en vooral zich op eene godsdienstige wijze met den dood gemeenzaam heeft gemaakt, wie zal dan de hoop dezes Stervelings wraken!

Eindelijk, de man, die het gedruisch der woelige ſteden gaarne vliedt, om zich in de ſtille eenzaamheid, aan de beſchouwing der natuur en hare voortbrengſelen over te geven; eene gedurige werkzaamheid en een brandenden lust in zich ontwaart, om één der waardige dienaars van CERES te worden; die zich bij de beſchouwing eens weeldrigen akkers, eener grazende kudde, en op het hooren eens herders zangs verrukt gevoelt; die zijne krachten den wellust noch der weelde ooit opofferde; maar tot eene edelere beſtemming bewaarde; de zoodanige kan zeggen, „ Ik hoop, en mijne hoop op het ge„ not van dit alles is gegrond."

Dan, misſchien zal ons iemand tegenwerpen, dat, *en* de geſchiedenis, *en* de dagelijkſche onderviding ons voorbeelden opleveren van menſchen, die, ſchoon alle deze vereischten ontberende, echter eenen hoogen trap van volmaaktheid bereiken in den ſtand, dien zij kozen. Gaarne bekennen wij zulks: dan — kan men dusdanige uitzonderingen als een' algemeenen regel opgeven? Wij ge-

looven, onder verbetering, *neen;* en meenen, dat men wel degelijk Zonnen van de gemeene hemellichten, ſchoon ook glans verſpreidende, behoort te onderſcheiden.

Maar, laat ons voortgaan. Is het genoeg als de hoop zich ontwerpen voorſtelt, die onder haar bereik liggen? Is het genoeg, dat zij zich die voorſtelle op zoodanig eene wijze, als wij die hier boven met uwe aandacht beſchouwden? Neen M: H! want dan zou dezelve enkel in beſpiegeling beſtaan en niet werkdadig zijn.

Ons blijft dus nog overig aan te toonen dat men

2. Met onvermoeiden ijver en door geoorloofde middelen moet ſtreven, om de voorgeſtelde ontwerpen te verwezenlijken en tot ons nut te doen gedijen.

Dat werkeloosheid de hoop ten nadeele, in plaats van tot heil des menſchen, kan doen uitloopen; hebben wij in 't 2de deel onzer rede reeds trachten aan te toonen. En heeft niet de ondervinding zoo wel als de geſchiedenis van alle tijden en volken dit ten vollen bewezen?

Wat zou het den man, die zich op de wijze, boven omſchreven, behoorlijk toegerust vond, om het heiligdom der wetenſchappen, den tempel der geleerdheid te betreden, en daarin ingewijd te worden, baten, als hij werkeloos bleef hopen een geleerde te worden? —

Neen,

Neen, de hoop moet hem ten ſpoorſlag, ter aanmoediging, tot ſteun dienen; wanneer hij in zijn eenzaam boekvertrek gezeten ſtap voor ſtap den gang der wetenſchappen na ſpoort: wanneer hij in den weg zijner ſtudiën zwarigheden ontmoet, die oppervlakkige geesten zouden doen bezwijken. De gegronde hoop, die hij koestert, wijst hem dan van verre de kroon der overwinning aan! Hij ziet bij het doorbladeren der werken van geleerde mannen, hoe een BOERHAVE door onvermoeide vlijt, door zuinige tijdsbeſparing, boven zijne hoop, het orakel zijns tijds, de roem zijns vaderlands werd! Hij oogt een' ERASMUS, GROTIUS, HOOFT, VONDEL, VENEMA, BAKKER en anderen na, en zegt; „ Ook die ſchitterende ſterren aan „ Nederlands Firmament kwamen tot hun doel, „ door eene werkzame en gegronde hoop"!

Wat zal den Koopman, behoorlijk toegerust, ten ſteun, ten ſpoorſlag dienen, in de werkzaamheden aan dien arbeidzamen ſtand verbonden? Werkdadige hoop. Geene beſpiegelende ontwerpen. De Nederlander wordt daartoe aangeſpoord, als Hij rondom zich henen ziet; en ontwaart, hoe menſchen, met een klein vermogen bedeeld, zich uit het niet verhieven en tot aanzien kwamen. Wanneer hij visſchers dorpen in wereldſteden ziet herſchapen door de weldaden, die zijn beroep kan aanbrengen. Als hij nagaat, hoe geheele volken, en vooral zijn vaderland, door den

handel tot een' trap van luister geraakten, die alle verbeel ing te boven gaat Als hij handwerken en kunsten ziet bloeijen en dienstbaar maken aan de voordeelen diens edelen ſtands! Overal vlijt en welvaart hand aan hand ziet gaan, kan ook hij dan niet hopen, door inſpanning van alle zijne krachten; van alle de vermogens, hem door de natuur, door opvoeding of ſtand toegedeeld, door zoo velen voorgegaan, mede de hand te zullen leenen ter ſchraging van dat heerlijke gebouw, ter kweeking dier kostbare plant, die zulke vruchten voort brengt!? *Ja*, zeggen wij; wijl zijne hoop werkdadig en niet beſpiegelend is, kan hij met alle billijkheid verwachten, zich ééns voor al zijn zwoegen, voor al zijnen arbeid, onder 's Hemels zegen, in eene ruime mate beloond te zullen zien.

Waartoe al verder zou den zoon van MARS, ſchoon naar ziel en ligchaam beide, tot zijn' ſtand geſchikt, eene beſpiegelende hoop dienen? Wat nut kan het den Leerling in BELLONA 's bloedig handwerk aanbrengen, indien hij zijnen geest en zijn ligchaam, door werkelooze hoop, der tijdverveling ten prooi geeft? Welke ſtand vordert meer werkzaamheid naar den geest; meer oefening naar 't ligchaam? Moet niet hij, die zich immer tot een aanzienlijken rang in den Krijgsdienst wil verheffen, een vlijtig beoefenaar der wiskunde, een onvermoeid onderzoeker der geſchiedenis; een volkomen meester in de aardrijkskunde en vooral een

goed

goed volksleider zijn? Ongetwijfeld, M: H! want nooit ware het een ARCHIMEDES gelukt alléén den alles bedwingenden Romein voor de muren van *Sijracuſa* ſtaande te houden, zoo niet die groote man in de geheimen der wiskunde ware ingewijd geweest! Nooit had LUCULLUS den grooten MITHRIDAAT verſlagen, had hij zich niet door eene vlijtige beoefening der geſchiedenis, en der krijgsverrigtingen zijner voorgangers tot een' groot' Soldaat gevormd! Nooit ware het CESAR gelukt de Gallen en vooral de woeste en heldhaftige Germannen te bedwingen, ware hij niet ten vollen bekend geweest met den grond, waarop hij ſtreed. Nooit ware het HANNIBAL gelukt den Afrikaan over de ijskruin der Alpen te voeren; om ſchrik en ontroering binnen de muren van 't trotſche *Rome* te verſpreiden, had hij niet met eene kracht van welſprekendheid, den vurigen Jongeling eigen, zijne togtgenoten de ſchoone valleijen van Italië als een Eliſiüm weten af te ſchetſen en hen den roem weten af te malen, dien zij zouden inoogsten, indien zij ééns den fieren Romein konden overwinnen. En zouden wij alleen den Griek, Carthaag, of Romein tot een voorbeeld aanhalen, zonder ook den Nederlander op den Eerſten WILLEM te wijzen, die door moed, wijs beleid, en vooral door onvermoeide werkzaamheid zijne eens gevormde hoop, om de ſpaanſche dwang-kluister te verbreken, bereikte? Neen! met eerbied moet

ieder Nederlandsch Held de plaats naderen, waarin het kil gebeente van dien waarlijk grooten man rust: en zijne hoop opgewakkerd gevoelen, wanneer hij nagaat, wat werkzame hoop, in weerwil van alle mogelijke tegenkantingen, in ſtaat is daar te ſtellen!

Is werkzaamheid, ja onafgebrokene vlijt noodzakelijk in de drie te voren beſchrevene ſtanden; dan is dit in den volsten zin des woords waar in den vierden, namelijk, in den ſtand des Zeemans. Hier vooral baat geene beſpiegelende hoop, al rust dezelve op nog zulke vaste gronden. Hij, die op eene ranke kiel zich der wufte, woeste baren zal toebetrouwen, moet dag en nacht werkzaam zijn tot behoud zijns levens; wijl dikwijls één enkel oogenblik van werkeloosheid hem zijn graf in de baren doet vinden, of zijn water kasteel op eene klip kan doen verbrijzelen.

En welk eene reeks van kundigheden, hoe vele waarnemingen van allerlei aard, zijn hierbij niet van de uiterste noodzakelijkheid! Moet niet de ervaren Zeeman, behalven de theoretiſche kennis, die hem van zoo veel nut kan zijn, bekend wezen met het praktiſche gedeelte? Moet hem niet de arbeid des Kajuitwachters, zoo wel als die des Stuurmans gemeenzaam zijn? Zou ooit COLUMBUS de hoop, om eene nieuwe wereld te ontdekken ten uitvoer hebben gebragt, had hij zich niet met alle de deelen dier edele kunst ten vollen bekend

kend en gemeenzaam gemaakt? Zou Hij ooit zijn doel hebben kunnen bereiken, als Hij niet bij werkzaamheid een taai geduld gepaard had? Dan thans, daar Hij eene gegronde hoop voedt; kan Hem, noch de ondankbare behandeling en verſmading in zijn vaderland bejegend; noch de tegenwerking, en de haat zijner benijders; noch de domheid van hen, die aangeſteld waren zijne onderneming te beoordeelen; noch vijf jaren ernstige aanvragingen en ſpottende, honende antwoorden ſchaden; wijl hij werkende bleef hopen, en ook eindelijk na veel moeite en gevaren zijne verwachting bekroond zag. Ja! zoet, zalig moet hem de kreet, „*Land! Land*"! in de ooren geklonken hebben! en verrukt moet zijne ganſche ziel geweest zijn, toen hij den eindpaal zijner hoop, den grond zijner nieuwe wereld betrad!

Geen TASMAN had ooit zijn' voet in het land gezet, dat hij met tarting van honger en gebrek opzocht, vond, en den naam zijns Vaderlands ſchonk; had hij niet bij zijne hoop de werkzaamheid gepaard. Nooit ware HEEMSKERK in den eeuwigen nacht van het Noorden doorgedrongen, als hij alleen geweten en gehoopt had. Ware ooit onze DE RUITER die groote, nooit volprezene Zeeheld geworden, indien hij niet noeste vlijt en eene onvermoeide werkzaamheid, om

tot zijn wit te komen in 't werk had geſteld? Neen, dank zijner werkdadige hoop! dat Neêrlands vlag in zijnen tijd met glans onder de vier winden wapperen kon en door alle volken met ontzag geëerbiedigd werd!

En, M: H! waar geëindigd, indien ik alles zou opnoemen, dat vooral den Nederlander in zijne hoop ten dezen kan ſterken? Zoo ergens, is het wel hier, dat wij zonder verwaandheid kunnen zeggen: „ Iedere bladzijde onzer geſchiedenis toont ons ten „ dezen opzigte voorbeelden ter navolging, in me„ nigte aan."

Eindelijk: Is het voor hem, die zich den Landbouw zou toewijden, genoeg, dat zijne hoop op voorwerpen gevestigd zij, die onder zijn bereik liggen? Is het genoeg, dat hij, ter bereiking zijns doels, behoorlijk voorbereid en toegerust zij? Zeker niet. De hand moet aan den ploeg geſlagen worden, indien hij zich in den oogst over een golvend korenveld verheugen wil. Het vee moet bezorgd en behoorlijk opgepast worden, zal het zuivel voortbrengen. De karn vlijtig gaan, zal de roomrivier tot boter gevormd, een' rijke zilvermijn opleveren. Vroegtijdig moet de Landbouwer, de Veefokker zijne legerſtede verlaten. Reeds wacht de dageraad op hem, om de vunzige lucht des ſtals, door zijnen heerlijken balſem geur, van zijne kleederen te vagen. Het loeijende en dartelende vee

komt

komt hem, zwanger van ſtroomen melks, huppelend te gemoet, om van derzelver last verligt te worden en beloont zijne noeste vlijt boven zijne wenſchen. Dan eerst kan hij zijne hoop verwezenlijkt zien, als arbeidzaamheid hare gezellin is.

En zou vooral de Nederlandſche Landman niet ijdel hopen; hij die den grond aan de Zee of het moeras ontwoekeren moet; indien hij ſlechts wenschte en niet werkte? Dan zeker waren nimmer *Purmer* en *Beemster* den water God ontwoekerd geworden. Nimmer ware dan ons Vaderland in eenen tuin herſchapen, indien de Landman hopende, de armen ſlap had laten hangen. Neen M H! geene beſpiegelende hoop alleen kan gegrond geheten worden. De werkzaamheid moet getrouw aan hare zijde ſtaan. Het is dan, en dan alleen, dat de hoop eene wezenlijke weldaad, eene zalige gewaarwording voor de Ziel is. Het is dan, dat ieder in zijn beroep, in zijn ſtand, op eene goede uitkomst kan bouwen.

Het is ook dan alleen, dat de Christen den dood moedig onder de oogen durft zien, en zijne uitzigten tot aan de overzijde des grafs kan uitſtrekken in eene nimmer eindigende Eeuwigheid!

De Hoop, de Hoop alleen, de troosteres van 't leven,
Der akelige vrees ten tegengift gegeven,
Een moeder van de vreugd, een heilbodin in druk,
Een anker voor de ziel in 't barnen der gevaren,
Een ſteunſel voor de jeugd, een hulp der grijze baren,
Een leidſtar voor 't vernuft, een wetſteen van 't geluk.

De ſchrand're kunſtenaar, door ed'le hoop gedreven,
Zorgt voor 't gemeene nut, en voor zijn eigen leven,
Wanneer zijn weetlust in geheimenisſen dringt.
't Geletterd brein, gehard op naarſtig onderzoeken,
Verzamelt wetenſchap uit allerhande boeken;
Maar hoop verſterkt de vlijt, die naar geleerdheid dringt.

Zij doet de koopvaardij door haar vermogen tieren.
Zij leert den handelaar langs zeeën en rivieren,
Langs bergen, welker kruin de wolken zelfs doorboort,
Langs 't ongebaande ſpoor van d'aller diepſte dalen,
Langs ontoegankelijk ijs, zijn zoete winſten halen,
En ſpoort de ſchatten op van oost, west, zuid en noord.

Zij ſpoort den krijgsman aan, om 't glinſtrend zwaard te wetten.
Zij ſcherpt den helden-moed bij 't klinken der trompetten.
Belooft een' lauwer, eer de ſtrijdt gewonnen wordt.
Zij drijft den bootsgezel, naar de onbekende ſtranden
Des wester Indiaans, of naar de morgenlanden,
Daar de overvloed haar hoorn op zijn verbeelding ſtort.

Zij drijft voor daauw, voor dag, den melker naar zijn koeijen.
Zij ſtremt de roomrivier tot boter onder 't vloeijen,
En toont in 't hupp'lend kalfje een' rijke zilvermijn.
Zij werpt het vruchtbaar zaad in de akkers onder 't ploegen.
Zij egt de kluiten vlak, en ſchildert, onder 't zwoegen
Des Landmans, voor zijn oog, hoe vet zijn oogst zal zijn.

Beminnelijke Hoop! dat mij uw invloed ſterke!
Dat ik uw op gelei met lust en ijver werke,
In tegenheên getroost door uwe malſche hand!
Dat nooit een' ijd'le hoop mijn wenſchend hart bederve!
Wees mij door 't Heilverbond een anker, als ik ſterve!
En blijf een Steunpilaar voor Kerk en Vaderland!

RE-

REDEVOERING

OVER DE

VREES.

MIJNE HEEREN! BESTUURDERS EN MEDE-LEDEN DEZER AFDEELING DER MAATSCHAPPIJ, TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN.

„ *Teiken nimmer*, JAAP! (zeide zeker landman tot zijnen zoon, nadat hij zich eens verpligt had had gevonden, een borgtogt voor zijn' eerlijken, doch ongelukkig te vroeg geſtorven vriend te betalen.) „ *want, maat! het komt meest al op den* „ *beurs aan; en betaling te weigeren is nog* „ *minder zaak, wijl het met de Heeren Praktijns maar in 't geheel gien dollen is*" — „ *Teeken toch nooit ter vervulling eener Spreekbeurt.*" zeide een deftige huisvrouw tegen manlief, toen hij lid van de Maatſchappij, *tot Nut van 't algemeen*, geworden was; „ *want lieven jongen! hoe ligt kunt gij ziek worden! hoe ligt geen geſchikt onderwerp ter behandeling vinden! of gelijk Icarus, eene ten hooge vlugt nemen, en in de diepte nederſtorten.*" —

„ *Laat U toch nimmer met het teekenen ter vervulling eener Spreekbeurt in*," zegt een derde; „ *want, welk onderwerp gekozen, daar niets*

„ *reeds*

„ *reeds veel, en welligt veel beter, dan gij dit*
„ *vermoogt, over geſchreven en geſproken is?*
„ *Denk om de ſpreuk„ er is niets nieuws onder*
„ „ *de Zon*"! *en hoe ligt zou men U dus van letter-*
„ „ *dieverij of wat des meer zij kunnen beſchuldigen.*

Maar - lieve help! als nu alle menſchen dachten gelijk onze Landman; wat zou er dan van de vriendſchap, wat van alle Maatſchappelijke deugden worden? Indien alle huisvrouwen hare lieve mans, onder het verkwisten van duizende onweêrſtaanbare liefkozingen, van het werken en denken afhielden! Als ieder lid der maatſchappij verwaand genoeg ware te denken, dat *Hij* iets geheel nieuws moest behandelen, om zijne mede-leden eenige oogenblikken op eene niet geheel onnutte wijze te doen doorbrengen, zouden *wij* dan Redenaars over *Alkmaars heldenmoed;* betogers over 't geen *waarheid* is; *aardige droomers;* beſchouwers van 't gezegde des grooten CICERO's, *dat de mensch niet alleen voor zich zelven leeft* in *ons* midden, gevonden hebben? Immers neen, Mijne Heeren!

Edoch, ſchoon ik ook dit laatſte dacht tot mijne aanmoediging, op 't oogenblik, toen ik de lijst der Redenaren voor dit Saiſoen ſtout weg teekende, was ik echter niet weinig verlegen, wat ik ULd., zonder U doodelijk te vervelen, zou voordragen.

Ik maakte mij hierover zoo beducht, dat de vrees zich van mijn hart meester maakte, en ik op de ge-

gedachte, hoe het met mij in Februarij 1818 moeste afloopen, begon te huiveren. Dan, terwijl ik mij daarover beangst maakte, kwam ik eensklaps op een denkbeeld; en, even gelijk ARCHIMEDES, onder het baden, de water-weegkunde uitvindende, riep, „ *ik heb het gevonden! ik heb het gevon-* „ *den!*" zoo riep ook ik, (wel te verstaan niet uit het bad, want ik zat in mijne warme kamer;) „ *Gevonden! Gevonden, Vriend! gij zult over de* „ VREES *spreken.*" En nu, Mijne Heeren! zette ik mij aan het werk, zoo dikwijls mij eenige oogenblikken van mijne beroeps-bezigheden over bleven, om die gevonden Stof, naar mijne wijze van zien, te behandelen.

Uwe toegeeflijkheid, dit gevoel ik, behoef ik thans meer, dan ooit. Ook kan ik U verzekeren, dat ik hierop rekenende, en met deze hoop gesterkt beklom ik dit Spreekgestoelte.

Vergunt mij dan Uwe aandacht, bij de ontwikkeling der *vier* volgende Stukken. Ik wilde U zeggen

I. Wat wij door vrees verstaan.

II. De dwaasheid der vrees aantoonen.

III. Het onteerende, dat er voor den redelijken mensch in dezelve gelegen is betoogen. En

IV. De middelen tot eene wijze beperking en wering derzelve op sporen.

I. Door *Vrees*, die wij hier van schrik willen onderscheiden hebben, verstaan wij dat onaangena-

me

me gevoel der ziel, het welk den mensch kwelt en eene voorafgaande zwaarmoedigheid bij hem verwekt, wanneer hij zich toekomstige onheilen en gevaren voorstelt. — Ongaarne in lange omschrijvingen vallende, achten wij dit weinige genoeg ter behandeling onzes eerſten Stuks, en zullen dus

II. De *Dwaasheid der vrees* trachten aan te toonen.

In onze bepaling der beteekenis van 't woord VREES; of liever wat wij er hier door verſtaan wilden hebben, zeiden wij, dat men haar van ſchrik dat is van die ontroering, welke aan zinneloosheid grenst, moest onderſcheiden. Ook zijn dit onzes inziens twee zeer verſchillende zaken. Men kan door vrees gekweld worden, zonder daarom juist tot onzinningen ſchrik over te ſlaan, en ook omgekeerd. Hoe wel dan nu de vrees niet van dien onzinnigen aard is, houdt zij echter niet op eene *dwaasheid* te zijn.

1. Om dat zij veelal ongegrond is en in verbeelding beſtaat.

2. Om dat zij zeer dikwijls onze rust en ons genoegen ſtoort.

1 Vele, zoo niet de meeste, menſchen, hebben ondervonden, dat zij onheilen duchteden, die bij de uitkomst bleken ongegrond te zijn, en, aan hunne zwaarmoedige verbeeldingskracht alléén, hun beſtaan verſchuldigd waren.

Wie

Wie uwer M. H! zal dit niet gaarne met mij eene dwaasheid noemen? Vooral, wanneer wij in aanmerking nemen, hoe weinig ons van de toekomst bekend is. Zijn wij (en welk eene wijze en goede ſchikking der aanbiddelijke Voorzienigheid!) zijn wij wel in ſtaat één dag, één uur vooruit te bepalen, wat er met en rondsom ons, voor zal vallen? Kunnen er zich niet duizend, duizend uitkomsten tegen het te duchten gevaar op doen, die ons kortzigtig oog niet ontwaart, en waardoor het nakende en kort ophanden zijnde onheil geſtuit wordt, verdwijnt en boven ons hoofd wegdrijft? Zonderling; zeer zonderling in de daad, moet het ons bij een bedaard nadenken, bij eene ernstige overweging voorkomen, waarom wij ons toch altijd het ergste eener zaak voorſtellen; zonder ééns op het denkbeeld te komen dat het altoos tijd genoeg is tot treuren; dat hij, die vreest, eene dubbele kwelling ondergaat, ook dan, wanneer zijne vrees gegrond bevonden wierd: wijl hij, en bij voorraad, en op het oogenblik des onheils lijdt. Ten anderen; wat toch zou den mensch verhinderen zich dat geene voor te ſtellen, wat hij gaarne wenſchen zoude dat gebeurde? Hoe treurig zou in de daad het lot van velen onzer natuurgenooten zijn, indien zij zich altijd ſchrikbeelden voor den geest bragten! zoude eene tederhartige moeder immer met welgevallen op hare eenige vreugde, haar dierbaar kroost, kunnen nederzien, wanneer zij dwaas

genoeg ware, de vrees, door verbeelding gesterkt, zoo verre den teugel te vieren, van in hare zoons eerloze bedriegers, lage verleiders en schandvlekken der maatschappij te zien: in hare dochters verachtelijke Coquettes, vuile boeleersters en haar geslacht vernederende wezens te ontwaren! — zou de Zeeman wel immer eene veilige haven verlaten, zijn' echtgenoote en kroost welgemoed den afscheidskus op de lippen drukken; wanneer hij de toekomst vooruitloopende, zich voorstelde, altijd met stormen en orkanen te zullen moeten worstelen; ja somtijds op een verafgelegen Strand den dood in de baren te zullen vinden, of tegen de rotsen van een onvriendelijken oever verpletterd te zullen worden! zou deze gedachte alléén niet genoegzaam zijn ter vernietiging van ieder bedrijf, dat met eenig, somtijds schijnbaar gevaar verzeld was?

Moeten wij hem niet dwaas noemen, die genegen een togtje tot zijn vermaak te ondernemen, waartoe zich een' schoone dag en eene gunstige gelegenheid aanbiedt, zich ging verbeelden, dat dezelve veelligt met donder en blikscm kon eindigen, en dus uit vrees het schouwspel der schoone natuur liet varen, en zich in zijne binnenkamer opsloot voor iets dat nog niet bestaat. Immers gaat het veelal zoo met hen, die zich der vrees hebben overgegeven. Terwijl anderen het tegenwoordige genieten, zonder zich over 't gene nog

zou

zou kunnen voorvallen te kwellen, zitten zij in akelig gepeins verzonken, door nuttelooze zorgen gedrukt, ter neder, en zijn veelal bij de uitkomst verpligt tegen wil en dank uit te roepen, o! dwaze verbeelding! waarom liet gij mij eene ſtofwolk, door een' kudde vee veroorzaakt, voor een heerleger aanzien, dat alles te vuur en te zwaard komt verdelgen!

En behalven het dwaze dat er in de vrees gelegen is, is zij ook

2. Schadelijk, wijl zij onze rust en ons genoegen ſtoort.

Dat het leven des menſchen, Mijne Heeren! van de wieg tot aan het graf, eene aaneenſchakeling van onheilen en wederwaardigheden zou zijn, moge het gevoelen van naargeestige Wijsgeeren weezen, wij voor ons ſtellen voor vast, dat de Algoede Voorzienigheid hierin, gelijk in alle hare wegen eene wijze afwisſeling heeft daargeſteld. Dat de oogenblikken van genoegen en van droefheid, van geluk en van onſpoed elkander vervangen. Indien dit nu waar zij, M. H! en wie zou het betwijfelen? is dan de vrees geene dwaasheid; wijl zij die aangename ſtonden vergalt en even als akelige droomen onze rust en ons genoegen komt ſtoren? Laat ons dit denkbeeld door een paar voorbeelden wat meer trachten te ontwikkelen.

Stellen wij ons, als een eerſte voorbeeld, Echtelingen voor, die, door een eerlijk beroep, met vlijt

en zuinigheid gepaard, in ſtaat zijn hun kroost van het noodige te voorzien, zoo tot hun dierlijk onderhoud, als tot vorming van hun hart en aankweeking van hun verſtand. Stellen wij verder, dat de hun geſchonken liefdepanden hunne lust en vreugde zijn, dat zij reden hebben, zich bij voorraad te verheugen in het geluk, kinderen te bezitten, waarop zij zich, als op hunne grootste ſchatten, kunnen beroemen; wat is bij zulk een gevoel, bij zulk een zalig denkbeeld te vergelijken? Beſlischt hier, gij onder mijne Hoorders, die vaders zijt, is er iets, dat zulk eene gewaarwording kan evenaren? Immers neen! Welnu, dit genoegen, dat heil, 't welk ieder' taal te arm is uit te drukken, wordt door vrees geſtoord, ja ſomtijds geheel vernietigd. *Geſtoord* door het denkbeeld, wie weet, hoe kort ik mij in deze rozen des huwelijksbooms zal verheugen! hoe ras de kille hand des doods zich over mijne lievelingen zal uitſtrekken. *Vernietigd*, ja in een' Hel veranderd, door de gedachten, veelligt zijn het adders, die ik in mijnen boezem koestere! Slangen, die mij dies te wisſer met haar vergif zullen treffen, wijl zij weten, waar ik het kwetsbaarste ben. Wie weet, of mijn zoon niet gelijk wordt aan dien jongeling, wiens vader zijn geboorte ſtond vloekte, en met dezen vloek op de lippen den veegen adem uitblies. Mijne dochter, gelijk dat meisje, aleer de trots harer moeder, en thans een' onuitwischbare vlek op haar' naam en geſlacht! Wordt

hier

hier niet heil in rampſpoed, rust in onrust door dwaze vrees verkeerd? Kan niet de eerſte gedachte met een verſtandige wijziging gepaard, even goed verwezentlijkt worden, als de laatste? Om niet te zeggen, dat deze verre is van onzondig te zijn, daar zij de Alwetenheid Gods, als 't ware vooruitloopende, dien besten der Vaders in zijne wegen met den Sterveling bedilt en beperkt.

Vertegenwoordigen wij ons, als een tweede voorbeeld, een man, die door noeste vlijt en onafgebrokene werkzaamheid op eene eerlijke en geoorloofde wijze een aanzienelijk vermogen verworven hebbende, het overige zijner dagen, der rust wil toewijden. Hij zal, zoo ſpreekt hij, het Stadsgewoel ontwijken, en de ſtille genoegens van 't aangename Landleven gaan ſmaken. Maar, wáár zich vestigen? Wel nu, die keus is niet bezwaarlijk. Zijn niet verſchillende oorden een waar Paradijs van landelijke geneugten. Dáár aan dien kronkelenden ſtroom, of aan den voet diens bergs, waar mij een heerlijk dal als toelacht, wil ik mij vestigen. Heerlijk, verrukkelijk denkbeeld! Dan eensklaps laat de vrees, die in zijn binnenste ſluipt, zich hooren en zegt: indien eens de nu zoo ſtatig voortrollende rivier in den winter met ijs bezwangerd, buiten hare oevers raakt, en overal dood en verwoesting dreigt en aanrigt, wat zal, wat moet er dan van U en uwe bezittingen worden? Indien het thans zoo heerlijk

dal door een' onverwachten Sneeuwval in een woeste-hij verkeert, hoe dan uw leven gered! wáár uw zoo duur verkregen ſchat in veiligheid gebragt? — Op dit denkbeeld bevangt een koude rilling zijn geheel aanwezen, en weg is de rust; verloren het genoegen, dat hij zich uit het genot zijns vermogens voorſtelde. Zoo vindt hij in al 't gene zijn verſtand hem, als het beste, zijne neiging, als het aangenaamste, voorſtelden, een berg van zwarigheden, vergalt daar door zijne genoegens, en eindigt zijn leven in eene gedurige ſlingering tusſchen wensch en vrees.

Dan M. Heeren! niet alleen is de vrees eene dwaasheid; maar zij is ook *onteerend* voor den redelijken mensch en zoo komen wij tot het

III. deel mijner rede.

Tweeledig is het oogpunt, waaruit wij dit Stuk met uwe aandacht wilden beſchouwen

1. Wijl de vrees eene onſtandvastigheid van karakter en daardoor kleingeestigheid aan den dag legt.

2. Wijl zij den mensch van zijne natuurlijke vrijheid berooft.

1. Dat onſtandvastigheid van karakter, en hare zuster de kleingeestigheid, natuurlijke gevolgen der vrees zijn, ligt, onzes achtens, in den aard der zaak zelve. Is 't wel mogelijk, dat iemand, die altijd met de eene of andere onheil ſpellende gedachte

zwan-

zwanger gaat, ſtandvastig en moedig in zijn' genomen beſluiten zij? Zal niet altijd de eene bedenking vóór, de andere na, hem in zijn voorgenomen beſluit doen weifelen; al ware het nog zoo heilzaam voor hem zelven, van nog zoo uitgebreid een nut voor vaderland en maatſchappij? Zeker zult gij mij de waarheid daarvan dies te geredelijker toe ſtaan, wanneer wij ons hem voor de geest ſtellen; den mensch, het redelijke wezen, het edele ſchepſel naar Gods evenbeeld gevormd. Hij boven al het geſchapene hier op aarde, met rede begaafd, met verſtand begiftigd, met oordeel verrijkt. Daar zit hij in al zijn adeldom ter neder; hij overdenkt, hij bepeinst een plan, waardoor hij zijn eigen geluk, het heil zijns gezins, de welvaart zijns natuurgenoots kan bevorderen. Hoe verrukt is zijne ziel op dit denkbeeld! Ja, roept hij in vervoering uit, zie daar uwe beſtemming, o mensch! Niet alleen uw eigen *Ik* moet het doel uwer werkzaamheden, uwer pogingen zijn; maar, even als de zon hare koesterende ſtralen rondom zich verſpreidt, zoo moet gij eene weldadige hand met een liefdevol hart uwen naasten toereiken. Wel aan dan, ons ontwerp moedig en ſtandvastig ten uitvoer gebragt! — Dan, helaas! hier treedt hem een verachtelijke menſchenhater; dáár een vuige eigenbelang-zoeker; ginds een verfoeijelijke gierigaard in den weg. Wat wilt gij doen? zegt de een, U door dat lage gebroed, dat men menſchen noemt, doen belagchen,

beſpotten, voor onnozel doen uitkrijten! Hoe, zegt de andere, is niet de eerſte regel der wijsheid deze, bemin U zelven het meest! bekreun U aan 't lot van anderen niet! Onzinnige! roept de derde hem met een ſchorre ſtem toe, terwijl hij zijne geldkist als een tweede Argus bewaakt, moet gij zoo ſpilziek zijn met het goud, het liefste, het edelſte goed op aarde! behoordet gij niet voor uwen ouderdom te zorgen? of moeten U in dien hulpeloozen toeſtand, door uwe onberadenheid alle middelen ter koestering en verkwikking ontbreken! Nu raakt hij aan 't wankelen. Hoe, zegt hij bij zich zelven, indien ſlechts een gedeelte van 't gene mij deze lieden zeggen wáár is; en kan dit niet ligt het geval zijn? welk een verdriet, wat hoon, wat voor gemis zoude ik dan moeten ondergaan! Bij deze overdenking bezwijkt zijne ſtandvastigheid, begeeft hem zijn moed, en de vrees, die alle deze ſchrikgedrochten zijner verbeelding te gemoet voerde, maakt hem te gelijk onſtandvastig en kleingeestig. En ziedaar, in één oogenblik verdwijnt de waarde, die hij nog zoo even gevoelde te bezitten, en waardoor hij in 't oog des menschdoms zoo achtenswaardig was. Nu begint hij alle mogelijke bedenkingen en overleggingen der vrees een gretig oor te leenen, en wordt, gelijk een hecht en wel uitgerust vaartuig, dat ja beſtand is tegen ſtorm en branding; maar door eene onwiſſe en weifelende hand beſtuurd, in onbekende zeeën blijft dobberen, een

ſpeel-

ſpeelbal der winden wordt of op de een' of andere klip verbrijzelt.

2. Maar nog meer dan dit is het gevolg der vrees; zij berooft den mensch, *ten anderen*, van zijne natuurlijke vrijheid.

Wanneer wij hier van vrijheid ſpreken M. H! beſchouwen wij dezelve in betrekking tot het behandelde onderwerp, vrij van alle leerſtellige begrippen: en noemden die dus met opzet *natuurlijk*.

Bekend is het ons allen, dat ieder levend wezen in 't algemeen, maar elk mensch in 't bijzonder, van 't kind tot aan den grijsaard, naar vrijheid haakt, en zich ongaarne ziet gedwongen of aan banden gelegd. Dit bewijst ons dus, dat zij niet alleen in verband ſtaat met onze natuur, maar eene eigenſchap van dezelve is. Welnu, dat heerlijke geſchenk der Godheid, die voortreffelijke eigenſchap der natuur, waarnaar 't al ſchepſel haakt, en om welks gemis elk wezen treurt en kwijnt, wordt door laffe vrees aan banden gelegd, ja niet zelden geheel aan dezelve ten offer gebragt.

Zoo zal de Jongeling, die zich als kind, door zotte ſpookvertellingen (uitvloeiſels van 't verhevene brein van minnen en bakers) heeft laten verſchalken, en ſidderend rond heeft gezien, of niet één der afgeſchetſte wangedrochten hem naderde, of hem naar zijn ſlaapvertrek vergezelde, in zijn hart het zaad reeds geſtrooid hebben van eene

plant, die, meer en meer ontkiemende, hem, in den bloei zijner jaren, een vreesachtig besje gelijk maakt. Wel gevoelt hij in dien leeftijd zijn bloed snel door de aderen vlieten, op het hooren of zien van Heldendaden, of onverschrokken handelingen zijner tijdgenooten. Somtijds zelfs voelt hij den wensch, de neiging in zijn hart opwellen, om even, gelijk zij, te handelen, ja hen te overtreffen. Maar zoodanig heeft hij zich doen kluisteren, dat de hoop zelfs niet overblijft van immer die verachtelijke banden te slaken, immer weder vrij te worden.

Zoo wordt hij man en vader. Vader! welk een' veel omvattende naam! Hij, de bovengeschetste jongeling, wordt vader! Hij zal zijne kinderen van jongs af leeren in de eenzaamheid niet bevreesd te zijn; niet angstig rond te zien, wanneer zij zich in 't donker bevinden; niet te beven op 't ratelen des donders, het schitteren des blikscms of het geloei der winden; terwijl hij zelfs sidderend rond ziet in eenzame plaatsen; in één krimpt, wanneer hij het slechts ziet weerlichten; den donder naauwelijks kan hooren, en het opsteken des winds ter naauwer nood ontwaart of zijn hart klopt van angst. Kan, zal zulk een vader zijne zonen tot mannen vormen, waarop vaderland en maatschappij hunne hoop mogen bouwen; wanneer 't eerste hunnen arm, tot beveiliging van altaar en haardstede vordert; de laatste mannen behoeft, die, door stand-

vas-

vastigen moed, haar tegen allen aanval durven verdedigen, tegen iedere inbreuk op hare regten als beſchermers durven optreden? Zal hij zijne dochters tot moedige verdedigsters harer eer, tot voorbeelden van oud vaderlandſche huismoeders vormen?

Dat dit onmogelijk is, M. H! zal toch wel geen betoog behoeven, vooral wanneer wij bedenken, dat het voorbeeld niet alleen de ſteun, maar het wezen van 't voorſchrift moet zijn. En is de jongeling een' vreesachtige deerne, de man en vader eene oude vrouw gelijk geweest, wat moet dan wel de grijsaard zijn. Zeker niet *hij*, die op de mare van 't verlies van twee derde gedeelten van zijn eigen fortuin, en die zijner kinderen, bij derzelver verſlagenheid uitriep; moed! mijne lievelingen! moed! alles zal zich weder ſchikken. Een ſchotel minder op onze tafel, éene uitſpanning opgeofferd, en alles is gevonden! Ongetwijfeld niet gelijk hij, die door de woede eens Tijrans bedreigd, met de verbeurdverklaring van huis en have; met verlies van eigen leven en veelligt van dat zijns dierbren zoons moeds genoeg had *neen* te zeggen; wijl hij geen' dwingeland kon, noch wilde vleijen. Onmogelijk gelijk hij, die op 't gezigt eens doldriftigen beulen ſtoets, welke brullende van woede zijn leven eischt, hen bedaard te gemoet komt en toeroept:

„ Stoot toe! 'k vergeef 't U, doet mij 't weinig levens derven
„ Ik ſta 't U rustig af; doch zou vernoegder ſterven,
„ Indien ik 't, U ten nut, mogt afſtaan in 't geweer.

Neen

Neen niet alzoo, mijne Vrienden! zal hij, de ſlaaf van den angst zich gedragen. Met het klimmen zijner jaren is ook zijne vrees toegenomen. Op 't hooren ritſelen eens blads waant hij zich reeds beſprongen. Op het gezigt eens ontbloten zwaards bevangt hem eene koortsachtige rilling, en de gedachte aan zijn naderend einde verkort de weinige oogenblikken, die hem nog te leven overig bleven.

Hier achten wij de taak, ons, bij de behandeling des derden deels onzer rede voorgeſteld, afgewerkt. Wij ontveinzen niet, dat hier nog veel bij te voegen zou zijn; maar vreesden uw geduld op te ſterk een' proef te zullen ſtellen, en gaan dus over tot de behandeling van het *laatste* deel onzer rede, dat is

IV. Tot de *beſchouwing der middelen tot eene wijze beperking en wering der vrees.*

Drie zijn, onzes inziens, de voorname hulpmiddelen ter beperking en wering derzelve,

1. Bedaardheid van ziel of bezadigdheid.
2. Wijsheid.
3. Moed.

1. Dat *bedaardheid van geest* eene dier deugden is, welke den toeſtand des menſchelijken levens ten ſterkſten aandringt, zal wel door geen redelijk denkend wezen in twijfel worden getrokken. Even min zal men betwisten, dat zij een allergewigtigst hulpmiddel ter beperking en wering der vrees is.

Im-

Immers hij, wiens hart niet door laatdunkenheid bedorven is, zal de onzekerheid der aardſche genietingen, van welken aard die ook mogen wezen, gemakkelijk inzien; en geene der rampen, die hem mogen treffen, zal geheel onverwacht voor hem kunnen zijn. Voorziet de bedaarde mensch eenig onheil, geen onzinnige ſchrik, geen dwaze angst ſchokt zijne ziel! Neen! hij overlegt op welk eene wijze dit het best zij af te weren, of tracht het in de uitkomst, zoo onſchadelijk mogelijk, voor zich te doen worden. Niet door ijdele ſchrikgedrochten der verbeelding, gelijk de bovengeſchetſte, geſlingerd, onthoudt hij zich, de ſchaduw voor het wezen te nemen. Zijne waarde als mensch is hem te wel bekend; wordt te zeer door hem gevoeld, om niet alles te werk te ſtellen, dat zijn eigen en te gelijk zijns naastens heil bevorderlijk kan zijn. Zijne bedaarde beſchouwing der dingen en derzelver uitkomsten heeft hem meer dan eens geleerd, dat de mensch in de daad zoo veel reden niet heeft tot vreezen, als zich dat bij den eerſten opſlag doet denken, mits hij zich de bezadigdheid van geest tot regel voorſchrijve en zich afvrage, is dit of dat te vreezen gevaar, te duchten onheil dan onvermijdelijk? Zijn er geene middelen ter afwering of ter vermindering voor handen? Vooral ſtaat het denkbeeld van eene over alles wakende Voorzienigheid ſteeds bij hem op den voorgrond, en nimmer komt de gedachte bij hem op, hare wegen te willen beperken.

In

in zijn hart rigt hij den Algoeden een' zuil op, prijkende met deze ſpreuk „ *God is het plegtanker* „ *mijns vertrouwens.*"

Aldus gezind zeide eens een WILLEM *de Eerſte*, toen SONOIJ Hem, na het verſchrikkelijke lot van *Naarden* en *Haarlem*, vroeg, op welk eene Mogendheid hij zijne hoop bouwde? „ Op „ den Vorst aller Vorsten, wiens magtige arm, „ ook dan als alles donker om ons heen is, redding „ en uitkomst kan geven." Met dit beginſel bezield bood VAN DER WERF ééns bedaard zijn ligchaam tot voedſel van een' woeste, en door honger wanhopige, burgerſchaar, toen zij brood of *Leijdens* overgaaf aan 't Spaanſche rot van hem eischte. Dusdanig eene bedaardheid van geest was het, die de geheele rij der nooit naar waarde geſchatte Edelen onzes Lands, bezielde, om den tachtig jarigen worſtelſtrijd tegen *Caſtilje* vol te houden, in weerwil der, meer dan ſchijnbare, vrees, van eens te zullen moeten bezwijken. Ja! gij onze brave Voorvaderen! bedaardheid van geest was uw ſteun. En zouden wij uwe Naneven, dit kenmerk des Nederlandſchen karakters zoo verre verzaken, dat wij de vrees niet voor de bezadigdheid van geest zouden doen wijken! Dan ware het gedenkteeken, dat gij voor ons ſtichtedet, te weten, onze nooit te hoog geſchatte vrijheid, eene onuitwischbare ſmet op onzen naam en op ons volksbeſtaan.!

Maar

2. Maar zal de bovenbepaalde bedaardheid van den echten ſtempel zijn, dan moet de *wijsheid* hare leidsvrouw wezen.

Niet hij, M. H!, die uit domme onverſchilligheid zich niet bekreunt aan 't gene met en rondom hem voorvalt, is de bedoelde perſoon; want dit ware een uiterſte tegen den onzinnigen ſchrik: een geenszins benijdenswaardig voorwerp.

Wij meenen dus niet te veel gezegd hebben, wanneer wij de wijsheid der bedaardheid, als geleidster, toevoegden.

„ De wijsheid", zegt CICERO, „ leert den „ mensch, 't gene onbekend is, niet voor bekend „ aan te zien, en het duistere niet als licht te be„ ſchouwen."

Wat zal nu, volgens deze duidelijke bepaling, betere gids tegen den invloed en het ſchadelijke der vrees op den mensch zijn, dan juist de wijsheid? Hebben wij ieder in onze omſtandigheden, in onze verſchillende betrekkingen, niet dikwijls ondervonden, hoe zeer wij deze deugd behoefden, om niet tot dwaze angstvalligheid, voor, ons nog onbekende, dingen over te ſlaan? En mag ik er nog bijvoegen, om ons niet het duistere boven het licht den voorrang te doen geven. Zoo wij opregt willen zijn, zullen wij allen hieraan ons zegel moeten hangen. Hoe menig huisvader, zoo bezadigd hij ook zijn moge, zag niet nu en dan met eene zorgvolle angstvalligheid neder, op zijne door krankheid aan haar le-

leger gekluisterde Echtgenoote, moeder van hulpelooze wichtjes, die nog zoo zeer haar' bijstand, hare zorg behoefden! Hoe dikwijls ontlastte zich uit zijn' geprangden boezem eene zucht; biggelde uit zijn oog een' traan op de gedachte, indien de dood mijne kinderen van eene zorgvuldige moeder, mij van eene getrouwe gade kwame te berooven: wat moest er dan van hen, wat van mij worden! Dan hier kwam de wijsheid, als eene weldadige Godheid, hem te hulp in zijne zwakheid, en riep hem toe: Niet alzoo, o! Mensch! Niet het onbekende als bekend aangenomen, niet het duistere te ontwikkelen, of als noodzakelijk te beschouwen!. Hoe menig Handelaar, uitgelokt door het vooruitzigt op eene schone en eerlijk te verkrijgene winst, vertrouwde niet bijna zijn ganssche vermogen, een' ranke kiel toe, in de streelende hoop, van daardoor het welzijn zijns gezins, het geluk zijner kinderen te bevorderen. Dan in het midden zijner verwachting loeijen de stormen, barsten de onweders los en in den akeligen nacht, dien zij rondom zich verspreiden, bekruipt hem, in weerwil zijner bedaardheid, eene huivering, die hem het ergste doet duchten. Maar de wijsheid, die trouwe geleidster der bezadigdheid, laat hem ook hier niet voor den angst bezwijken. Neen! zij reikt hem weldadig de hand toe, en zegt: niet het onbekende als bekend; niet het duistere als licht beschouwd!

Hoe

Hoe menig Landman ſtortte niet welgemoed in den Herfst zijn graan in de aarde, om het door de wintervorst ontwikkeld, honderdvoudig den grond te ontwoekeren: zag zijn dartel vee bij het naderen des winters vrolijk naar zijnen ſtal huppelen, om onder zijn warm en vreedzaam dak de volgende Lente aftewachten. En ziedaar, regenvlagen bedekken zijne akkers; eene veepest woedt met hevigheid in ſommige oorden zijns vaderlands! Zal niet alles, zoo zegt hij, de prooi van 't vernielende ongedierte kunnen worden? Zal de ziekte, die in gindſchen oord van elken ſtal een treur-tooneel maakt, ook niet tot ons kunnen overſlaan? Dit denkbeeld doet zijne bedaardheid bijna voor den angst wijken. Doch, terwijl hij weifelt; terwijl hij op het punt ſtaat, zich der vrees over te geven; beurt de wijsheid hem op, ſchraagt hem zijne bezadigdheid; daar zij hem met het geluid des Zephirs influistert: Sta vast en wankel niet, door het onbekende als bekend, het duistere als licht te beſchouwen!

Zoo ſtrekte dan voor elk dezer menſchen de wijsheid der bedaardheid tot gids, en ſtevigde hunnen tred, als zij zóó zóó zouden geſtruikeld hebben.

3. En hoeveel meer veerkracht wordt er dezer deugden bijgezet, wanneer de *moed* dit ſchoone tweetal, als *derde*, mag vergezellen.

Wanneer wij hier van *moed* ſpreken, verſtaan wij daardoor geenzins die woestheid, welke ſlechts be-

jag van eigen voordeel of eer ten doel heeft. Neen, wij ſpreken hier van dien moed, welke beſtaat in het kleinachten der dingen, die buiten ons zijn; en die ons leert, noch voor menſchen, noch voor onze hartstogten, noch voor eenigen ſlag der fortuin te zwichten. Die deugd bezit Hij, de bedaarde en wijze man. Hij heeft zoo even vernomen, dat zijn eenige en veel belovende zoon, hij, die meer, dan al het gene hij bezit, meer dan zich zelve, door hem bemind wordt; het bevel ontving, tegen eenen magtigen, naar bloed en wraak hakenden vijand te veld te moeten trekken. Welk eene tijding voor een' teêrhartigen vader! Onbetwistbaar woelen honderde gedachten in zijne ziel rond; onwillekeurige angst en bekommeringen over het lot zijns lievelings bekruipen hem zeker. Hoe, zegt de bedaardheid, wilt gij doof zijn voor de ſtem der ondervinding, die U zoo menig malen leerde, dat niet altijd 't gene men zich verbeeldt te voorzien, de uitkomst eener zaak is? Bedenk, roept de wijsheid, nimmer het onbekende, als bekend, het duistere als licht te beſchouwen! — Welk eene verſterking gevoelt hij niet bij de hartelijke toeſpraak dezer twee oude vriendinnen! En nu daalt de moed, die edele en fiere God, ook in zijn hart neder; en ziedaar, hij roept uit; bezwijk niet mijn hart voor de dingen, die buiten U zijn; waart gij niet burger, voor dat gij vader waart, en zal uw zoon op eene edele wijze uwe voetſtappen en die

zij-

zijner brave voorouderen drukkende, niet aan eene zijner grootſte verpligtingen voldaan hebben! Zoo gezind vat hij de pen op, en deze weinige, maar wel gemeende woorden zijn de zijne: „ Zoon! zie den „ vijand moedig en onverſchrokken onder de oogen. „ Betrouw op God, en ſtrijd voor uw vaderland." Zoo beteugelde, zoo overwon deze vader zijn angst, zoo kunnen wij dien ook met dezelfde wapenen afweren en verwinnen.

Even min, als de U zoo even geſchetſte vader, bezwijkt hij, de bedaarde, de wijze Staatsman. Reeds lang heeft hij zijn leven aan 't welzijn zijns vaderlands toegewijd. Menigmaal werd hij door de ſchoonſte beloften, door de ſchitterendſte aanbiedingen gevleid; door den nijd der Grooten en een' gevreesden Hofkabaal bedreigd. Dan, noch de verzoeking, noch de vrees hadden eenigen invloed op hem. Nu echter bedreigt hem zijn meester, de magtige monarch met zijne ongenade, indien hij hem niet behulpzaam is, in de uitvoering eens ontwerps, dat, wel niet met de regelen der ſtipte braafheid, met de voorſchriften der goede trouw en eerlijkheid ſtrookt; maar, dat toch tot groot voordeel des rijks, ter ſtijving van de ſchatkist moet uitloopen. Hij hoort hem met de grootſte bezadigdheid aan; hij tracht hem door wijze raadgevingen van dit hem onteerend plan af te brengen; hem het ſchandelijke daarvan, in 't oog zijner naburen, af te malen. Doch niets is in ſtaat den Vorst van

zijn beſluit af te brengen. De weêrleggingen des grijzen Staatsmans ontvlammen in tegendeel zijne drift, doen hem in woede ontſteken. Hij braakt in dezen toeſtand duizende van ſcheldnamen tegen hem uit, en dreigt hem zijne tegenkanting in een' kerker te doen boeten. Maar in dit hagchelijke tijdſtip treedt de moed zijne twee gezellinnen op zijde. Zij ſtrengelen de handen in één. En ziet-uit de oogen des braven mans ſtraalt een vuur, den fieren jongeling waardig. En met ſtandvastigheid voert hij zijnen door toorn verbijsterden meester toe: „Roep uwe trawanten. Dat zij mij kluisteren!"

Beſchouwen wij eindelijk den man, gewoon in-onbekrompene omſtandigheden te leven: in overvloed de goederen der fortuin genietende, zonder er zich op te verhovaardigen of ſpilziek met dezelve te zijn. Wijze weldadigheid maakt hem den armen tot een vertroostenden Engel. De weduwe en de wees zegenden hem in hunne gebeden. Hij zag zijne levensdagen tot dus verre, met eene kalmte voortrollen, gelijk aan die van het water eener kabbelende beek. De kroon der bezadigdheid en wijsheid, die met den grootſten glans op den ſchedel diens braven mans en eerwaardigen vaders praalde; was ook reeds voor een goed gedeelte het erfgoed zijner kinderen geworden, welke allen zijne voetſtappen drukten. In het midden dezes benijdenswaardigen toeſtands rukt een bloeddorstig en baldadig vijand over de grenzen zijns vaderlands en

over-

overſtroomt den oord, dien hij bewoont. Niets is veilig voor de heiligſchennende handen dier wreedaards. Hier dwaalt een moeder van alles beroofd met hare kinderen wanhopig rond. Ginds zit een Landman, zijne handen wringende, op de puinhoopen zijner verwoeste en verbrande woning. Verder dwaalt eene herdelooze kudde, eene gemakkelijke prooi voor het zwaard en de bijl des broodronkenen krijgsman. Nog heeft onze brave man kunnen helpen, tot nog toe troosten en opbeuren! Dan helaas! ook hij zal het wankele der fortuin, de onbeſtendigheid der aardſche goederen ondervinden. Een woeste hoop, tuk op roof, dringt tot in zijne vreedzame woning, en in korte oogenblikken van alles beroofd, is hij gelijk zij, die hij nog voor weinige oogenblikken tot troost en hulp was. Gelijk zij? Neen! Hem blijft een grooter ſchat, een edel goed over: bezadigdheid, wijsheid en moed, gepaard met een opgehelderd verſtand, en wel geplaatst hart, ziedaar 't gene nu zijn, het gene zijner kinderen eenig, maar ook onſchatbaar, erfgoed is geworden! Onwankelbaar, gelijk eene rots in 't midden der branding eener onſtuimige zee, verduren zij, met een oog op 's Hemels ondoorgrondelijke wegen, het lot, dat hen wedervaart; en gegronde hoop, die troostende Dochter der lijdende menschheid, zal dra den glimplach der vreugde weder op hunne lippen malen, de traan uit hun oog wisſchen.

En nu M. Heeren! heb ik de op mij genomene taak, naar mijn zwak vermogen, naar mijne wijze van zien, afgewerkt. Volkomen zal ik mij voor mijn' geringen arbeid beloond achten, zoo ik U flechts gedurende deze weinige oogenblikken geene verveling baarde. Het gene mij dus nog te wenfchen overblijft is, dat wij allen fteeds mogen deelachtig worden de drie hulpmiddelen ter beperking en wering der vrees: *Bezadigdheid*, *wijsheid* en *moed*.

REDEVOERING

OVER HET

GEWIGT

EENER

ZORGVULDIGE

OPVOEDING.

EDELE ACHTBARE HEEREN, BURGEMEESTEREN DEZER STAD!

EDELE GESTRENGE HEEREN, UITMAKENDE DE REGTERLIJKE AUTORITEIT TE DEZER PLAATSE!

WEL EDELE HEEREN, LEDEN DER SCHOOL-COMMISSIE DEZER STEDE!

WEL EERWAARDE HEEREN, VOORGANGERS DER ONDERSCHEIDEN CHRISTEN GEZINDHEDEN!

EN

EINDELIJK, GIJ ALLEN DIE DEZE PLEGTIGHEID MET UWE TEGENWOORDIGHEID VEREERT, ZEER GEACHTE TOEHOORDERS!

Wanneer wij een aandachtigen, opmerkzamen en Godsdienstigen blik slaan op het groote natuurrijk, dat ons omringt, zullen wij weldra ontwaren, dat aan het roer dier Heerschappij, een Wezen staat, dat voor alles zorgt, alles met wijsheid regelt, en elk ding tot deszelfs einde wijzigt.

Dat Wezen, bij ons bekend, als de Groote God en Schepper van Hemel en van aarde, ſchiep ook den mensch; en wilde, dat hij zijn Evenbeeld hier beneden zou dragen. Tot dat einde belastte de Oneindige zich met de zorg voor zijne vorming en opvoeding; en ſtelde alle die middelen te werk, welke dienstig waren ter bevordering van zijn dierlijk en zedelijk beſtaan.

Een Eden werd zijn' kinderkamer. De groote natuur zijn ſpiegel, en eene Goddelijke wet de regel van zijn gedrag.

Door deze wijze beſchikking, wilde de Albeſtierder ongetwijfeld aan het volgende menſchelijke geſlacht een voorbeeld geven van het belang, dat Hij in den mensch, het edelste deel zijner Schepping, ſtelde; ten einde ieder vader, elke moeder, naar dit wijze en liefde-vol plan, ook zoude zorgen voor de natuurlijke en zedelijke opvoeding van deszelfs kroost.

Welk eene grootſche, welk eene gewigtige taak, moet het dus niet voor ieder Ouder, voor elk Opvoeder zijn, dezen wenk van den Algoeden te volgen, en niets meer ter harte te nemen dan de Phijſike en Zedelijke vorming hunner kinderen, de vorming van eenen mensch.!

Als Vader en Opvoeder, van deze waarheid, van dien heiligen pligt doordrongen, begreep ik dit uur niet beter te kunnen beſteden, dan met uwe aandacht te ſpreeken

Over

„ *Over het gewigt eener zorgvuldige opvoeding.*"

In de behandeling daarvan zal ik uwe aandacht trachten te bepalen

I. Op het gene wij onder opvoeding in 't algemeen te verſtaan hebben.

II. Waarom dezelve van zoo veel gewigt is.

Verwacht niet M. H! dat ik U hier een volledig Sijstema van opvoedkunde zal voordragen. Daartoe zoude de tijd te kort en de gelegenheid minder gepast zijn. Slechts eenige algemeene wenken, dit gewigtig onderwerp betreffende, zullen den inhoud mijner rede in dit uur uitmaken, bij welker behandeling ik, meer dan ooit, op uwe toegefelijke aandacht zal moeten rekenen. — Mij met deze bemoedigende gedachte vleijende; ga ik over ter beantwoording of ontwikkeling der eerſte ſtelling,

I. *Wat wij door opvoeding in 't algemeen te verſtaan hebben.*

Welligt glimplagchen verſcheiden onder U over de eenvoudigheid van dit geſtelde, en zeggen bij zich zelven, wie weet niet wat opvoeding is? Wie heeft dit niet bij eigen ondervinding? Dan G. H! ondervinden en doen de menſchen niet dikwijls vele dingen zonder ooit op het voorwerp of doel hunner verrigtingen te hebben nagedacht? Hoeveel werktuigelijks mengt zich niet in onze daden? hoeveel doen wij niet uit navolging? En zou dit ook niet veelal het geval zijn bij het groote werk der

op-

opvoeding? Wij gelooven, de ondervinding raadplegende, hierop in 't algemeen een bevestigend antwoord te kunnen geven. En evenwel, welk vader, welke moeder behoort niet te weten, wat opvoeding is, en zijn moet? Welke taak is gewigtiger voor den mensch, dan te weten wat het is, den mensch te vormen, wat, hem op te voeden? En zoude nu de vraag, die wij ons hierboven voorſtelden, van zoo weinig gewigt zijn, als die oppervlakkig wel ſcheen?

Welaan. Laten wij dit met uwe aandacht eens verder inzien.

Zeer gepast kan men, onzes achtens, de opvoeding in *twee* deelen verdeelen, en wel in een *natuurlijke* en *zedelijke*.

Door *natuurlijke opvoeding* hebbe men te verſtaan de zorg, die er gedragen moet worden voor de inſtandhouding, groei en gezondheid des kinds: waartoe bijzonder veel afdoet het voedſel, dat aan hetzelve wordt toegediend, de leefregel, dien men het voorſchrijft, en de lucht, die het inademt. Het ſpreekt van zelfs, dat, hoemeer men den gang der natuur hierin volgt, hoe beter men in zijn oogmerk zal ſlagen; wijl daar noch afwijkingen noch ſprongen aangetroffen worden. In dezelve voedt elk dier zijn jong; leert het het voedſel kennen, dat hem kan ſchaden, en oefent hetzelve in 't gebruik van zijne zintuigen, in 't waarderen zijner krachten, in de vrije lucht, in het rijk der natuur.

Ver-

Verfoeijelijk, affchuwelijk zij dus in 't oog van iedere tedere moeder de, zoo zeer met de natuur ſtrijdende, gewoonte, van hare lievelingen aan de borst eener huurlinge te zien liggen en verſtoken te zijn van dien zaligenden, liefde-vollen blik, welke de ganſche ziel eener gelukkige moeder doortintelt, wanneer zij zelve haar' zuigeling aan die volle bron kan laven, voeden en verkwikken! Verre zij dus het denkbeeld, kinderen in den engen, dikwijls ongezonden, verderfelijken dampkring van bedompte kinderkamers op te ſluiten en hen van de verkwikkende en kracht-gevende levenslucht te verſteken! Om hier te zwijgen van alle die verkeerde indrukken, welke onze kinderen in die afzonderingen van hunne oppaſſers kunnen ontvangen, en de verwijdering, in dewelke zij reeds zoo vroeg van hunne ouders leven!

Pligt, dure, heilige pligt zij het dus voor elk ouderen paar, eenſtemming te zijn in 't weigeren van zoodanige dingen, welke krachten en gezondheid ondermijnen. Want het is eene zekere waarheid, dat, waar Phijſike kracht ontbreekt, waar het ligchaam lijdt, de ziel ophoudt vrij te werken, en in eenen ſtaat van verkwijning geraakt, waardoor zij een groot gedeelte van hare voortreffelijkheid verliest, en een zwakke geest weldra de trouwe gezel van een zwak ligchaam zal wezen.

Dan door dit behoorlijk vervulde gedeelte der opvoeding, is ſlechts de weg gebaand, tot het

twee-

tweede even noodige deel van dezelve, namelijk, de *zedelijke*. Zij is het voornamelijk, die den ruwen mensch tot een beschaafd mensch moet vormen; zonder dewelke hij minder dan het redelooze dier zou zijn. Gelooft niet, dat ik te veel zeg door dit te beweren. Raadpleegt slechts de geschiedenis, en zij zal U zeggen, wat er van zoodanige wezens is geworden, die, of door toevallige omstandigheden of door moedwillig verzuim, van dit gedeelte der vorming verstoken bleven. En zou ons dan deze Goddelijke bezigheid, om den mensch tot mensch te vormen, aan zijne bestemming hier beneden, en hiernamaals, werkzaam te zijn, de hand te hebben, niet van aanbelang zijn? Zouden wij niet trachten te weten, wat wij noodig hebben, om aan deze onze verpligting te beantwoorden? Het zij verre van ons te durven denken, dat er zulke menschen zijn, dat dezulken in ons midden zouden gevonden worden. Liever willen wij gelooven, willen wij ons vleijen, met de gedachte, dat het ons ernst zij geworden te willen weten, wat men dan al te bevatten hebbe onder het woord *opvoeding*. En, na het gene wij hierboven zeiden, komt het ons voor, te kunnen bepalen, dat men door de opvoeding te verstaan hebbe: „ de geschikte, de doelmatige wijze om de „ vermogens van den Jongen mensch, van het kind, „ te regter tijd, en op eene wijze, overeenkom„ stig de natuur te ontwikkelen, te oefenen, te re-

„ ge-

„ gelen en tot de ware beſtemming des menſchen „ te leiden."

En M. H! wanneer wij nu deze bepaling, die misſchien nog niet alles naauwkeurig bevat, nagaan; is het dan wel eene kleinigheid, eene zoo niets beduidende vraag geweest, die wij in ons eerſte ſtuk voor ſtelden? Wij gelooven dit, onder verbetering, niet, en vooral niet, wijl wij nu tot het *tweede* deel onzer rede overgaande, vragen;

II. *Waarom de opvoeding van zoo veel gewigt is?*

Ons komt voor, dat zij dit is;

1. Wijl het voorwerp der opvoeding een mensch is.

2. Omdat de mensch door haar leert, wat hij worden moet.

3. Wijl zij hem de middelen aanwijst, hoe hij dit op de beste wijze worden kan.

1. Het is eene algemeen aangenomen' waarheid dat iedere kunst, elke wetenſchap naar die mate meer of minder belangrijk wordt, als het voorwerp der bewerking of beoefening eenen lageren of hoogeren trap van aanzien of waarde heeft, niet alleen in het oog van den beoefenaar zelven; maar van ieder weldenkend en verſtandig mensch. Het kan den Schilder niet onverſchillig zijn, of hij de beeldtenis van een' NERO of die van TITUS moet malen; even min als het den Beeldhouwer om het even kan wezen den Triumph-boog van eenen CALI-

GU-

GULA te beitelen, of zijn graveer-ſtift te ſcherpen, om het ſtand-beeld van CICERO of CATO te ſcheppen. Doch meer dan malen, meer dan beitelen is hier. Het geldt hier het geluk eens *kinds*, van een *mensch*.

Van een *kind*. Dit zult gij het best gevoelen, Moeders! die voor de eerſte maal op uwen lieveling nederzaagt, terwijl hij op uw' ſchoot lag en uwe ganſche ziel doortinteld wierd van het hooge gevoel, moeder te zijn, een kind te hebben! Waar is de ſchat, dien gij zoudt verwisſelen tegen de Hemelſche gewaarwording, van het oogenblik, dat uw kind U het eerſte lagchje ſchonk, en U voor de eerſte maal zijne liefde betuigde? Ja! Toen gevoeldet gij al het gewigt uwer roeping, toen kondet en moest gij gevoelen, wat het zegt, een' kind op te voeden, een' mensch te vormen.

Een mensch vormen! „ En is er," zegt zeker godvruchtige Opvoeder, „ onder alles, wat ons „ bekend is, iets grooters, iets dat de Godheid „ meer na bij komt, dan de mensch? Is er, buiten hem, ons eenig wezen bekend, dat de geheele wereldſchepping bevatte, gevoelde, genoot? dat een oor heeft voor elken toon in de groote harmonie der natuur, een oog voor dat groote ſchilderſtuk, het welk Hemel en aarde omvat, en voor elke bijzondere partij, elke bijzondere ſchaduw en ieder licht? Opmerkzaam-

„ heid

„ heid op de wijsheid in elke verordening en ge-
„ voel en hart voor de liefde, die uit het geheel
„ uitvloeit? Het gene als God regelen, ver-
„ beteren, verfraaijen, maken en vermaken, maar
„ ook als een Duivel vernielen kan; doch altijd
„ regelen, verfraaijen en maken zal, zoo lang het
„ de heiligste ſtem in zijn binnenste hoort? Kent
„ gij een wezen, het welk voorzien is met het ver-
„ mogen, dat, om menſchelijk te ſpreken, over een
„ onderwerp, waarover men ſlechts menſchelijk
„ ſpreken kan, het karakter Gods bepaalt, en God
„ tot God maakt, hetwelk door deszelfs hoogte
„ en diepte, door deszelfs onbegrijpelijkheid en al-
„ magt en door zijne ſtrekking deze Goddelijke af-
„ komst bewijst? Kent gij, met één woord, een we-
„ zen, dat beminnen kan? Want met regt kan men dit
„ een vermogen noemen, hetwelk God tot God tot
„ maakt Almagt of wijsheid toch is het onderſchei-
„ dend karakter der Godheid niet, maar liefde. Geen
„ allerſcherpzinnigste of almagtige Satan zoude een
„ God zijn, en een almagtig hoog verſtandig we-
„ zen, zonder liefde, ware een Satan. Is er dus
„ iets grooters, iets Goddelijkers op aarde dan de
„ mensch?" En echter is dit wezen in den be-
ginne nog geen mensch. Alleen door opvoe-
ding, door vorming wordt hij dit. En wie, die
ooit hoorde of las van jonge kinderen, die door
een bijzonder toeval of zonderlinge omſtandighe-
den onder de dieren opgroeiden, en verre beneden

dezelve bleven, zoude dit betwijfelen? Wie die ooit met opmerkzaamheid doofftommen, welke nooit iets leerden of konden leeren, beſchouwde, werd van deze waarheid niet overtuigd? Het hangt dus geheel van ons zelven af, of wij door het dierlijke alléén te verzorgen, het geeſtelijke willen verſtikken, of door behoorlijke zorg voor de zielenvorming onzer kinderen het dierlijke aan het geeſtelijke dienſtbaar willen maken en alzoo het ligchaam tot eenen tempel der Godheid verheffen. —

Welk eene bezigheid kan dus edeler genoemd worden, dan aan de beſtemming eens menſchen te arbeiden, Hem tot een beeld van God op aarde te vormen. Wie, die eenig gevoel heeft van zijne waarde, bewondert niet, met een ſtil gemoed, de wijze beſchikking der Voorzienigheid, die in ons de zucht lag, om onze eigene natuur te veredelen, door het veredelen der panden, die hij ons gaf? Zouden wij het wijze plan, den Goddelijken wenk van onzen Schepper niet vol vreugde, met ons ganſche hart volgen, daar hij in het zedelijke gevoel onzer ziel de zucht, het pligtsgevoel leide, onze kinderen zoo innig lief te hebben, dat wij ons alle moeite voor derzelver opvoeding gaarne getroosten, ons daarmede volvaardig belasten! Het is ook dan alleen, dat de mensch zich mag vleijen het beeld van God meer nabij gekomen te zijn, wanneer hij het zalig genot ſmaakte, het edele gevoel ontwaarde, een mensch gevormd te hebben,

het

het kind zijne beſtemming te hebben kunnen aantoonen; en zoo komen wij tot ons tweede Stuk, het welk zal moeten bewijzen;

2. Dat de mensch door opvoeding leert, wat hij worden moet.

Wij meenen het beste aan dit 2e Stuk onzes betoogs te kunnen beantwoorden, wanneer wij vooraf bepalen, wat de jonge mensch door opvoeding worden moet; en brengen dit kortheids-halve tot drie hoofdzaken: welke zijn,

1. Dat hij door haar een goed kind,

2. Een braaf jongeling,

3. Een nuttig burger der Menſchelijke maatſchappij zal, of ten minsten kan worden.

Dikwijls, en wij gelooven niet te onregt, is de opvoeding der jonge kinderen vergeleken bij het kweeken van boomen en planten, welke naar die mate meerder of minder ſchoone vruchten voort zullen brengen, als dezelve met veel of weinig zorgvuldigheid worden aangekweekt; want het is van alle tijden waar, dat een goed en kundig tuinier, die de loot, welke hij plantte, tot eenen fraaijen en goed vruchtdragenden boom wil zien opſchieten, niet zal verzuimen, dat gene te doen, hetwelk éénmaal de loot tot een' ſieraad in zijn hof kan doen opgroeijen. En is dit zoo met de voortbrengſelen in het rijk der natuur, geldt hier de regel, dat hij, die het boompje tot eenen regten ſtam wil zien worden, het bij tijds moet buigen; dan

geldt niet minder in 't rijk der zedelijkheid de regel, dat van de eerſte indrukſelen, welke het hart des kinds ontvangt, zeer dikwijls de rust of onrust, het geluk of ongeluk zijns toekomenden levens afhangt. Want, zegt zeker groot opvoeder, „ het „ hart eens kinds is der weeke was gelijk, aan de„ welke men naar willekeur de gedaante eens En„ gels of van eenen Duivel kan geven."

Wanneer wij, G. H! het bovengemelde beeld op de opvoeding toepaſen, lijdt het, onzes inziens, geen' twijfel, dat, zal de jonge mensch een goed kind worden, zij, welke met zijne opvoeding belast zijn, reeds vroegtijdig en zonder uitſtel het hart en de neigingen huns kweekelings moeten beſtuderen; ten einde die zoo te leiden, dat zij redelijken grond mogen koesteren, alles goeds van denzelven te kunnen verwachten. Zal dit echter op de regte wijze aangelegd worden, dan behooren Ouders of Opvoeders, even als de kundige en naarſtige Tuinman, alles te verwijderen, wat het onbedorven hart hunner jonge kweekelingen zoude kunnen ſchaden; en het aanwezig onkruid uit te roeijen, hetwelke anders wortelen zoude ſchieten, en het goede verſtikken.

Wij weten te wel, bij eigen ondervinding, hoe moeijelijk deze taak is, maar weten niet minder, dat velen die eerſte vorming gering achten; en zich diets maken, dat wanneer het kind vatbaar is voor rede, het alsdan tijds genoeg is, om het goed en ge-

geſchikt te maken. Geen wonder dus, dat hetzelve dikwijls in zijne eerſte levensjaren, zonder nadenken aan het beſtuur eener huurlinge wordt overgelaten; of dat het wordt toevertrouwd aan zoogenaamde Onderwijzeresſen, die misſchien nog minder geſchiktheid hebben, dan de eerſten; ja niet zelden hoofd en hart der lieve kleinen bederven.

Misſchien zal iemand mij hier tegenwerpen, dat men in omſtandigheden kan geplaatst zijn, welke niet toe laten, zich met alle die kleine bijzonderheden, alle die naauwkeurige waarnemingen in zijne kinderen bezig te houden?

Misſchien zegt een ander, zijn dan niet alle de Scholen, ook die voor jonge kinderen, onder toeverzigt geſteld van bekwame en daartoe allezins geſchikte Mannen?

Wat nu de eerſten betreft, wij nemen de vrijheid hen te verwijzen naar het eerſte Stuk van het tweede deel onzes betoogs, en hun ronduit te verklaren, dat wij geen' gewigtiger bezigheid, geene grootere verpligting in Ouders erkennen dan die der opvoeding van hun kroost, en dat het dus ook veelal aan hun zelven te wijten is, wanneer zij het geluk ontbeeren een goed, een volgzaam kind te bezitten.

De tweeden zouden wij moeten toe voeren, dat er misſchien in de geheele nieuwe Schoolinrigting niets moeijelijker is, dan goede kinderſcholen te hebben, en dat zeer zeker de mannen, welke be-

last zijn met de zorg dezer gewigtige zaak, meer dan iemand onder ons, het hoogst gebrekkige daarvan inzien, maar hetzelve door mangel aan geschikte voorwerpen, althans voor als nog, niet weten te verhelpen.

Wanneer wij er dus M. H! prijs op stellen, dat onze kinderen in het bovengemelde genot der opvoeding deelen en daarvoor vatbaar zullen gemaakt worden, behooren wij het ons tot eene wet te maken, zoo veel mogelijk, zelven, of door eene voorzigtige keus van geschikte Opvoeders, het goede in ons kroost aan te kweeken, het kwade met wijsheid tegen te gaan, en met verstand te verdelgen.

En welk Ouderen paar zoude zich deze moeite, die opoffering niet gaarne getroosten, wanneer hij zich tot loon zijner werkzaamheid met genoegzamen grond kan en mag vleijen, een goed kind te bezitten, dat reeds in zijne eerste jaren van onderscheid, in zijne Ouders, weldadige wezens ontwaart, die, door verstandige leiding, enkel het doel hebben, hem gelukkig te maken? Zulk een kind gevoelt reeds bij tijds de koesterende stralen eener doelmatige en zorgvuldige opvoeding, welke hem door hunne zorgvuldige opvoeding, welke hem door hunne kracht en hun levenwekkend vermogen tot een jongeling zullen vormen, die zich met een, van dankbaar gevoel doordrongen, hart, aan de leiding, van hen zal kunnen en willen overgeven, die hij, in dit voor hem zoo gevaarlijk tijdvak des levens,

noo-

noodig heeft; want niet alleen moet hij een goed kind maar een braaf jongeling worden.

En dit was het tweede voorregt der opvoeding, hetwelk wij met uwe aandacht wilden beſchouwen.

Wij komen hier onwillekeurig tot ons vorige beeld te rug, en zeggen; dat, even als door de zorgvuldige hand des tuiniers, de teedere loot tot een' gaven jongen ſtam is geworden; door gezonde en krachtige ſappen in ſtaat is gebragt, de bewerking der kunst te ondergaan en vruchten te dragen, die te gelijk ſchoon en aangenaam zijn; alzoo ook de, op boven omſchrevene wijze, tot een goed kind gevormde jonge mensch thans geſchikt is gemaakt, die indrukken te ontvangen, en die kundigheden aan te leeren, welke hem in zijn volgend leven zoo zeer te ſtade komen, om zijne waarde te gevoelen, en zijn beſtaan te verhoogen. Dit gedeelte der opvoeding moet dan vooral tot doel hebben, de verſiering zijns verſtands met noodzakelijke en nuttige kundigheden, vergezeld met de beoefening der fraaije weetenſchappen: want die alleen maken den mensch tot mensch, doen hem beſchaafd en handelbaar worden, en onderſcheiden hem van het redelooze dier.

Gelooft echter niet, dat het nu niet noodig zij naar den kweekeling om te zien. Dat zij verre. Thans meer dan ooit, is het noodig, waakzaamheid en oplettendheid te verdubbelen, om alle die

driften en neigingen, welke juist in dit tijdvak het jeugdige hart met dubbele hevigheid beſtormen, met wijsheid te leiden.

Leiden zeg ik; om dat dezelve met geweld te keeren, gelijk zoude zijn aan het keeren van een' geweldigen bergſtroom door een' dam, daar dezelve alsdan zijne wateren opéénſtapelende met een donderend geweld van deze hoogte in het dal zoude nederſtorten, om aldaar de grootſte verwoestingen aanterigten. Om niet te ſpreken van het gevaar en de ſchade, die daardoor aan het karakter in 't algemeen kan worden toegebragt. Want te veronderſtellen, dat alle jeugdige driften en magtige neigingen uit een kwaad beginſel voortkomen, zou even onmenſchelijk wezen, als het dwaas zou zijn met ROUSSEAU uit te roepen, „ de mensch „ is goed, maar de menſchen!" Ongetwijfeld ligt hier de waarheid in het midden, en behoort ieder opvoeder naar geſchikte middelen om te zien, ten einde alle uitersten te voorkomen. Daar nu arbeid één der beste behoedmiddelen is tegen alle drift, behoort men vooral te zorgen, dat de kweekeling dien niet ontbeere, en dien vooral verrigte met hem op zijne toekomende beſtemming te wijzen, wijl hij dezelve alsdan met meer ijver, met meer dadelijke deelneming zal verrigten. Wat nu zijne beſtemming of ſtand aangaat, ook deze moet met wijsheid geregeld worden. Want niet altijd ſpreken de natuurlijke neigingen zoo luide, dat men

hier-

hierin blindelings de zucht, of liever het verlangen des kinds of des jongelings kan en mag volgen. Niet allen zijn MORITZEN, PASCALS of MOZARTS; waarvan de eerſte volſlagen wanhopig wierd, omdat zijn vader hem van de Latijnſche ſchool wilden nemen; de tweede zonder boek of Inſtrument wiskundige Problemaas op loste, en de derde in zijn vierde jaar Klavier ſpeelde, en in zijn vijfde jaar Componeerde. Doch daar dit in verre weg de meeste gevallen niet zoo is, behoort men met den aanleg zijns kweekelings raad te plegen, en, door zachte zoo wel, als doelmatige middelen hem voor zoodanig een' ſtand zucht te doen krijgen, die het meeste met zijne omſtandigheden en geestvermogens in verband ſtaat. Wij willen hier niet mede zeggen, dat men jongelingen in de keus eens beroeps aan banden moet leggen. Dat zij verre. Wij bedoelen hier alleen, dat hunne keuze niet altijd natuurlijke aanleg is; maar veelal door uiterlijke bekooring of te weinig doorzigt in eene zucht ontaardt, die voor hun toekomstig geluk ſchadelijk kan worden. Hoe noodzakelijk, hoe onafſcheidelijk is het dus niet, dat, wil men een braaf jongeling tot zoon hebben, men dan zorgen moet, dat hij alvorens een goed kind zij, hetwelk door eene goede leiding gewend is, zijne Ouders of Opvoeders, als zijne beste vrienden, zijne beſcherm-Engelen te eerbiedigen. En zal of kan men nu van den alzoo opgeleiden jongeling niet verwach-

ten, dat ook Hij een nuttig Burger der maatſchappij worde? Immers Ja, M. H! En dit was het derde voorregt, dat uit eene goede opvoeding moet voortvloeijen.

Dat deze ſtelling eene waarheid is, zal niemand betwijfelen, die eenigzins bekend is met de geſchiedenis der onderſcheiden beſchaafde volken der aarde. Strekken niet de wetten van LIJCURGUS en SOLON ons tot een duidelijk bewijs, hoeveel prijs beide deze groote Wetgevers, vooral de laatſte, ſtelden op de opvoeding des aankomenden geſlachts? En, ſchoon hunne voorſchriften op geheel andere beginſelen gegrond waren, en een gansch ander doel hadden, dan waarop wij Christenen bouwen, of waarnaar wij ſtreven, dragen zij toch het duidelijke kenmerk, dat, volgens het gevoelen dier beide Wetgevers, een Staat dan alleen op goede burgers kan hopen, wanneer men ernſtig bedacht is, kinderen tot goede jongelingen op te leiden. Edoch, niet alleen te *Athene* of *Sparta* behoeven wij het bewijs voor het geſtelde te zoeken. Bij ieder beſchaafd volk, dat ooit beſtond, of nog beſtaat; in Nederland zelve, zijn bewijzen daarvoor te vinden; want hier maakt de opvoeding eene der eerſte en voornaamſte bemoeijingen uit van den Staat.

En in de daad bewijst de dagelijkſche ondervinding het niet? Toont zij ons niet ieder oogenblik door voorbeelden aan, welke voorregten, welke heer-

heerlijke vruchten eene zorgvuldige opvoeding kan aanbrengen? Welke onheilen het tegendeel ten gevolge heeft? Ondervinden wij het niet aan ons zelven? en is er wel iets, dat ons hart van meer warmen dank voor onze Ouders en Opvoeders ontvonkt, dan de gedachte, het aan hunne liefde, hun beſtuur en hunne leiding verſchuldigd te zijn, een goed en nuttig Burger der maatſchappij genoemd te worden? Hij, die dus het dierbaarſte, dat hij op aarde heeft, die zijne kinderen hartgrondig bemint; Hij, in wiens boezem een hart klopt voor het belang, het geluk, het heil zijns vaderlands, zal, moet met al zijn vermogen aan de vorming des aankomenden geſlachts arbeiden, en aantoonen, dat hetzelve die voorregten, door eene goede opvoeding wezenlijk deelachtig wordt.

Laat mijn ijver mij echter niet te ver voeren, en mij doen vergeten, dat er veelligt onder mijne Hoorders dezulken gevonden worden, die in dit mijn gevoel deelen; doch nog gaarne zouden verlangen het 3de ſtuk mijns 2den deels behandeld te zien, ten einde te weten,

3. Welke middelen de opvoeding aanwijst, om dit op de beste wijze te worden.

Wij zullen dan, in zoo verre ons vermogen en de tijd dit toe laten, hier aan zoo kort doenlijk trachten te beantwoorden.

Indien de ondervinding voor de beste leermees-

te-

teres in vele gevallen mag gehouden worden, dan zouden wij voor ons denken, dat de beste middelen daartoe waren:

1. Liefde.
2. Een goed voorbeeld.
3. Godsdienst.

Wanneer wij in 't begin onzer rede zeiden, dat de mensch het evenbeeld van God op aarde was, en wij daarna beweerden, dat niet alleen wijsheid en almagt, maar vooral en alleen liefde God tot God maakte; zal ongetwijfeld ook deze eigenschap der Godheid; schoon door den stoffelijken mensch slechts in de verte en in onvolmaaktheid gevolgd, het beste middel zijn, om zijnen natuurgenoot te vormen.

Trouwens M. H! welk middel werkt sterker op het menschelijke hart in 't algemeen, en zal meer op het kinderhart werken, dan de ondervinding eener hartelijke toegenegenheid, eener zuivere deelneming in genoegen en verdriet? Welk middel kan krachtiger zijn, om ons het vertrouwen van elk mensch, en vooral van den jongen mensch te doen verwerven, dan liefde? En wat is bij opvoeding en vorming meer noodig, volstrekt onontbeerlijker, dan een onbepaald vertrouwen des kinds omtrent zijne Ouders, des kweekelings omtrent zijnen Opvoeder? Hoe zal het beiden mogelijk zijn in de jonge harten te lezen; indien zij zich dezelve niet openden door de onweerstaanbare krachten

een-

eener opregte belangſtelling in al het gene 't kind raakt? Hoe zullen zij het ſchadelijke opſporen, de verborgen neigingen ontdekken, die in de binnenſte ſchuilhoeken van het hart verſcholen liggen, zoo niet de liefde hun daartoe den regtſtreekſchen toegang bezorgt? Zal de jonge mensch immer Hem tot zijnen vertrouweling kiezen, van wien hij nooit iets dan koelheid, onverſchilligheid of terugſtootende en onverbiddelijke geſtrengheid ondervond? Onmogelijk A. H! Het menſchelijke, maar vooral het kinderlijke hart eischt liefde, en wanneer hem die niet geſchonken wordt, neemt vrees, wantrouwen, achterhoudendheid derzelver plaats in, en ſtellen een' onoverkomelijken ſlagboom tusſchen den Opvoeder en zijnen kweekeling.

Denkt echter niet, dat wij hier liefde bedoelen, welke alles inwilligt; niets weigert; alles goedkeurt, en niets met ernſtige deelneming afkeurt. Die zwakheid, welke beducht is te bedroeven, en liever de ondeugd laat binnen ſluipen, dan dezelve met mannelijke kracht te weeren. Neen, G. H! dit ware geene liefde. Dit zou verachting, ten minſten minachting baren, den kweekeling tot eenen dwingeland maken, en hem het volſlagenſte ongeluk berokkenen.

Niet alzoo dragen Ouders, draagt de Opvoeder het beeld van God op aarde; wijl Hij liefde en tucht met wijsheid tot 's menſchen heil vereenigde. Zal dus de mensch aan zijne beſtemming, de Opvoe-

voeder aan zijnen pligt beantwoorden, dan vooral moet hij in alles, zoo veel in hem is, den wenk zijns Hemelschen Vaders opmerken, en het voorbeeld volgen, dat de Algoede aan ons menschen, aan ons zijne kinderen gaf, en nog dagelijks wil geven.

Zal echter zulk een verstandige en welgeplaatste liefde een zeker middel genoemd worden, ter bereiking van het ware doel in de opvoeding, dan vooral moet een goed voorbeeld dezelve ondersteunen en haar veerkracht bijzetten, en dit was het 2de middel, hetwelk wij boven opgaven.

Niet altijd, wij weten dit, en erkennen het volkomen met U, volgt het kind, de jongeling, het hem gegeven goede voorbeeld. En echter, wie onder ons zal de volstrekte noodzakelijkheid daarvan durven ontkennen? Leeraart de kennis van het menschelijke hart ons niet, dat naar gelang wij achting, eerbied en een hoog gevoelen voor iemand hebben opgevat, wij, naar die mate, ook ligtelijk zijne daden zullen goedkeuren, zijn voorbeeld zullen volgen? Is dit nu in 't algemeen waar, ten opzigte van volwassen menschen, hoe veel meer zal dit dan niet het geval zijn bij jonge lieden, die zich zonder argwaan, vol vertrouwen, aan de leiding hunner Ouders of Opvoeders overgeven en dus zoo ligtelijk hun voorbeeld volgen! Behoef ik nu wel aan te roeren, hoe noodzakelijk het is voor hun, die jonge lieden moeten vormen, dit nimmer

uit

uit het oog te verliezen en ſteeds op hunne hoede te zijn? Zal niet, om ſlechts iets op te noemen, het aanbevelen van vlijt meer indruk op het jonge hart maken, wanneer de jonge mensch ziet, dat Ouder of Opvoeder deze deugd met ſtiptheid betracht, ſteeds zijnen tijd uitkoopt, dien met eene karige hand uitmeet? Zal het prediken van zedelijkheid, braafheid en Godsdienstigheid, niet eerder ingang vinden in het hart des jongelings, wanneer hij in hen, die hem dit aanbevelen, en als onontbeerlijk tot het ware geluk ſchetſen, waarlijk zedelijke brave en Godsdienstige menſchen ontwaart. Wie, die ooit een wijsgeerigen blik ſloeg op de gangen van het menſchelijke hart, zou dit ontkennen, dit niet met geheel zijn hart toeſtemmen?

Beklagenswaardig, diep rampzalig noemen wij dus den Vader, achten wij de moeder, verklaren wij den opvoeder, die ongelukkig genoeg is, zich zelven in zoo verre te vergeten, zoo zeer zijne menſchelijke waarde uit het oog te verliezen, dat zij, onder het aanbevelen van bovengemelde deugden, het aangezigt met beide hunne handen zouden moeten bedekken, en zeggen, Zoon! Dochter! Leerling! ach! volg mijn voorbeeld niet! O! M. H! welk gevoel, welke ijsſelijke gewaarwording moet dit voor het hart zijn!! Doch ſchuiven wij een' gordijn voor dit ontzettend denkbeeld; en gaan wij liever tot ons 3de of laatste middel over, wijl wij

in

in de daad vreezen, uw geduld reeds op te hard eene proef gefteld te hebben.

Het zelve was, naar ons beste inzien, Godsdienftigheid.

Er was een tijd, G. H! dat het belagchelijk zoude genoemd zijn, Godsdienst, als een middel ter vorming, tot opvoeding, aan te wijzen. Misfchien is dit nog wel het heerfchende denkbeeld bij dezen en geben, welke zich verbeeldt, dat het mogelijk zij, zich een mensch te denken, welke geene behoefte aan denzelven gevoelt. Wij zijn niet van dat gevoelen, en God behoede U en mij dit immer te worden! Men moge ons voor onnoozel, voor niet verlicht, voor bekrompene wezens houden, ons hart, onze eigen overtuiging zegt ons, dat Godsdienst de menfchelijke opvoeding beginnen, leiden en voltooijen moet. Hij moet de eerfte Genius zijn, die den zuigeling aan 's moeders borst toelacht; de fakkel, die den jongeling voorlicht, wanneer hij het doornige pad des levens bewandelt; de wegwijzer, wanneer hij zich links en regts, voor en achter, door gapende afgronden, omringd ziet, en de laatfte baak, waaraan zich de grijsaard moet houden, om den oever van het betere, van het volmaaktere vaderland te bereiken!

Denkt echter niet, dat wij hier door Godsdienst verftaan, het vormen van kinderen, tot Hervormden, Lutherfchen, Mennonieten, Katholijken, of wat dies meer zij. Daartoe behoort men andere tijd-

tijdperken des levens te kiezen. Neen, wij verſtaan door Godsdienst het inſcherpen van liefde, vertrouwen en dankbaarheid aan God.

Men werpe ons niet tegen, hoe zal het kind een begrip vormen van een wezen, het welke het niet ziet, niet hoort! Want dan zouden wij antwoorden, kunnen Ouders of Opvoeders het hem dan niet doen gevoelen, wanneer hij de ſchoone zon met al haren luister in verrukking ziet opgaan of ſtatig in de kimmen ziet nederdalen, en dan uitroept, Wie doet dit? Wie regelt dat? Kunnen zij hem dit niet zeggen, wanneer hij opgetogen bij eenen ſchoonen avond den azuren trans, met duizenden, millioenen van lichten, als doorzaaid ziet, en dan met drift vraagt, Wie maakt dit alles? Kunnen zij hem dit niet zeggen, wanneer hij de ſtormen hoort loeijen, de blikſems ziet ſchitteren, den donder ontzaggelijk boven hem hoort rollen, angſtig rond ziet, en, Moeder of Vader de hand drukkende, vraagt, Wie doet dit? Zullen zij daartoe geene gelegenheid hebben, wanneer het kind hun in het gebed den naam van Jezus met eerbied hoort noemen, hen nieuwsgierig en dringende vraagt, Wie was, Wie is dit? Waarom kwam hij op aarde? Wie zond hem? En, is U dit ter overtuiging nog niet genoeg, vraagt dan aan uw eigen hart, zoo gij niet vreemd van hetzelve zijt; waaraan zal de jongeling zich vast houden in de ure des gevaars, in den bangen ſtond der verzoeking, in de ſlinge-

ringen der verleiding? Waardoor zal de tot rijpe jaren gekomen mensch, als een rots in 't midden der baren, vast ſtaan, als de ure der beproeving ſlaat; als Vader, Moeder, Kinderen, Fortuin, alles ontvalt? Waarmede zal de Grijsaard, wiens bloed in de aderen begint te ſtollen, die de koude hand des doods in zijne ingewanden voelt wroeten, en zijne ſtramme leden aangrijpen, zich troosten en welgemoed het matte hoofd vrolijk ten Hemel heffen? Dan M. H! wanneer hun als kinderen, als jongelingen, liefde, dankbaarheid, vertrouwen op God wierd ingeſcherpt; wanneer zij het geluk, den zegen hadden, Ouders te bezitten, die inzagen, die gevoelden, dat het beste middel tot hunne vorming en opvoeding Godsdienst was.

En, ziet daar, Geachte Hoorders! mijne taak, zoo goed doenlijk was, afgewerkt. Indien ik U met de ontwikkeling mijner gedachten over zoo een belangrijk onderwerp maar niet verveelde, zal ik mij voor mijnen geringen arbeid beloond achten. Dan, vergunt mij, eer ik deze plaats verlaat, nog eenige oogenblikken uwe luisterende aandacht bij eene korte toeſpraak aan de hier zoo plegtig vergaderde jeugd, aan uwe, aan onze kinderen.

Hoe gelukkig, Lieve Kinderen, waarde Kweekelingen! kunt gij U zelven achten, het voorregt te hebben, uit Ouders geboren te zijn, die U zoo gaarne, en met zoo veel liefde, eene zorgvuldige opvoeding geven of doen geven; en in den volſten zin er naar

ſtre-

ſtreven, door liefde, voorbeeld en Godsdienst hier beneden en hier namaals uw heil te bevorderen!

Hoe gelukkig zijt gij, in een land, in een oord het licht te aanſchouwen, waar de Regering zoo veel prijs ſtelt in het bevorderen uwer belangen, en U door geſchenken, aanmoedigingen en lof tot goede kinderen, brave jongelingen en nuttige Burgers tracht te doen vormen! U uit hun midden Mannen ſchenkt, die met zulk eene vaderlijke deelneming uwe vorderingen zien, en U met zachte vermaningen tot het goede trachten te leiden.

Maar vooral, hoe gelukkig zijt gij niet te noemen, die geboren zijt in eenen tijd, en in een land, waar het Christendom deszelfs weldadigen invloed op opvoeding en onderwijs zoo luide doet gelden. Het Christendom, dat niets dan liefde ademt! De leer van Jezus, van Hem, die zoo duidelijk, zoo liefderijk toonde, hoe zeer hij kinderen beminde, hoe lief hij hen had! Wiens woorden, „ laat de „ kinderkens tot mij komen", zoo heerlijk door een' onzer Puik Dichters bezongen wierden: toen hij met waarde aanhief;

Hij ſprak, Hij ſprak, Gods groote Zoon,
In 't teer gemoed bewogen,
Hij ſprak, op kinderlijken toon:
't Gevoel blonk Hem in de oogen:
Komt, kleenen! ſchaart U hier om mij,
Dat ik uw oudste broeder zij.

Komt in mijn arm! ſchuilt aan mijn hart!
Het is voor U ontſloten.
Het ſpot met uwe kleine ſmart.
't Wil uw geluk vergrooten.
't Gemoed des kinds, gedwee en ſtil,
Is de akker, waar ik zaaijen wil.

Tot U ſpreek ik mijn zachte leer.
En gij zult daarnaar leven.
Zij daalt in U, als regen, neêr,
Die milden groei zal geven.
Wie U, o kleenen! wordt gelijk,
Zal groot zijn in mijn hemelsch rijk.

Gevoelt dit, mijne Leerlingen! en verzuimt nimmer, 's morgens en s' avonds, de Voorzienigheid voor dit groote voorregt te danken, en alles in het werk te ſtellen, om een betamelijk gebruik van deze weldaden te maken.

Geluk! driewerf geluk wensch ik U met uwe bevordering, met de eer, die gij zult genieten, Gij! onder mijne kweekelingen, die binnen weinige oogenblikken uwe vlijt en braafheid door beloonings openlijk bekroond zult zien! Dat elk kind, ieder jongeling, een voorbeeld aan U neme, en Gij hen met nedrigheid moogt aanſporen, om ook die eer deelachtig te worden.

Moed, vlijt en braafheid zij uwe leus, Gij die

U

U ditmaal niet bekroond zaagt! Vat uw' taak met nieuwen ijver en volharding op, en ik verzeker U, dat gij zult slagen!

Dat dit kinderfeest, Vaders! Moeders! en Gij allen, die hetzelve met uwe tegenwoordigheid vereerdet, voor ons een vreugde feest zij; en ons beziele met de zucht, om ons kroost van nut te wezen, en nimmer uit het oog te verliezen, dat geen ding gewigtiger voor Ouders behoort te zijn, dan het geven eener zorgvuldige Opvoeding aan hunne kinderen.

IK HEB GEZEGD.

REDEVOERING

OVER DE

NUTTIGHEID

EENER DOELMATIGE BEOEFENING

ONZER

VADERLANDSCHE GESCHIEDENIS

TOT BEHOUD EN AANKWEEKING

VAN HET

OUDE VOLKSKARAKTER.

MIJNE HEEREN! BESTUURDERS EN MEDE-LEDEN DEZER AFDEELING DER MAATSCHAPPIJ, TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN.

ZEER GEACHTE TOEHOORDERS!

Dat arbeidzaamheid eene der meest vermogende behoedmiddelen is tegen dat heerleger van driften, hetwelk den menschbijna ieder oogenblik beſtormt, ja niet zelden onverwacht beſpringt, is eene waarheid, die te proefondervindelijk bewezen is, om eenig betoog te behoeven.

Dan, niet alleen is zij in dit opzigt voor 's menſchen zedelijke rust noodzakelijk, zij verſchaft hem ook onuitſprekelijke genoegens, en verbant niet zelden, met eene onweerſtaanbare kracht, de zelfverveling, en haar' natuurlijken aanverwant, den wrevel.

Indien dus de arbeid, van beide deze zijden beſchouwd, zoo veel nuttigs en aangenaams in zich

bevat, moeten de gelegenheden, die ons tot nutte werkzaamheid aanſporen, of daartoe aanleiding geven, Ons altijd welkom zijn.

Wanneer wij dit nu in verband brengen met het eigenlijke doel en de ſtrekking onzer bijeenkomsten te dezer plaatſe; komt het ons voor, dat wij door dezelve aanleiding krijgen, om menig uurtje, dat anders, verloren zoude gaan, of op eene beuzelachtige wijze wordt doorgebragt, tot veraangenaming, en niet zelden tot nut onzer mede-menſchen, maar vooral ter verſiering en opheldering onzes verſtands te kunnen beſteden.

En hebben wij het M. H! niet vooral aan deze zucht tot zuinige uitkooping en welbeſteden des tijds te danken, dat, gedurende den loop dezes Saizoens, dit ſpreekgeſtoelte nooit op de gezette tijden onzer bijeenkomsten ledig behoefde te ſtaan? — Zagen wij niet weder eene rij van verdienſtelijke mannen optreden, die de vruchten van hunnen arbeid, met eene bevalligheid in voordragt, zoo wel als zedelijkheid in doel, dezer vergadering mededeelden, ten einde ook het hunne tot Nut des algemeens aan te wenden? Ja, M. H! ook onder ons mogten wij weder met vlijt zien arbeiden aan het grootſche gebouw, door den nooit volprezen NIEUWENHUIZEN, tot heil en luister onzes Vaderlands opgerigt.

Dan, hoeveel reden ik heb, mij hierover met U te verblijden; gevoel ik niet te min het moei-

jelijke, dat er voor mij in gelegen is, op eene plaats te ſtaan, van dewelke reeds zoo veel ſchoons, nuttigs en doelmatigs door vorige Redenaars geſproken werd. Uwe onverdiende goedkeuring alleen over mijnen vorigen arbeid gaf mij moed en kracht, om mij in ſtaat te ſtellen dit geſtoelte te beklimmen, en uwe toegevendheid hoop ik, zal ook het geringe, U door mij aangeboden, niet afwijzen.

Bereids had ik mijne keus tot het behandelen eens onderwerps bepaald, en 't zelve reeds voor een goed gedeelte afgewerkt; toen mij toevallig eene Redevoering van onzen beroemden Landgenoot, den Hoog-Leeraar SCHRANT, over het zelfde onderwerp handelende, in handen kwam. Ik vond mij dus verpligt, van plan te veranderen, en nam voor met uwe aandacht te ſpreken,

„ *Over de nuttigheid eener doelmatige beoefe-*
„ *ning onzer vaderlandſche geſchiedenis tot be-*
„ *houd en aankweeking van 't oude volkskarak-*
„ *ter.*"

Misſchien zullen ſommige onder U dit onderwerp, als van te groot een' omvang voor éene enkele Spreekbeurt beſchouwen. Dan ik hoop geſlaagd te zullen zijn, hetzelve zoo kort en zakelijk mogelijk te hebben behandeld; door U deze ruime en rijke ſtof, uit ſlechts eenige algemeene oogpunten te doen beſchouwen. Ik wacht dus ook van uwe beſcheidenheid, dat, aangezien de weinige

oogen-

pogenblikken, welke mij van mijne werkzaamheden overbleven, gij mijne rede niet al te ſtreng aan de ſtiptſte regelen der welſprekendheid zult toetſen, en daar naar beoordeelen. Dit vertrouwende ga ik ter zake.

Is het in het algemeen waar, dat er geene aangenamer noch nuttiger bezigheid is, dan de naſporing van al 't gene er voor, en in onzen tijd in de wereld is voorgevallen; ik bedoel de beoefening der algemeene geſchiedenis: niet minder waar is het tevens dat, na die algemeene beſchouwing, niets den warmen, den opregten beminnaar van zijn vaderland aangenamer, belangrijker moet voorkomen, dan de ſtudie van 't gene er op den plek gronds voorviel, dien hij bewoont, waarop hij het eerſte licht aanſchouwde.

Wat zoude men van den man zeggen, die de huizen zijner buren, en de geſchiedenis hunner onderſcheidene bewoners grondig kende; terwijl hij als vreemdeling in dat zijner voorouders ronddwaalde, zonder zich ooit bekommerd te hebben de ſtichters van hetzelve te kennen, hun afkomst op te ſporen, en hunne onderſcheiden' lotgevallen nategaan? Immers, met regt was de naam van nieuwsgierige dwaas op hem toepaſſelijk! — Schoon het nu niet te ontkennen zij, dat ſommige Nederlanders, weggeſleept door de zucht tot het vreemde, in vele opzigten, met den door ons geſchetsten man gelijk ſtaan; is het echter eene bewe-

zene waarheid, dat de Nederlander over het algemeen, geen vreemdeling is in het gene zijn vaderland betreft; en niet zelden vrij grondig en oordeelkundig over de onderſcheiden' lotgevallen van het zelve kan redeneren.

En in de daad, M. H! wij voor ons beſchouwen de ſtudie der geſchiedenis van ons vaderland als eene der nuttigste uitſpanningen en meest gepaste bezigheden, zoo dezelve op eene doelmatige wijze wordt ingerigt. En wij noemen haar *doelmatig*, wanneer wij uit dezelve het *Goede*, *Groote* en *Deugdzame* trachten op te zamelen, het welk zoo zeer het gedrag en den aard onzer voorouders kenſchetst.

In de behandeling van ons onderwerp zullen wij, dit drieledig oogpunt volgen, en om hierin met eenige orde te werk te gaan, vonden wij het niet ongepast te bepalen,

I. Wat wij onder het *Goede*, *Groote* en *Deugdzame* onzer voorouders willen verſtaan hebben, en rangſchikken dus:

A. Onder het *Goede*, 1. hunne *arbeidzaamheid*, 2. hunne *ſpaarzaamheid*, 3. hunne *matigheid*.

1. Niemand uwer zal, vertrouwen wij, ooit de geſchiedrollen onzes vaderlands in handen genomen en gelezen hebben, zonder te erkennen, dat de goede eigenſchap der vlijt, in de ruimste mate, het doel onzer voorvaderen moet geweest zijn.

Im-

Immers, zoo de natuur ergens karig mag genoemd worden, in het uitdeelen harer rijke gaven, zoo was zij het ontegenzeggelijk omtrent het land, dat wij bewonen. Wie M. H! die onzen vaderlandſchen grond kent, en met eenige opmerkzaamheid betrachtte, is niet, bij iedere ſchrede, overtuigd geworden van deze waarheid?

Stellen wij ons nu voor een oogenblik den toeſtand onzer voorvaders voor oogen, en wij zullen met verbazing moeten erkennen, dat geen volk hetzelve immer in arbeidzaamheid evenaarde, of ten minſten overtrof. Aan een' drasſigen en moerasſigen grond, hier en daar bedekt met uitgeſtrekte, ontoegankelijke bosſchen; niet zelden geteisterd door verſchrikkelijke doorbraken der zee, en bijna jaarlijkſche overſtrooming der rivieren, wist de noeſte hand van den Nederlander eene gedaante te ſchenken, die het tot een wenſchelijk oord, zelfs voor den Zuidlander maakt. Hoe ſtaat niet ieder onzer verbaasd, wanneer hij ziet, hoe elke rivier, aan welke de Batavier tegen het naderen des winters niet zonder huivering en ontroering kon denken, door den onvermoeiden Nederlander, in dam en dijk, als in ketens werd gekneld! Wie bewondert niet hun' ijver, wanneer hij het element, dat elk oogenblik den kleinen plek gronds in eene onſtuimige waterplas dreigt te herſcheppen, een' ondoordringbaren muur ziet voor de borst geplant, en dienstbaar gemaakt tot een middel, om al het gene de natuur

ons

ons zoo karig onthield, met eene milde hand in meer dan vollen overvloed te ſchenken! Hoe rijst onze bewondering niet ten top, wanneer wij met aandacht nagaan, hoe een volk, oorſpronkelijk ruw van zeden, geheel en al onbekend met kunsten en wetenſchappen, door onafgebrokene werkzaamheid, onder eene der verlichtste en beſchaafdste Natien van den aardbol mogt geſteld worden! Hoe verandert onze bewondering niet in verrukking, wanneer wij anderen naijverig op hunnen roem de belijdenis zien afperſen en volmondig hooren zeggen, dat de vlijt onzer voorouders vóor geheel Europa het ijs der letterkunde en wetenſchappen gebroken heeft, toen andere volken nog naauwelijks den drempel der geleerdheid bereikt hadden! Getuige hiervan zij ons een ERASMUS, GROTIUS, BOERHAVE, VOSSIUS, GRONOVIUS, SCHULTENS, en zoo vele andere beroemde mannen, die met den hoogst mogelijken luister in den tempel der wetenſchappen prijkten! Tuig hiervan gij Leijden! die binnen uwe muren de jeugd van iedere Luchtſtreek zaagt komen, om de leſſen van wijsheid te hooren, die van de lippen onzer groote mannen vloeiden! Ja, iedere plek onzes vaderlands, elke boekerij, iedere bladzijde onzer geſchiedenis getuige, of ik te veel beweerde met te zeggen, dat arbeidzaamheid in Nederland haren zetel geſticht had!

Dan, ſchoon men de arbeidzaamheid met alle regt

regt eene goede. eene loffelijke hoedanigheid onder een volk, in ieder mensch kunne noemen, kan dezelve echter voor zijne zedelijkheid ſchadelijk worden, indien hij ſlechts vlijtig ware, om zich door ruime inkomsten en aanzienelijke winsten te beter in ſtaat te ſtellen, zijn ſpilzucht den teugel te vieren. Niet tot zulk een vuig einde blonk dezelve onder 't voorgeſlacht. Neen! Wijze *Spaarzaamheid* was hare zuster.

2. Wanneer wij tot onderzoek dezer waarheid het oog op onze geſchiedenis vestigen, zien wij, dat van de vroegste tijden onzes volksbeſtaans, de bewoners dezes lands zich hierin op eene loffelijke wijze van anderen onderſcheidden. Het ſpreekt van zelfs, dat, wil men dit geſchiedkundig onderzoeken, men zich vooral, en bij voorkeur, moet bepalen tot die tijden, toen het zoo eng beperkt gebied onzes Staats zich door die deugd tot een' trap van vermogen, van aanzien wist te verheffen, waarvoor niemand het van voren berekend achtte! Tot zulke tijden, toen het onzen nooit volprezen' vaders door wijze ſpaarzaamheid mogelijk werd, een tachtig-jarigen kostbaren krijg te voeren tegen eenen vijand, wien de goudmijnen van *Mexico* en *Peru* ten dienst ſtonden! Tot dat tijdsgewricht, toen Adel, en Burgerſtand, en Landman hunnen, door vlijt bij eengebragten ſpaarpenning, konden, en ook gewillig wilden, afſtaan voor de vrijheid, het heil des algemeens! Tot tijden, toen wijze zuinigheid

on-

onze Regenten in ſtaat ſtelde, als met eene tooverroede, vloten te ſcheppen, om den ons dreigenden vijand te beſtoken en te doen beven! Tot oogenblikken, toen BOERHAVENS de millioenen ſchats, door vlijt verzameld, tot heil huns geſlachts konden aanwenden, en er der wetenſchappen tempels voor konden ſtichten! Tot zulke tijden eindelijk, toen Nederland, door deszelfs uitgebreiden handel en zeevaart, zich meester zag van de ſchatten der aarde; en zich ſtroomen gouds uit alle wereldſtreken zag toegevoegd, zonder der trotschheid en ſpilzucht voet te geven. Toen, vooral was het, dat dit wijs, dit edel beſtaan der vaderen het meest ſchitterde! Schitterde met een' vermeerderden luister, wijl *matigheid*, die moeder aller deugden hare onaffcheidelijke zuster en getrouwe gezellin was. En dit was het gene ons nog van het *goede* onder onze vaderen te behandelen overbleef.

3. Ongetwijfeld moet het ieder mensch, die gewoon is na te denken, zeer in 't oog vallen en treffen, wanneer hij iemand, die, bij 't bezit van onmetelijke ſchatten, met eer, vermogen en aanzien bedeeld is, eene matigheid en arbeidzaamheid ziet ten toon ſpreiden, zoo als men die ſlechts zou kunnen verwachten van hem, die door inſpanning van ligchaams of zielsvermogens, aan zijne dagelijkſche benoodigdheden moet trachten te voldoen. En echter is dit het beeld onzer groote voorouders, toen zij de ſchatmeesters der volken waren, en zich door

hunne grootſche en aanzienlijke verrigtingen eerbiedwaardig en ontzaggelijk hadden weten te maken.

Is 't niet in onze geſchiedboeken, dat wij met warme deelneming lezen, hoe eertijds vier honderd aanzienelijke mannen, uit de bloem des Adels, om derzelver eenvoudige matigheid door den Hoveling eener Oostenrijkſche Vorstin den voor hen vereerenden naam van *Bedelaars* kregen. Hoe veel eerbied moet het niet bij ons opwekken, wanneer wij lezen, dat vreemdelingen, na het doorreizen van andere landen, het getuigenis afleidden, zich naauwlijks de mogelijkheid te kunnen verbeelden, hoe de Nederlander, bij 't bezit van zoo veel ſchats en aanzien, de ſchoonſte, de ongedwongenste matigheid ten toon ſpreidde in het huisſelijke zoo wel als gezellige leven, in zijne kleeding zoo wel, als in alle zijne manieren! Ja, M. H! zoo verre waren onze voorvaders verwijderd van het voeden eener valſche grootschheid, dat zelfs 's Lands Hoogſte magten, de Leden der Staatsvergaderingen, ſchoon mild gezegend met de goederen der fortuin, zich te voet met een reiszakjen onder den arm naar de reſidentie begaven. Zoo vreemd was de ongelukkige, maar niet te min groote en onſterfelijke DE WIT, een man bekleed met een meer dan vorſtelijk aanzien, zoo in, als buiten zijn vaderland, van allen trots en tooi, dat hij zich ſlechts zeldzaam van een rijtuig bediende, en op zijne reizen

tot

tot alle gevolg zijn' Secretaris alleen tot reisgenoot had. Laat de Romein zich dus vrij op zijne CURIUSSEN en CATO's verheffen, wij Nederlanders roemen in de eenvoudige matigheid van 's Lands vaderen, die een' CZAAR PETER als werkman op hunne werven zagen arbeiden, eene ellendige hut zagen bewonen, zonder den eerbied, dien de groote man als vorst verdiende, uit het oog te verliezen. Zoo zeer was de matige arbeidzaamheid eene loffelijke eigenschap onder alle standen. En wat, Mijne Vrienden! zou hier niet al bij te voegen zijn, wilden wij de bepalingen, ons voorgeschreven, te buiten gaan, en van uw geduld een onbetamelijk misbruik maken? Wij willen dus liever overgaan met

B. U aan te toonen het *Groote*, dat onze geschiedenis ons van 't bedrijf des voorgeslachts oplevert, en rangschikken onder hetzelve

1. Hunne *Trouw*.

Hier vonden wij zoo ruim een veld voor onze bespiegeling geopend, dat wij waarlijk bijna vreesden uwe aandacht met het betoog dier groote eigenschap van 't voorgeslacht te vermoeijen; wijl bijna iedere bladzijde onzer Geschiedenis overvloedige stof daartoe aan de hand geeft. Dan, hoe waar dit ook zij, moet echter, deze schitterende hoedanigheid des Nederlanders te hooren verkondigen, welkom en streelende zijn voor ieder welgeplaatst vaderlandsch hart. En wie onder ons is niet opge-

togen, wanneer hij, 's lands Historie bladen opslaande, ontwaart, dat reeds de ruwe Batavier om zijne trouw zoo geächt, geëerbiedigd werd, dat de Romein, hij die de trouw van elk volk, met hetwelke hij te voren krijg voerde, altijd wantrouwde, een verdrag met hem sluit, zonder zich door gijzelaars van deszelfs nakoming te verzekeren; zich op geene zijner hulpbenden meer vertrouwde, dan op zijne Batavieren, en hun gegeven woord met een' eed gelijk stelde! Wie onzer staart niet met stillen eerbied den trouwen BEILING na, als deze martelaar der Hollandsche trouw zich moedig uit den arm der zijnen rukt, en rustig in den voor hem geopenden grafkuil nederzinkt! Wie voelt niet zijnen boezem zwellen, wanneer hij, onder den verzengden gordel, iedere tong de trouw van den Grooten HAMBROEK hoort verkondigen! Welke Nederlandsche tong stamelt niet, met eerbied en aandoening de namen uit dier groote mannen, dier Edele stichters onzes Gemeenebests, welke goed, have, eer, ja! alles veil hadden, om de geloften getrouw te zijn, van Nederland vrij te maken, of zich onder deszelfs puinen te doen begraven! Waar is de Hollander, wiens borst niet ontgloeit van een heilig vuur, wanneer Hij, de trouw zijns landgenoots van oost tot west, van zuid tot noord, met eerbied hoort noemen, en ieder volk des aardbodems ziet streven, om in handelsbetrekking met Nederland te staan!

Neen M. H! wij mogen, wij durven niet ver-

on-

onderſtellen, dat er zulke verwatene zielen in Neêrland leven, die dit niet hoogſchatten. Wij zouden blozen, wanneer wij durfden denken, dat zich dezulken, in ons midden konden bevinden! Neen! dat zij zich verwijdere, die onteerende, die ſombere gedachte, en dat wij om hare ſomberheid te verdrijven, het oog vestigen op eene *tweede* groote hoedanigheid der vaderen, namelijk

2. Hunnen *Moed.*

Indien wij geene vreemdelingen in de geſchiedenis der onderſcheidene volken der wereld zijn, is het ons ongetwijfeld bekend, dat de Grieken, en na hen de Romeinen, in deze groote hoedanigheid, bijzonder uitmunteden. Ook eischt de billijkheid van den onpartijdigen beoefenaar der geſchiedeni hun daarvoor den verdienden lof toe te zwaaijen. Dan niet minder zeker is het, dat, wanneer wij dezen moed toetſen aan dat gene, wat hem eigenlijk eene grootheid van ziel kan doen noemen, namelijk, eene ſtoutheid, eene onverſchrokkenheid niet ontſtaande uit de hitte des bloeds, maar gegrond op nadenken, opregtheid van bedoeling, deugd, godsdienst, alsdan durven wij het wagen te beweren, dat de moed des ouden Landzaats, meer met bovengemelde bepaling ſtrookte, dan die van gezegde en vele andere volken der aarde. Dat hij, die hieromtrent eenigen twijfel voedt, onze geſchiedboeken in de hand neme, en zie, hoeveel eerbied en ontzag de alle natiên verachtende Romein, voor den moed

des koenen Baraviers had! Dat hij CESAR naar Brittannië begeleide, wanneer Hij, door hunnen bijstand, dat rijk veroverde! De velden van *Pharsalie* aanschouwe, om den Batavier, het lot der wereld te zien beslisfen! Hem volge in Egijpte, om hem in volle wapenrusting een' snellen stroom te zien overtrekken, zonder rang of gelid te verlaten, om den, op den tegenovergestelden oever, geschaarden vijand de zege te ontwringen! Hij leze, hoe zij, met den onvertsaagden CIVILIS aan het hoofd, de Romeinsche keurbenden, den toenmaligen schrik der aarde vernielden en verstrooiden. Dat hij den moed des voorgeslachts naga in den worstelstrijd, dien het voerde tegen het opleggen van 't juk des leenstelsels, waaronder de meeste volken reeds voorlang hadden moeten bukken! En wanneer hij in zijn onderzoek ontwaart, dat eindelijk een deel onzes vaderlands onder den ijzeren schepter moest bukken, zal het hem, even als ons, verrukken, te zien, met hoeveel Heldenmoed, bezef van persoonlijke waarde, verachting van gevaar en dood, de Vriezen huune regten verdedigden. Dan zal zich *Vriesland* aan zijn oog vertoonen als een sterke Eik, die door de sappen der vrijheid zijne groente, stevigheid en schoonheid behouden heeft; daar het overige van *Europa* zich opdoet, als een groot woud, welks boomen door den vergiftigden damp van dwingelandij en Adelheersching getroffen, van bladeren en schoonheid beroofd, of ont-

ontworteld zijn. Hoe heldhaftig verdedigde het voorgeſlacht vaderlandſche have en altaar tegen den alles overſtroomenden en vernielenden Noorman. Hoe roemrijk kweet het zich in de verdediging van zijne regten en in de vrijheid van geweten tegen den wreeden, den bloeddorstigen Castiliaan! Dan vooral M. H! zien wij den bedaarden, gematigden Nederlander in een Held herſchapen, en bij *Nieuwpoorts* ſtuivend duinzand rigt ieder onzer hem een gedenkteeken op, luisterrijker dan dat der Helden bij *Thermopilé!* En, indien dit alles Hem nog niet genoegzaam moge overtuigd hebben, dat hij dan met de geſchiedrollen in de hand de gedenkzuilen onzer DE RUITERS, TROMPS, PIET HEINS, EVERTZENS nadere, en hij zal met aanbidding op het altaar hunner verdiensten nederſchrijven: „ O! mijne vaderen! edel voorgeſlacht! „ hoe verre overtroft gij ieder ander volk in waren „ Heldenmoed!" En wij M. H? — Ja, ook wij juichen met een warm hart deze hulde toe, en willen na deze beſchouwing de 3de *groote* hoedanigheid, die eene doelmatige ſtudie onzer historiebladen ons aan de hand geeft trachten op te ſpooren: en deze komt ons voor te zijn, der Nederlanderen *Standvastigheid.*

3, Dat Standvastigheid van karakter ontegenzeggelijk het kenmerk eener groote ziel is, zal wel niemand uwer ontkennen. Evenmin zult gij het met mij onéén zijn, wanneer ik bewere, dat zij een on-

dubbelzinnig kenmerk uitmaakt van den oud Hollandſchen inborst. — Dan dewijl wij hier, gelijk in het vorige, onzen koers niet naar het Kompas van vermoeden behoeven te rigten of in eene woestenij omdwalen, waar de ſpooren van vroegere reizigers verdwenen zijn; willen wij den gids, die ons tot hiertoe zoo trouw beſtuurde, bij de hand vatten, en de Faam, begeleid door de waarheid, tot onze gezellinnen op den togt nemen.

Ja bekoorlijke Zang-Godin! ik verſta uwen wenk! en 't is op uwe aanwijzing, dat wij, om onze ſtelling te bewijzen, op den voorgrond plaatſen die ſtandvastigheid der eerſte bevolkers dezer landen, toen zij met have en vee, vrouw en kinderen, uit hun vaderland verdreven, een moerasſige plek gronds tot hunne woonplaats kozen. Toen zij in ſpijt van alle de hinderpalen, die de natuur hun zelfs in den weg ſtelde, om hen even ſpoedig tot de afreize te nopen, ſtandvastig bij hun beſluit bleven, om, in weerwil van dit alles, zich hier neêr te ſlaan. Dank zij U dat gij ons herinnert, hoe ſtandvastig zij hunne regten en vrijheid tegen het magtige Rome wisten te handhaven; en, ſchoon tot het uiterſte gebragt, niet eerder het zwaard in de ſchede ſtaken, voor dat, en regten, en vrijheid in veiligheid waren! Belangrijk, ja welluidend wordt uwe taal, wanneer gij tijdgenoot, vriend en vijand het getuigenis doet geven, dat nooit een volk ſtandvastiger was, dan het volk van Neder-

land

land, toen het beſloot een hatelijk en kneilend juk af te werpen, dat de Iber hun op den hals had gelegd. Vrij moge dan de wreede ALBA, door zwaard en brandſtapel, in deszelfs ingewanden woeten, door oorlogs geluk en krijgskunde, het water tot over de lippen brengen; de fiere watergeus weet van geen bezwijken. Hij plant, met een ſtandvastige hand, den ſtandaard der vrijheid aan den mond der Maas neder, als of hij er voor de eeuwigheid geplant was. Verrukkelijk, gelijk het morgenrood, wordt uw aanſchijn, wanneer gij mij in dat tijdſtip verplaatst, toen Nederland van alle zijden, zoo wel ter zee, als te land, beſtookt werd, door vijanden, die in hunne grimmigheid deszelfs ondergang gezworen hadden; in het hart mijns Vaderlands doordrongen, deszelfs kusten met honderde vuurmonden bedreigden, zonder dat iemand van wankelen noch bezwijken wist. Toen ieder, zelfs hij, die den eernaam van Nederlander niet voerde, mijn geboorte Land vereerde, ziende met welk een onbezweken ſtandvastigheid het deszelfs handel wist uit te breiden tot aan de einden der aarde, en zijn vlag in alle vier de winden deed eerbiedigen en zegenen! Ja! M. H! zoo lang CLIO haren veder, door waarheid en onpartijdigheid beſtierd, nog voeren kan, zal de faam der vaderen ſtandvastigheid aan de meest afgelegen volken, met luid geſchal, verkonden! En wij M. H! zullen, na zoo kort

ons doenlijk was, het *Goede* en *Groote* onder het voorgeſlacht beſchouwd te hebben,

C. Tot het *Deugdzame* overgaan, dat wij, bij eene doelmatige ſtudie der geſchiedenis, even luisterrijk onder hetzelve zien ſchitteren. Wij rangſchikken daaronder

1. Hunne *Weldadigheid.*

Indien de deugd der weldadigheid niet enkel moet beſtaan in de beſpiegelende denkbeelden eener algemeene goedwilligheid, die veelal het hart koud en onaangeraakt laten; noch te zoeken is in eene vadzige goedaardigheid, onbeſmet van eene dadelijke kwaadwilligheid jegens onzen medemensch: maar in tegendeel een werkzaam beginſel moet zijn, dat in het hart huisvest, en hetwelk ons gewent te denken aan de rampen des menſchelijken levens, aan de eenzame hut, aan den ſtervenden vader, en het ouderloze weeske; zal er dan wel iemand gevonden worden, die, na een aandachtig, onbevooroordeeld en doelmatig onderzoek onzer geſchiedrollen, den Nederlander die deugd volgens de laatste bepaling durft ontzeggen? Wat dan ooit de vijanden onzes vaderlands tegen ons karakter hebben kunnen inbrengen, hier waren de ſprekende getuigen te menigvuldig voor handen, om de waarheid in het digte floers des lasters te kunnen hullen. Neen, achtbaar, voorgeſlacht! Neen, mijne Landgenooten! vrij moge de ſtulp des Landmans door 't geweld van 't ijs vermorſeld, zijn wee door de verbolgen wateren ver-

verzwolgen worden, der Nederlanderen weldadigheid en menschlievendheid redde, wat te redden was, bouwde de ſtulp weder op, en deed het noodgeſchrei des bedorven Landmans weldra vervangen door de blijde toonen des Herderlieds, wanneer hij met de zijnen den van melk bezwangerden uijer van het hem terug geſchonken hoornvee gaat ontlasten! De vlammen mogen vrij Steden en Dorpen in puinhoopen verkeeren; niet lang zal hij den treurenden vader, de ſchreijende moeder, en het hulpeloze wicht angſtig op den puinhoop zien ſtaren; want in zijn hart ſpreekt met een onweerſtaanbare kracht, eene ſtem, die hem gebiedt hart en hand voor zijnen naasten te openen! Vrij mogen de MEDICISSEN, door zwaard en AUTODAFES den ſtillen Hugenoot van zijn geboorte grond verdrijven; in Nederland vindt de vlugteling eene ſchuilplaats; in Nederland vindt hij een ander vaderland weder, wijl dáár weldadigheid en menschlievendheid in 't hart des volks haren zetel vestigden! Geen grijsaard behoeft op Batoos grond voor het oogenblik te ſidderen, wanneer zijne ſtramme ledematen hem allen arbeid ontzeggen, als of hij dan van kommer, gebrek en ellende zal omkomen; want naast de nederige woning des welgeſtelden, Iverigen koopmans, heffen paleizen hunnen kruin ten Hemel, om den ouden van dagen tot een toevlugtsoord te dienen, om aldaar onbezorgd te leven en zacht te ſterven! Niet hier is het, dat de wees zijne handen van weedom

en

en wanhoop, naast de doodbaar zijner ouders, behoeft te wringen: want waar is bijna ééne plaats in ons Vaderland, daar niet gezorgd wierd voor 't hulpeloze weeske? Waar men zijne tranen niet opdroogde? Waar men niet voor zijn tijdelijk beſtaan en welzijn, met de grootste teêrhartigheid, met de edelste deelneming zorgt, en hem tot een nuttig lid der burgerlijke maatſchappij vormt? Niet alhier behoeft de, in den winter van koude verkleumde, armoede van roof te leven, of de lucht met de benaauwde uitwaſeming harer offers te verpesten. Neen! der Nederlanderen weldadigheid opent hare voorraad-ſchuur om den hongerigen te ſpijzen, den dorstigen te laven; den naakten te kleden, den verkleumden te verwarmen! Niet in ons Vaderland behoeft de ijverige werkman te vergeefs om brood te zuchten. Neen! de weldadigheid van Batoos nakroost, van WILLEM's Heldenteelt, biedt hem woning en akker, wiel en ſpade aan, om door eerlijken arbeid zijnen kommer te verdrijven, en de groeven der zorg van zijn voorhoofd te vagen!

2. En lust het ons de oorzaak dier deugd onbevooroordeeld op te ſpooren, wij zullen veelal (dewijl er geen regel zonder uitzondering is,) vinden, dat zij voortſproot uit *Godsdienstigheid.* En ziet daar eene 2de deugd, die onze Natie niet ongepast kan worden toegekend. Wanneer wij nu met dit oogmerk, zelfs de vroegste geſchiedenis onzes Va-

der-

derlands, nagaan, zullen wij zien, dat zij reeds van de eerſte tijden af, gewag maakt van de levendige denkbeelden en gevoelens des Landzaats, omtrent de vereering eens Opperwezens. Dat zij, ſchoon beſmet met de drieste afgoderij dier tijden, welke na hun verkeer met den Romein, vooral niet minderde, maar in tegendeel dieper en dieper naar 't bijgeloof overhelde; echter, door alle die zwarte nevelen heen, eenen eerbied voor eenen Algemeenen wereldregter aan den dag leidden, die zoo verging dat zij begrepen Hem in geenen Tempel te kunnen bevatten. En, ſchoon het niet te ontkennen zij, dat het licht des Evangeliums zeer laat bij Batavier, en Vries ingang vond; moet men dit meer toeſchrijven aan de geestdrift dezer volkeren voor hunne oude inſtellingen, en vooral aan hunne Jaloersheid omtrent hunne vrijheid, dan wel aan Ongodsdienstigheid of zedeloosheid. Want, zoo dra zij de vrijheid met het Christendom konden genieten, zien wij hen, met denzelfden ijver, denzelfden ernst, met gelijke ſtandvastigheid de Leere des kruiſes omhelzen, aankleven en als hun Palladium beſchouwen, als zij te voren die van hunnen Wo DA N gedaan hadden.

Hoe treffend is het niet, wanneer wij lezen, dat de Regent en de Stulp-bewoner met denzelfden eerbied hunne knie voor GOD en JEZUS bogen! Een DE RUITER zijnen God, in het midden des ruwen zeemans, knielend voor de overwinning zien danken! Een geheel volk naar deszelfs tempels

zien

zien ſnellen, om van Neêrlands God de zege af te bidden, terwijl duizende vuurmonden de ſtranden doen daveren door hun krakend en donderend gedruisch!

Was het eindelijk niet in Nederland, dat de openbare Godsdienst met den meesten eerbied, met het grootſte ontzag behandeld wierd? Moest niet ieder vreemdeling door een heilig gevoel worden aangedaan, wanneer hij des zondags in onze Steden, oud en jong, rijk en arm naar den Tempel zag ſtroomen? En al is het, om der waarheid wille, niet te ontkennen, dat ook Nederland eenen SPINOSA teelde, is het even waar, dat na Hem geene, althans weinige, Apostelen des ongeloofs deszelfs grond bezoedelden.

Hoeveel meer dan dit, M. H! zoude er over dit ſtuk te zeggen zijn, zoo wij de wijze verordening door deze maatſchappij vastgeſteld, wilden overſchrijden! Hoeveel zoude hier niet bij te voegen wezen, gebood de welvoegelijkheid mij niet, mijne rede te bekorten, ten einde Ul. geduld door verdere uitweiding niet te misbruiken! Want, wat ware er dan nog niet veel te zeggen, van der vaderen *eerlijkheid*, *opregtheid*, *nederigheid*, *Natiezucht*, *vaderlandsliefde*, welke ook ontegenzeglijk in het plan eener doelmatige beoefening der geſchiedenis vallen! Wij begrepen echter ons thans ſlechts met derzelver aanſtipping bezig te kunnen houden; ten einde nog eenige oogenblikken te beſte-

tleden tot het *onderzoek of deze, of ſoortgelijke doelmatige beoefening der geſchiedenis, eenig nut tot 't behoud of de herleving van 't oude Volkskarakter zoude aanbrengen.*

Dit is het 2de deel onzer verhandeling.

Men zoude echter kwalijk oordeelen, wanneer men veronderſtelde, dat wij den man geleken, die, door partijdigheid vervoerd, zoude willen beweren, dat alle die oude deugden uit Nederland verdwenen waren; of dat het voorgeſlacht *in alles* het thans beſtaande overtrof. Neen, mijne Vrienden! wij voor ons meenen reden te hebben met grond te kunnen beweren, dat, wat 't *eerſte* betreft, er nog de zulken in ons midden gevonden worden, die als lichten in de duiſternis ſchijnen, en zich boven den zondvloed der algemeene zedeloosheid verheffende, niet ongelijk zijn aan eene eenzame ruïne, die te midden van een' woesten plas hare onbewegelijke ſpitſen moedig opſteekt. En voor 't *tweede* gelooven wij, met den geachten DE KEIJZER, dat er de zulken velen gevonden worden, die in ſommige opzigten het voorgeſlacht overtreffen, en zich over eenige hunner ruwe en grove gebreken zouden ſchamen. Dan, is het wel over 't algemeen te ontkennen, dat wij verre, zeer verre van hen verſchillen in 't *Goede*, *Groote* en *Deugdzame*, hetwelk hun gedrag zoo zeer kenmerkt?

Door den overvloed, dien ons de Handel zoo weelderig aanbragt, en wiens verguld lokaas ons bedierf,

dierf; in weelde verzonken, en meer aan genot, dan aan arbeid gewend, vervielen wij tot eene misdadige vadzigheid. Meer dan twintig jaren van rampſpoeden, onheilen en vernederingen, gepaard met eene graauwe vermagering, die zich in alle ſtanden der maatſchappij verſpreid had, waren er noodig, om ons uit die doodelijke bedwelming op te wekken. En ſlechts, na dat het knellende juk was afgeworpen, het Vaderland vrij was, begon men in Nederland weder te ontwaren, dat arbeidzaamheid eene hoofd-deugd der Natie was. Toen begon men de noodzakelijkheid te gevoelen, om naar de oude bronnen van welvaart uit te zien, en hoe vlijtiger men die opzoeke en naſpore; hoe ijveriger wij der vaderen vlijt en ſpaarzaamheid betrachten, dies te eerder zullen wij onzen vorigen welſtand herſtellen, de oude welvaart weder beleven. Vooral, wanneer wij weder naar de goede trouw des ouden Landzaats ſtaan. Want hier moeten wij het aangezigt met beide onze handen bedekken, om den blos te verbergen, die onze kaken op deze gedachte moet ſchilderen. Trouwens kan het wel anders zijn? Van jaren herwaards werd ons Vaderland overſtroomd door een volk, dat, van alle tijden her, bekend ſtond ontrouw en valsch te zijn. Dat leugen-volk, hetwelk zich van tijd tot tijd meer invloed op ons aanmatigde, en ons eindelijk onder den ſchepter des bedrogs en des gewelds deed bukken, begreep ligt, dat, zoo lang wij

wij niet met het zelfde euvel van trouwloosheid en leugen, als zij, besmet waren, zij ons niet als werktuigen hunner helsche staatkunde konden gebruiken. Alles stelden zij dus te werk, om hierin te slagen. Onze oude zeden en gewoonten werden belagchelijk gemaakt. Onze taal versmaad. Huwelijkstrouw bespot en belaagd. Met eeden gebeuzeld. Losbandigheid gepredikt. De Godsdienst veracht. En wie, die een weinig met de gangen van het menschelijk hart bekend is, weet niet, welk een invloed dusdanig eene leer en diergelijk voorbeeld op hetzelve hebben. Tijd, hoog tijd is het dus voor een ieder, die het wel met zijn Vaderland meent, wien het welzijn zijner kinderen regt ter harte gaat; naast den Bijbel, onze geschiedboeken eene plaats in te ruimen, en door eene doelmatige lezing van dezelven ons en hen van dat besmettend pestvuur te zuiveren en het opkomende geslacht op te leiden, om het *Goede*, *Groote* en *Deugdzame* der vaderen te volgen, en zich eigen te maken. Zoo, en dan mijne Vrienden! kunnen wij eene gegronde hoop voeden, dat wij die tijden weêr zullen beleven, toen onze zeden, onze deugden den volkeren tot een voorbeeld en rigtsnoer werden voorgeschreven. Dan kunnen wij, met opgeruimdheid, en met gevoel onzer Nationale waarde onzen Dichter nazingen;

Ik juich! geen hooger heil heeft ooit mijn ziel geſtreeld,
Dan dat ik, Nederland! ben op uw grond geteeld.
Dat van den held'ren glans, die van U af mogt ſtralen,
Een nietig ſprankje op mijn ſchedel af mag dalen.
Dat ik ook deel in de eer, den roem, dien 't voorgeſlacht,
't Verbaasd Euroop' ten trots, aan ons ten erfgoed bragt.
'k Zweer bij dat erfdeel, bij de trouw en deugd der vadren,
Dat ſteeds de dankbaarheid zal gloeijen in mijn ad'ren!
Ja! 'k blijf, ô Vaderland! tot aan het uur des doods,
Als Nederlander, op dien ſchoonen eernaam grootsch!

VER-

VERTALING

DER

ZAMENSPRAAK

TUSSCHEN

SIJLLA EN EUCRATES.

NAAR HET FRANSCH VAN

MONTESQUIEU.

MIJNE HEEREN, ZEER GEACHTE MEDE-LEDEN, EN VERDERE TOEHOORDERS!

Onwaarschijnlijk zoude het mij in 't geheel niet voorkomen, indien sommige onder U mij van vermetelheid beschuldigden, wanneer ik het wage als Spreker op te treden, in een Genootschap (*), dat zich een reeks van jaren met zoo veel roem heeft staande gehouden: ja, wat meer zegt, deszelfs voortduring vooral te danken heeft aan die rij van verdienstelijke mannen, welke hetzelve altijd, en ook nog thans, tot ware sieraden verstrekken.

Dan M. Heeren! juist zulke voorbeelden zijn het, mijns achtens, die ieder werkzaam, elk regtschapen man, ten spoorslag moeten dienen; om, al is het slechts van zeer verre, hunne voetstappen te drukken, en al werkende het zelfde doel te bereiken, dezelfde eer deelachtig te worden.

(*) Deze voorlezing is gehouden in het *Letterkundig en Phijsisch Genootschap* te ALKMAAR.

Dit was dan ook de drijfveer, die mij aanſpoorde, U heden avond naar mijne geringe gaven eenige oogenblikken, zoo ik hoop niet geheel nutteloos, te doen doorbrengen. Beſchouwt dan dezen eerſteling ſlechts, als een bewijs mijner bereidwilligheid, geenzins, als een dier meesterſtukken, waarop meer kundige, meer verlichte mannen, dan ik, U van tijd tot tijd onthalen.

Ziet hier 't gene ik kortelijk vooraf meende te moeten zeggen. Ik ga dus nu ter zake over.

Wanneer wij de jaarboeken der Geſchiedenis van vroegere eeuwen met eenige aandacht gade ſlaan, ſtaan wij niet zelden verbaasd, op dit groote tooneel der menſchelijke verrigtingen, handelende perſonen te ontmoeten, die door moed en ſtoutheid zich een onbepaalde magt over hunne medeburgers aanmatigden. En ſchoon zij zich den weg tot heerſchen door ſtroomen menſchen bloeds moesten banen, echter geenen dolk tegen zich gewet vonden, door eene onwankelbare hand beſtierd, ten einde de aarde van een monſter te verlosſen.

Dan die verwondering ſpruit veelal voort uit de weinige kennis, die wij hebben aan de drijfveren dier handelingen, en uit onze bekrompene menſchenkennis.

Onder de menigvuldige voorbeelden van dien aard, bij de onderſcheidene volken der aarde, trof mij altijd dat van LUCIUS CORNELIUS SIJLLA, een Romein van Raadsheerlijke afkomst, doch uit

een,

een, in armoede vervallen, geſlacht: geboren te *Rome* in het Jaar 3850, het 610 jaar na den bouw van *Rome*. Deze man, welke het, na door het volk ontzet te zijn van de hooge ambten, die hij in *Azie* bekleedde, onderſtond, zich het Dictatorſchap van *Rome* aan te matigen, heeft zich vermaard gemaakt,

1. Door den wreeden burger-krijg, welken hij tegen MARIUS, zijnen meester in de Krijgskunst, en naderhand zijnen mededinger, en deszelfs aanhang voerde.

2. Door den bloedigen kampſtrijd tegen MITHRIDATES, en de vernietiging van 't Rijk van *Pontus*.

3. Door het vrijwillig nederleggen des Dictatorſchaps, na het ſtormenderhand innemen zijner Vaderſtad; het volvoeren der bloedigſte ſtraftooneelen, gepaard met de wreedſte verbanning of vogelvrij verklaring der aanzienlijkſte burgers.

En eindelijk 4. door 't ongeſtoord bereiken eens hoogen ouderdoms onder zijne medeburgers.

Zulk een berucht en tevens vermaard man een weinig meer van nabij te leeren kennen, vooral op te ſporen, wat hem tot alle deze bloedige verrigtingen aanzette, en hem de verwonderlijke ſtouthcid inboezemde, als ambteloos man in den ſchoot zijner medeburgers te rug te keeren; achtede ik van belang genoeg, om tot een onderwerp mijner voorlezing dezen avond te maken.

Ik kreeg hiertoe vooral aanleiding, na het lezen eener *Zamenſpraak tuſſchen* SIJLLA *en* EUCRATES, een Wijsgeer, ons geboekt door den onſterfelijken MONTESQUIEU in zijne *Conſiderations sur les causes de la grandeur et decadence de l'Empire Romain*, dat is, *Overwegingen der oorzaken van de grootheid en val des Romeinſchen rijks.* En ik zal de vrijheid nemen U dit meesterſtuk van welſprekendheid en ſtoute uitdrukkingen, in een Nederduitsch gewaad voor te dragen.

Van uwe toegevendheid houde ik mij bij voorraad verzekerd, indien het mogt gebeuren, dat ik niet zoo, gelijk dit door meer bekwame mannen in het vak der letteren zoude kunnen volvoerd worden, moge geſlaagd zijn den zoo krachtvollen ſtijl des oordeel-kundigen Schrijvers van den *geest der wetten* in even krachtige taal overgebragt te hebben. Houdt dus mijnen goeden wil, om ons een uur op eene niet geheel nuttelooze wijze te doen doorbrengen, ten beste, en verleent mij uwe luisterende aandacht.

Eenige dagen, na dat SIJLLA het Dictatorſchap in den ſchoot des Romeinſchen Raads had nedergelegd, hoorde ik, zegt EUCRATES, dat het aanzien, het welk ik in den rang der wijsgeeren verkregen had, dien grooten man den wensch had doen uiten, mij te zien, en zich met mij te onderhouden.

De Ex-Dictator bevond zich toen op zijn landhuis,

huis, nabij *Tibur*, (*) alwaar hij de eerſte geruſte oogenblikken zijns levens ſmaakte.

Ik ontwaarde, in zijn bijzijn, die verlegenheid niet, welke ons gewoonlijk in de tegenwoordigheid van groote mannen aangrijpt. En zoo dra wij alleen waren, vroeg ik hem: Is 't dan waar, dat SIJLLA uit eigen beweging tot dien middelſtand terug gekeerd is, boven denwelken alle menſchen zich zoo gaarne verheffen? Hebt gij dan in de daad afſtand gedaan van die Heerſchappij, welke gij door uwe deugden, maar vooral door uwen roem, over de menſchen verkregen hadt? Mij dunkt, de fortuin zal zich geweld moeten aandoen, nu zij buiten de gelegenheid is, U tot hooger eer en aanzien te verheffen.

EUCRATES! antwoorde Hij mij, zoo ik niet meer ten ſchouwſpel diene aan 't Heelal, is dit niet mijne ſchuld, maar ſlechts te wijten aan den loop der ondermaanſche dingen, welke hunne grenspalen kennen. Ik heb gemeend, mijn loopbaan volbragt te hebben, zoo dra er niets groots meer voor mij te verrigten was. Ik ben niet geſchikt, om een ſlaafsch volk te regeren, dat in vrede en rust leeft! Overwinningen te bevechten, ſtaten te

(*) Dit *Tibur*, thans *Tivoli*, is eene ſtad, die Rome eenen geruimen tijd tegenſtand bood. Naderhand hebben de Romeinen aldaar, wegens de gezonde lucht en den vruchtbaren grond verſcheidene hofſteden en lusthuizen aangelegd. Deze plaats wordt thans nog zeer bezocht, om de menigte oudheden, ſchilderijen, bronnen, paleizen en hoven, die men er vindt.

ſtichten of te verwoesten; verbonden te ſluiten, eenen overweldiger te ſtraffen, daarin alleen ſchiep ik lust, ſtelde ik mijn welbehagen! Maar nooit kon mijn geest zich bezig houden met die kleine bijzonderheden des beſtuurs, die trage uitvoering der wetten, die krijgstucht van een werkeloos leger, waarin middelmatige verſtanden dikwijls zoo zeer uitmunten.

't Is zonderling, zeide de Wijze, dat gij de heerschzucht, met zoo veel kieschheid hebt weten te mengen. Men vond meermalen groote mannen, die weinig opbadden met den ijdelen glans en de praal, welke hen, die regeren, omringt; maar weinige werden er gevonden, die ongevoelig waren voor het vermaak van te regeren, en hunner grilligheden die hulde te doen toebrengen, welke men der wetten alleen verſchuldigd is.

En ik, EUCRATES! antwoordde SIJLLA, ben nooit minder te vrede geweest, dan, toen ik eene grenzelooze oppermagt binnen Rome bezat; om mij heen ſtaarde, en noch mededinger, noch vijand vond. Ik ſtelde mij voor, men zoude eens van mij zeggen, dat ik ſlechts ſlaven gekastijd had. Wilt gij, zoo ſprak ik, dat er niemand in uw vaderland gevonden worde, die getroffen zij door uwen roem? En zijt gij, daar gij, de ſtichter der Dwingelandij waart, kortzigtig genoeg, om in te zien, dat het hen, die na U zullen regeren, aan geene vleijers zal ontbreken, welke hen, met uwen

naam

naam, uwe titels, ja zelfs met uwe deugden zullen doen pralen?

Mijn Heer! hervatte de Wijsgeer, uwe handelwijze doet mij omtrent U geheel en al van denkwijze veranderen. Ik verbeeldde mij in U ſlechts den Heerschzuchtigen te ontwaren, ongevoelig voor eenige liefde tot roem; maar nimmer kon ik vermoeden, dat uwe trotſche ziel ook vatbaar ware voor ware grootheid. Uw ganſche levensloop ſcheen mij toe, ſlechts iemand aan te duiden, die verteerd werd door de begeerte tot heerſchen, en die vervuld met de meest noodlottige driften, gewilliglijk de ſchande, de knaging, ja zelfs de laagheden, die met de dwingelandij verbonden zijn, zoude willen verduren. En, waarom koesterde ik die gedachte? Wijl gij alles aan uwe magt hebt opgeofferd; omdat gij U vreesſelijk gemaakt hebt voor ieder Romein, de pligten van het verſchrikkelijkſte Overheidsambt, dat ooit beſtond, zonder mededogen volbragt hebt. De door U beſchermde Senaat beefde op 't denkbeeld van zoo onbarmhartig een' verdediger. Herinnert gij U niet, dat iemand U vroeg, SIJLLA! tot hoe lang zult gij het Romeinſche bloed doen ſtroomen? Wilt gij dan ſlechts het bevel voeren over de ſprakelooze muren der ſtad? En wat was uw antwoord? Het aanplakken der verſchrikkelijke vogel vrij verklaring, welke over het leven of den dood van ieder Romeinsch burger beſliste.

En

En juist, hernam de oud-Dictator, heeft het bloed, het welk ik zoo kwistig ſtortte, mij in ſtaat geſteld, de grootste van alle mijne daden te verrigten. Indien ik de Romeinen met zachtheid geregeerd had, zoude het dan wel te verwonderen zijn, dat verveling, walging, eigenzinnigheid mij van de regering hadden doen afzien? Maar ik heb afſtand gedaan van het Dictatorſchap, op eenen tijd, toen er in 't Heelal geen enkel mensch was, die zich niet verbeeldde, dat die waardigheid alleen mij dekte. Ik ben, als een ambteloos man in 't midden zijner medeburgers, voor de Romeinen verſchenen, en heb durven verklaren, dat ik gereed was, rekenſchap te geven van al het bloed, het welk ik voor het welzijn van het Gemeenebest geſtort heb, dat ik mij zoude verantwoorden voor allen, die het bloed eens vaders, zoons of broeders van mij zouden eiſchen. Een diep ſtilzwijgen was het geen de Romeinen mij tot antwoord gaven.

Het komt mij echter voor, zeide EUCRATES, dat de ſchoone daad, waarover gij ſpreekt, van geene onvoorzigtigheid vrij te pleiten zij. Wel is waar, dat de verbazing, in welke gij de Romeinen op nieuw bragt, ten uwen voordeele moest gedijen. Maar minder begrijp ik, hoe gij 't durfdet wagen, te zeggen, dat gij gereed waart uwe daden te regtvaardigen, en misſchien tot regters te nemen, die zoo veel reden hadden, met eene ziedende wraak te-

tegen U bezield te zijn. Want, al waren uwe daden, ſtaande uw opperbewind, ſlechts geſtreng geweest, moesten zij in 't oog des volks, in afgrijsſelijke wandaden ontaarden, zoo dra gij uwe waardigheid hadt neêrgelegd.

Gij hebt gelijk, was zijn antwoord, zoo gij voor vast ſtelt, dat men die dingen misdaden mag noemen, welke der Republiek tot heil moesten ſtrekken. Achtet gij mij in ſtaat, ſtilzwijgend en werkeloos te kunnen aanzien, dat Raadsheeren den Senaat verradelijke lagen leiden, ten gevalle van een volk, het welk zich verbeeldende, dat de vrijheid, even als de ſlavernij, tot uitersten moet gedreven worden, het overheidsambt zelfs voor altijd trachtte te vernietigen. Het volk aan banden gelegd door wetten, door de achtbaarheid van den Raad, heeft immers altijd getracht, beider magt te verlammen. Maar hem, die heerschzuchtig genoeg was, hetzelve tegen den Senaat en de wetten ten dienste te ſtaan, mangelde het ook tevens niet aan eerzucht, om deszelfs meester te worden. Zie daar juist de reden van den val van zoo vele gemeenebesten in Griekenland en Italie. Om dergelijk een ongeluk voor te komen, was de Senaat verpligt, dit halſtarrige en onbuigzame volk met oorlogen bezig te houden. Ondanks zich zelven was de Raad verpligt, de aarde te verwoesten, en zoo vele volken te onderwerpen, welke in ontzag te houden, ons reeds moeijelijk valt. En wat

zou

zou thans het lot van het Gemeenebest zijn, daar de ganſche wereld ons in dit oogenblik geene vijanden meer te bevechten aanbiedt? Zoude de Senaat, zonder mijnen bijſtand, hebben kunnen beletten, dat het volk, vervoerd door zijne dolle drift voor vrijheid, zich MARIUS of den eerſten dwingeland, den besten, die 't zelve met onafhankelijkheid paaide, had opgeofferd? De Goden, die de meeste menſchen met eene lage heerschzucht bezielden, hebben der vrijheid bijna even zeer, als der dienstbaarheid het ongeluk ten erfdeel nagelaten. Dan welke ook de waarde dezer edele vrijheid zij, is men den Goden daarvoor echter altijd dank verſchuldigd. Want, ſchoon de zee de rijkst geladen Schepen in haren afgrond ſleure; ſchoon zij de ſchoonste landouwen en weligste akkers in uitgeſtrekte en onſtuimige waterplasſen verkeere; brengt zij het menschdom niet te min een uitgebreid nut aan. Zoo ook zal de nakomelingſchap oordeelen over dat gene, 't welk zij den moed nog niet gehad heeft te onderzoeken. Misſchien zal zij, na dat onderzoek, bevinden, dat ik nog geen bloeds genoeg geſtort heb, en dat de namen van allen, die den aanhang van MARIUS toegedaan waren, nog niet op de lijst der verbannenen geſtaan hebben.

Ik moet U gul uit bekennen, SIJLLA! hervatte de Philoſooph, dat gij mij lang zoo meer verbaast! Hoe is de liefde, die gij uw vaderland toedraagt,

over

over één te brengen met al het bloed, dat gij in 't zelve plengdet?

Nooit, EUCRATES! zeide Hij, bezat ik die heerschende liefde voor 't vaderland, waarvan men zoo vele voorbeelden in de eerste tijden van het Gemeenebest vindt. Want CORIOLANUS, die moord en brand verspreidde tot onder de muren der ondankbare stad, ten einde alle burgers berouw te doen hebben van den hoon, hem door elk burger aangedaan, is mij even lief, als hij (namelijk CAMILLUS), die de Galliers uit het Capitool verdreef. Nooit heb ik er naar gestaan, de slaaf of de afgodische bewonderaar mijns gelijken in de maatschappij te zijn. Ook is deze zoo hoog geroemde vaderlandsliefde te zeer eene drift van 't gemeen, om bestaanbaar te zijn met de trotschheid mijner ziel. Ik ben alleen bestierd geworden door eigen nadenken, en vooral door de verachting, die ik den mensch toedroeg. Hierover kunt gij 't beste oordeelen, als gij nagaat, met welke eene verregaande minachting ik het eenige groote volk, 't welk de aarde opleverde, behandeld heb. Mijne heerschende meening was, vrij te moeten zijn, wijl ik mensch en bewoner der aarde was. Indien ik het daglicht onder Barbaren ontvangen had, zoude ik getracht hebben, den Troon te overweldigen; niet zoo zeer, om den schepter te voeren, als wel, om niet tot gehoorzamen verpligt te zijn. Geboren in een Gemeenebest, heb ik den titel van ver-

overaar verkregen, ſchoon mijn doel alleen ware vrij te willen zijn. Toen ik aan het hoofd mijner Soldaten *Rome* binnen trok, ademde ik, noch woede, noch wraak. Ik heb de verbaasde Romeinen, zonder haat; maar ook zonder medelijden, veroordeeld. Gij waart vrij, zeide ik, en wildet als ſlaven leven. Doch niet alzoo! Sterft, en gij zult het voorregt hebben, als burgers eener vrije ſtad te ſneven! Ik achtte het eene der grootste misdaden te zijn, eene ſtad, waarvan ik burger was, hare vrijheid te ontrooven. Die misdaad heb ik geſtraft; en ik heb er mij weinig om bekreund, of ik de goede, dan of ik de kwade Genius van 't Gemeenebest zoude genoemd worden. Intuſſchen is de regering onzer vaderen weder herſteld; het volk heeft geboet voor al den hoon, den adel aangedaan. De vrees heeft allen naijver doen ophouden, en nooit is Rome zoo rustig geweest. Ziedaar U de reden ontwikkeld, die mij aangezet heeft, die bloedige tooneelen aan te rigten, waarvan gij ooggetuige waart. Had ik die zalige dagen der Republiek beleefd, toen elk burger vreedzaam in zijn huis den Goden eene vrije ziel ten offer bragt, zoudt gij mij mijn leven in die afzondering hebben zien doorbrengen, welke ik nu ſlechts, door zoo veel zweets en bloeds, gekocht heb.

Mijn Heer! viel hem de Wijsgeer in de reden, het is een geluk, dat de Hemel ſpaarzaam is geweest in het verwekken van menſchen van uwen aard.

Voor

voor den middelſtand geboren, zou de maatſchappij bezwijken, onder het gewigt van dusdanig eene verhevenheid van ziel. Het zoude 't menſchelijk geſlacht te duur te ſtaan komen, wanneer het elk op die wijze, boven het gros der menſchen, zoude verheffen. Gij hebt de eerzucht der Helden, als eene gemeene drift beſchouwd, en hebt ſlechts uw werk gemaakt van de Heerschzucht, welke alles beredeneert. De onverzaadbare begeerte tot heerſchen, die gij in de harten van ſommige burgers ontdekt hebt, heeft U het beſluit doen nemen, een buitengewoon mensch te worden. De zucht voor de vrijheid heeft U den weg doen inſlaan, tot eene verregaande wreedheid. Wie zou te voren hebben durven beſlisſen, dat eene Heldhaftigheid uit begin- ſel noodlottiger kon zijn, dan een onberaden heldenmoed? Maar zoo gij, om vrij mensch te zijn, en geen ſlaaf te worden, verpligt waart, U het Dictatorſchap, op eene onwettige wijze, aan te matigen, hoe hebt gij het toch durven onderſtaan hetzelve weder neêrteleggen? Gij zegt, dat het Romeinſche volk U ongewapend gezien heeft, zonder U naar 't leven ſtaan. Dan, dit beſchouw ik ſlechts, als een gevaar, waaraan gij ontſnapt zijt; 't welk door een veel grooter kan achtervolgd worden. Het kan U overkomen, eens te moeten ontwaren, dat de een of andere groote booswicht van uwe gematigde denkwijze gebruik make, en U gelijk ſtelle, met den grooten hoop des Romeinſche volks.

Ik heb mij eenen naam gemaakt, antwoordde Hij, en die is niet alleen voldoende voor mijne eigen perſoonlijke rust en veiligheid; maar ook voor die van 't Romeinſche volk. Die naam wederhoudt alle ondernemingen, en jaagt ieder heerschzuchtig mensch een killen ſchrik aan. SIJLLA leeft, en zijn vernuft is grooter, dan dat van alle de Romeinen. CHERONEA, ORCHOMENA en SIGNIO zullen hem in 't uur des gevaars tot eene borstwering dienen. SIJLLA heeft in ieder Romeinsch geſlacht een verſchrikkelijk voorbeeld daargeſteld. Elk Romein zal mij altijd voor oogen hebben. In zijne droomen zal hij zich verbeelden, mij met bloed bedekt voor zich te zien ſtaan, en zal die noodlottige tabellen meenen te ontwaren, waarop zijn' naam aan 't hoofd der verbannenen te lezen ſtaat! Men mort heimelijk tegen mijne wetten; maar met geene ſtroomen van Romeinsch bloed zijn zij uittewisſchen! Woon ik niet in 't midden van Rome? Wel nu, in die woning prijkt nog de werpſpies, waarmede ik te *Orchomena* gewapend was, en de beukelaar, die mij op de muren van *Athene* dekte! Ben ik niet nog dezelfde SIJLLA, ſchoon geene bijlbundels meer voor mij uitgedragen worden? De Senaat, de geregtigheid en de wetten zijn mijne beſcherming. Mijn vernuft, mijn fortuin en mijn faam ſtaan ter beſchikking van den Raad! (*)

Ik

(*) Dit echter beſchouwen wij, als eene ware Snoeverij. Want

Ik moet bekennen, antwoordde EUCRATES, dat, wanneer men eens geslaagd is, iemand te doen sidderen, men bijna altijd eenigen invloed op hem behoudt.

Regt zoo, viel hem SIJLLA in de reden. Ik heb de menschen doen verbazen, en dat is indedaad veel, zeer veel! Herinner U maar de geschiedenis mijns levens, en gij zult vinden, dat ik alles naar dien grondregel geschoeid heb; dat dezelve de ziel van alle mijne verrigtingen geweest is. Herinner U mijnen twist met MARIUS. Ik was verontwaardigd te zien, dat een man, die trotsch was op zijne lage afkomst, ondernam, de aanzienelijkste geslachten van *Rome*, met de heffe des volks, gelijk te stellen; en in dien toestand voelde ik het geheele gewigt der trotsche ziel, die ik in mijn binnenste omdroeg. Ik was jong, en derhalve besloot ik, mij in staat te stellen, MARIUS rekenschap af te vragen voor zijne minachting. Ten dien einde bestreed ik hem, met zijne eigen wapenen, dat is, met het behalen van overwinningen op den vijand van het Gemeenebest.

Toen ik, door een' nuk der fortuin, verpligt was *Rome* te verlaten, gedroeg ik mij op dezelfde

Want niet het bijgebragte stelde hem gerust; maar de aanwijzing en het schenken van landerijen, in verschillende gedeelten van Italie aan 47 zijner oude legioenen. Deze waren het, zegt APPIUS, welke over zijn leven en zijne veiligheid waakten, wijl zij hun fortuin van het zijne afhankelijk achtten, en altijd gereed stonden, om hem bij te staan, of zijnen dood op eene vreesselijke wijze te wreken.

wijze. Ik ging MITHRIDATES beoorlogen; en door den vijand te overwinnen, meende ik het best, de magt van MARIUS te kunnen fnuiken.

Terwijl ik dezen Romein het vermogen, dat hij op het gemeen had, in volle vrijheid liet genieten, vermenigvuldigde ik zijn verdriet, door hem te noodzaken, dagelijks naar het Capitool te gaan, om de Goden voor het geluk mijner wapenen te danken, en dit deed hij, met de wanhoop in 't hart. Ik beoorloogde zijn' faam op een duizendmaal meerdere wijze, dan mijne Legioenen den Barbaarfchen Koning bekrijgden. Nimmer ontglipte mijnen mond één woord, dat mijne ftoutmoedigheid niet kenmerkte; en mijne minfte daden zelfs droegen het merk van mijnen trots, ten einde dien noodlottig voor MARIUS te maken. Eindelijk vroeg MITHRIDATES den vrede. De voorwaarden, welke hij voorfloeg, waren allezins billijk; en zoo *Rome* rustig geweest ware, of zoo mijn geluk niet gewankeld had, zoude ik dezelve aangenomen hebben. Maar de berooide toeftand mijner zaken nooddrongen mij, die voorwaarden harder te maken. Ik eischte dus, dat hij zijne vloot zoude vernielen, en den naburigen Koningen de Staten te ruggave, die hij hun ontweldigd had. Ik zal U, zeide ik, in 't bezit laten van het rijk uwer vaderen! U, die mij dank moest weten, dat ik U de hand deed behouden, met dewelke gij eens het bevel teekendet, van op éénen dag honderd dui-

duizend Romeinen te vermoorden! MITHRIDATES was daartoe niet te brengen; en MARIUS beefde in het midden van *Rome*. Die zelfde ſtoutmoedigheid, welke mij zoo zeer tegen MITHRIDATES te ſtade kwam; die mij van een uitgeſtrekt nut geweest is tegen MARIUS, en zijnen zoon; tegen over TELESINUS en 't volk; is niet van mijne zijde geweken, toen ik Dictator was; heeft mijn leven en mijne bezittingen beſchermd, toen ik hetzelve nederlag, en die dag bevestigt mijne vrijheid voor altijd.

Mijn Heer! hernam EUCRATES, MARIUS regeerde, gelijk gij, toen hij beſmet met het bloed zijner vijanden, en dat der Romeinen, die ſtoutheid aan den dag leidde, welke gij geſtraft hebt. Gij kunt, wel is waar, eenige overwinningen en buitenſporigheden meer tellen; maar door 't overweldigen des Dictatorſchaps hebt gij het voorbeeld gegeven van de misdaad, die gij ſtraftet. Deze zijde van het voorbeeld, 't welk gij gaaft, zal gewis gevolgd worden; maar dat der gematigdheid zal men zich ſlechts vergenoegen te bewonderen. Toen de Goden duldden, dat SYLLA zich ongeſtraft tot Dictator van *Rome* opwierp, verbanden zij voor altijd de vrijheid uit derzelver muren. Thans zouden zij wonderen moeten doen, om de zucht tot heerſchen uit het hart der Romeinſche veldheeren te roeijen. Gij hebt hun een vast ſpoor aangewezen, om tot de Dwingelandij te geraken, en zich zonder

gevaar in dezelve te handhaven. Gij hebt dat groote geheim ontvouwd, 't gene alleen in ſtaat is, goede burgers op te leveren aan eene te rijke en magtige Republiek; namelijk de wanhoop, van dezelve te kunnen onderdrukken.

Dit hoorende, verbleekte SIJLLA, en zweeg voor eenige oogenblikken. Ik vrees, zeide hij eindelijk met ontroering, ſlechts éénen man, in denwelken ik verſcheide MARIUSSEN meen te ontwaren. Het toeval, of welligt een ſterker noodlot heeft mij hem doen ſparen Ik ſla hem onophoudelik gade. Ik beſtudeer zijne ziel. Groote geheimen liggen diep in dezelve verborgen; maar zoo hij immer waagt, het plan te ſmeden, menſchen, die ik mijns gelijken gemaakt heb, voor zijnen wil te doen bukken, zweer Ik bij de Goden, dat ik zijne vermetelheid zal weten te ſtraffen.

Hier eindigde de belangrijke zamenſpraak tuſſchen den wijzen EUCRATES en SIJLLA. En indedaad, dat ik er dit nog bijvoege, de vrees van den laatsten, zoo wel als de voorzegging des eerſten werden volkomen bewaarheid.

POMPEJUS, de lieveling des volks, de zoo zeer door SIJLLA gevreesde man, kreeg, door 't afſchaffen van eenige zijner wetten, en door zijne gematigde en bedaarde dapperheid, zulk eenen invloed over de Romeinen, dat, en de Raad, en het volk hunne wederzijdſche belangen geheel van hem afhankelijk maakten. En

En JULIUS CESAR, om van geene anderen te ſpreken, die zich geheel naar 't voorbeeld van SIJLLA gevormd had, werd de man, waar van de Groote CICERO met zoo veel regt zegt, dat hij in eene onregtvaardige zaak en eene nog ſchandelijker zegepraal, de goederen van bijzondere perſonen niet alleen verbeurd verklaarde, maar geheele wingewesten in dezelfde rampen en onheilen wikkelde.

En ziet daar, Mijne Heeren! mij dus van mijne taak gekweten, zoo ik hoop op eene wijze, die U even zoo veel genoegen bij het hooren, als mij onder het vertalen zal verſchaft hebben; en welker bearbeiding mij, zoo ik U ſlechts niet verveelde, ten vollen beloond heeft.

GEDACHTENIS-REDE,

BIJ HET

AFSTERVEN

VAN

J. L. NAUTA.

GEDACHTENIS-REDE,

BIJ HET

AFSTERVEN

VAN

J. L. NAUTA,

UITGESPROKEN IN HET ALKMAARSCH DEPARTEMENT DER MAATSCHAPPIJ, TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN, DEN 7den MAART 1820.

Doordrongen van de moeijelijkheid der taak, welke mij door deze afdeeling onzer verdienstelijke maatschappij is opgelegd, en van welke ik mij in deze oogenblikken kwijten moet: de onberekenbare hoogte beseffende, tot welke het menschelijk vernuft moet gestegen zijn, om eenigzins te kunnen slagen in de juiste afteekening van den adeldom eener ziel, welker verscheiden van deze aarde wij mogen betreuren: en huiverende bij het gevoel, hoe

hoe weinig mijne vermogens berekend zijn voor zulk een taak, betrede ik thans dit geſtoelte met eene mengeling van belemmerende vrees en onuitſprekelijk-weemoedige aandoening des innerlijken gevoels.

Ja, M. H! deze is mijne tegenwoordige ſtemming, en kon dezelve wel anders gewijzigd zijn? Of is dit uur niet aan de heilige nagedachtenis van eenen waardigen afgeſtorvenen toegewijd? — Zien wij niet in deze vergadering eene achtbare zitplaats ledig? Is het niet eene weerloze, door haren herder verlatene, kudde, welke wij hier voor ons hebben! Zijn het niet alle zorgbehoevende kinderen, die, met de teekenen des ſomberen rouws over het verlies eens betreurenswaardigen leermeesters, aan deze plaats verſchenen zijn? Ach! was het niet mijne hand, die den Edelen, wien wij beweenen, de laatste lafenis mogt toedienen? Ja, was ik het niet, die, bij de veege ſponde van mijnen Vriend gezeten, den laatsten ademtogt van hem opving?

Offchoon ik derhalve, aan de ééne zijde, ſchrome, het mij opgedragen werk te aanvaarden, mag ik echter niet ontveinzen, dat dit plegtig uur, van eenen anderen kant, welkom is voor mijn hart, de wijl het mij in de gelegenheid ſtelt, ons de treurige gewaarwordingen, welke ik bij de bedroefde weduwe en vaderloze kinderen van mijnen vriend dag aan dag moet beteugelen, thans in het midden van zoo vele getroffen vereerers zijner nagedachtenis.

nisse uitteſtorten en den laatsten vriendſchapspligt jegens zijne rustende asch te verrigten.

Maar ook Gijl. allen, die hier tegenwoordig zijt, deelt in mijne ſtemming. — Bij het droevig vernemen van den dood van onzen NAUTA, hebben wij het aan elkanderen met belangſtelling gezegd en herhaald, hoe hij in onze oogen waardig was, dat wij op eene plegtige, maar eenvoudige, hartelijke wijze, te zamen zijn verlies betreurden.— Een verlies, M. H! diepbedroevend voor zijne vrienden, en voor zijn huisgezin onberekenbaar, maar niet minder beklagenswaardig voor deze Stad.— Een verlies hetwelk ALKMAARS ingezetenen, zoo dikwerf zij aan de opvoeding hunner kinderen denken, meer en meer zullen gevoelen en waarderen.

Dank hebbe dan het Beſtuur van deze afdeeling onzer loffelijke maatſchappij, welker werkzaamheden en oogmerken zoo van nabij met de vorming der jeugd in betrekking ſtaan; — dank hebbe dan dit Beſtuur, hetwelk ons de treurige gelegenheid verſchafte, om de laatste hulde toetebrengen aan eenen Man, die met zoo grooten ijver het waardig doel van den edelen NIEUWENHUIJZEN poogde te bereiken!

Maar wat begeert, wat verwacht gij dan nu van mij, in deze oogenblikken? — Zal de vriend zijnen afgeſtorven Vriend, in eene talrijke en gemengde vergadering alleen in *die* betrekking trachten te ſchet-

ſchetſen? Neen, M. H! de vriendſchap mag niet alles openbaren, wat zij genoot. Zij zondert zich af in de ſtille binnenkamer, en, wanneer zij de deur achter zich digt geſloten heeft, herdenkt zij in het geheim, wat zij verloor, terwijl niemand, dan de alwetende alleen, hare tranen beſpiedt. — Maar ook uw eigen hart, wanneer het zich thans onzen dierbaren afgeſtorvenen nog eenmaal als vriend herinnert, zegt gewis éénſtemmig met het mijne: „ De vriendſchap van den onvergetelijken NAUTA „ laat zich door den mond niet uitdrukken, maar „ alleen door het hart gevoelen."

Maar daarenboven, er zijn immers nog andere oogpunten genoeg, uit welke ik Hem thans aan UL. kan voorſtellen, en bij welker behandeling ik de taal, welke gij van mij begeert, de taal des harten, zonder eenige kunst of tooi, tot u kan ſpreken? —

Ik mag het intusſchen, zoo ik vertrouw, ontwijfelbaar zeker ſtellen, dat gij thans, in deze oogenblikken onzer eerſte droefenis over zijn afſterven, geene beſchrijving van zijnen levensloop van mij verwacht, welke, naar den aard zijner betrekkingen, éénvormig, koud en zielloos zoude worden. Hoe zoude ik toch ook aan zulk eene verwachting kunnen voldoen, bij de nagedachtenis van eenen Man, die geen klatergoud dezer wereld, geene titels, geenen rang bezat, om zijnen naam of dien van zijn geſlacht te vereeuwigen; die als Burger, als

als Huisvader, als Onderwijzer en Vormer der jeugd, steeds het beste voorbeeld gaf, en die de onbepaalde achting, welke wij zijner nagedachtenis toedragen, alleen door eene onafgebrokene volbrenging van alle zijne moeijelijke pligten zich waardig heeft gemaakt! Neen, wij moeten Hem nog eenmaal te zamen beschouwen op dat standpunt, op hetwelke Hij onder ons heeft gestaan; en wanneer wij eeniglijk daaraan onze aandacht wijden, dan hebben wij oneindig meer voor onze bespiegeling, dan wanneer eene vermelding zijner lotgevallen ons bezig hield; want wij zullen Hem ons herinneren, zoo als Hij daar stond in ons midden, plukkende de rijpe vruchten eener welbesteden jeugd en eens eerzamen mannelijken levens.

Komt dan, M. H! leent mij uwe aandacht, om onzen dierbaren afgestorvenenen nog eenmaal *in den dagelijkschen omgang*, *in zijne betrekking als Huisvader*, *en eindelijk*, *als Onderwijzer en Vormer der jeugd* aan ons voorteStellen.

Mijne toespraak, dit weet ik, zal gebrekkig zijn. Aan de regels eener altoos moeijelijke lofrede haar getoetst te willen hebben, zoude dubbele dwaasheid van mij zijn: want al waren mijne vermogens berekend, om naar dat meesterstuk der welsprekenheid te dingen; de wond, die mijn hart doet zamen krimpen, bloedt nog te versch, en mijne tranen stroomen nog dagelijks bij de radeloze weduwe van mijnen vriend, en hare zes onmozele kinder-

dertjes, te overvloedig, dan dat ik het hoofd voor eene kunstmatige behandeling van het tegenwoordig onderwerp mijner rede zoude kunnen ſchikken. Beoordeelt dan mijne woorden tot U alleen, als de taal eener geſchokte ziel, en vergeeft mij die gebreken, welke in kalmer oogenblikken mij uwe berisping waardig zouden maken!

Oneindig verſchillend zijn de vereischten, welke wij, ſoms billijk, ſoms ten onregte, bij dezen of genen onzer natuurgenoten, voor het gezellig verkeer en den dagelijkſchen omgang vorderen. Te weinig houden wij het voor den geest, dat wij zelve geene volmaakte wezens zijn, en dus ook van anderen niets meer, dan van ons zelven mogen verwachten; en wij vergeten het maar al te dikwijls, dat onze huisſelijke betrekkingen, dat ons beroep en onze gewone bezigheden, veelal ongemerkt, onzen omgang met anderen regelen en wijzigen.

Kunnen wij het van den Staatsman vorderen, dat hij, die met de belangen van een geheel rijk, elken avond influimert, en elken morgen wederom ontwaakt, altoos die zelfde opgeruimdheid van geest in het gezellig verkeer met zich brengt, welke den eenvoudigen dagloonor zoo natuurlijk eigen is. Mogen wij het den eerſten tot oneer rekenen, als zijn gelaat in ernstige rimpels geplooid is, om dat de laatste met een vrolijken lach onder zijne makkers zit te boerten? En hoevcel te meer moeten wij het aan den Onderwijzer der jeugd vergeven, wan-

neer

neer hij, met aaneengeſchakelde zorgen in het afgemat hoofd, ook dan, wanneer hij zijne ſchool heeft verlaten, den ernst van zijn gewigtigen ſtand in de maatſchappij niet altoos, niet aanſtonds vaarwel zegt! Niemand uwer toch, die den eernaam van Ouders draagt, die bij ondervinding weet, wat het zegt, kinderen tot menſchen te vormen, zal het willen loochenen, dat er geen moeijelijker maar ook tevens geen gewigtiger betrekking in de maatſchappij beſtaat, dan de beſchaving der jeugd en de ontwikkeling der zedelijke vermogens onzer kleine natuurgenoten. Ouders! die het belang uwer kinderen ter harte neemt, vraagt het U zelven: welke eene aanhoudende aandacht wordt er vereischt voor uwe lievelingen, bij hunne huisſelijke oefeningen, bij hunne onderlinge twisten, ja zelfs bij hunne onſchuldigste ſpelen? En wanneer gij U dan eens verplaatst dáár, waar alle uwe kinderen te zamen komen, om uit éénen enkelen mond alles te horen, om uit ééne enkele bron alles te putten, wat zij voor hun volgend leven, als nuttige leden eener beſchaafde maatſchappij, het meest behoeven, hoe zoude U dan het hoofd geſteld zijn aan den avond van zulk eenen dag? En zoudt gij uwe toeſtemming er aan geven, wanneer men, bij het einde van zulk eenen arbeid, in het bedaard en ernſtig gelaat niets anders, dan terug ſtootende onvergenoegdheid, te lezen vond? Dan, wanneer hier reeds uw eigen ondervinding het vonnis velt, wan-

neer hier reeds op het enkele denkbeeld uw voorhoofd zich te zamen trekt, komt! herinnert U dan, voor één oogenblik, dat gelaat van onzen Vriend, die bedaarde, opgeruimde trekken in hetzelve, wanneer Hij, aan het einde zijner dagelijkſche taak, in ons midden trad. Was het die gemaakte majeſteit, die zoo vele, voor hunnen ſtand onberekende, leermeesters in hunne eigen oogen tot wereld monarchen verheft? Die dwaze en affchrikkende verwaandheid, welke Ouders en Kinderen op den Onderwijzer, met ſpottenden glimplach, doet nederzien? Niets van dat alles! Gij zaagt, in dat gelaat, edele bedaardheid van geest, door gulle vrolijkheid verhelderd. Gij laast in die trekken den man, doordrongen van het gewigt zijner pligten maar vijand tevens van dwazen trots. Ja, Gij hoordet in die geſprekken, Gij gevoeldet in dien handdruk de warmste belangſtelling in het lot van uwe kinderen, terwijl opregtheid van ziel, door geene bedilzucht ooit misvormd, den toon gaf.

Zwakheid en dwaling was ook Hem, gelijk ons allen, eigen. En deze waarheid beleed Hij, zondet eenige achterhoudendheid. Gevoelig voor onbillijke bejegeningen, vergaf hij niettemin dezelve, zoodra de beleediger hem had verlaten. Niet onbewust van het dwaas vooroordeel, hetwelk, tot ſchande helaas! van onze eeuw, nog maar al te veel wortelen ſchiet, en onverſtandige ouders maar al te dikwijls, in de tegenwoordigheid van hunne kin-

kinderen, de vormers der jeugd, zoo al niet beneden, ten minſte met huurlingen, gelijk doet ſtellen, kwam hij hetzelve, zooveel het pligtmatig gevoel van eigen waarde zulks toeliet, altoos te gemoet. Nooit, en deze plegtige verklaring ben ik aan de nagedachtenis van mijnen betreurden Vriend verſchuldigd, nooit heeft Hij mij, die de eer van zijn gemeenzaamst verkeer mogt genieten, éénen enkelen klaagtoon laten horen, wanneer ſoms het verblind vaderoog hem deugden in den onleerzamen zoon aanwees, waar zijn geoefende blik voor gebreken ernstig waarſchuwde, en ontijdige gemelijkheid wel eens zijne belooning was.

Ziet daar den Man, wiens te vroegen dood wij, zoo met alle regt, beweenen, als lid des gezelligen levens, U geſchetst, niet in zijne volle waarde, gelijk Hij die bezat: want indien ik mij daaraan wilde wagen, gelooft mij, M. H! dan had ik uren lang voor mijne rede nodig, en de wederzijdſche vriendſchap, welke ik voor Hem en Hij voor mij, gelijk voor zoo velen uwer, koesterde, zoude mij de perken van het doel, waartoe wij hier te zamen zijn, verre doen overſchrijden.

Maar wij hebben Hem in de *tweede* plaats ook nog in eene andere betrekking te beſchouwen; eene betrekking, welke, niet minder dan de vorige, thans onze geheele aandacht verdient.

Hier bloedt mij het hart, want ik herinner mij de woorden, welke zijne bevende lippen den laats-

ten avond van zijn leven tot mij ſpraken. „ Ik ben „ Vader, mijn Vriend! zeide Hij tot mij, ik heb „ eene Vrouw en een zestal kinderen: zie ze rondom „ het ziekbed van hunnen vader ſtaan; de onnozelen „ lagchen en ſpelen daarom heên, terwijl hun eenige „ ſteun het voorgevoel van zijn naderend einde zich „ niet kan verhelen;" welke woorden de bezorgdheid voor den kommer zijner gade, die, treurende en met haren zuigeling aan de borst, naast mij neder zat, Hem in eene vreemde taal, welke zij niet verſtond, deed uitſpreken. Ach! vergeeft mij, M. H! dat mijn gevoel mij weigerde dat akelig tooneel voor U te verbergen! Maar, hoe wil de ik Hem thans aan U voorſtellen? En wat zeggen U die woorden? Zoo was hij *Huisvader* op zijn doodbed, en zoo was Hij het gedurende al den tijd, welke wij Hem gekend hebben.

Ja, M H! zoo hebt Gij allen, maar zoo heb ik bij uitnemendheid Hem gekend. Niet alleen, om voor zich zelven eenigen roem te behalen in het, ſoms ondankbaar, vak van werkzaamheden, hetwelk Hij zich gekozen had, was zijn geest altoos met zelfsbeſchaving onledig, en beoefende Hij, in die oogenblikken, welke Hij aan zijne dagelijkſche bezigheden kon ontwoekeren, ſommige kunsten en wetenſchappen, welke bij zijne betrekking in de maatſchappij wel niet noodzakelijk worden vereischt, maar altoos dezelve verſieren. — Zijn grootste drijfveer tot uitbreiding zijner kennis was voornamelijk de

zorg

zorg voor zijn talrijk, en ſteeds toenemend gezin. Offchoon het dagelijksch brood voor zijn eigen geluk volkomen genoegzaam was, en ſpaarzaamheid de uitgaven voor zijn eigen gemak en genoegen regelde, waren Hem echter geene uitgebreider zorgen zoo moeijelijk, geene verantwoordelijkheid zoo groot, dat hij ze niet als aangename vruchten van een welbeſteden tijd beſchouwd en willig derzelver last op zijne ſchouderen genomen zoude hebben, zoo zij maar op eene eerlijke wijze de middelen van het tijdelijk beſtaan zijns huisgezins konden vermeerderen. Maar, wat behoef ik woorden te bezigen, waar zooveele daadzaken luid tot ons ſpreken! Hoe toch was het met de kweekſchool hier ter plaatſe geſteld, toen de Achtbare Regering dezer Stad haar aan zijne zorg toebetrouwde? En wat is zij, onder zijn beſtuur geworden? Toen Hij voor hare beſtiering zich opdeed, beſtond zij bijna niet meer. En thans is een *zeventig-tal* kinderen hier voor ons gezeten, hetwelk alle de kundigheden, met welke het verrijkt is, alleen aan zijnen ijver en zijne werkzaamheid te danken heeft. — Maar is nu deze ſpoedig toegenomen bloei zijner School alleen aan den kundigen Onderwijzer dank te weten? O! Dat hier zooveele zorgvuldige ouders, die het dierbaarſte dat zij bezitten, geheel en al aan zijn toezigt hebben toevertrouwd, konden ſpreken! Dezen vooral zagen, hoe Hem niets te moeijelijk viel, wat gewin kon aanbrengen voor zijn gezin. Zij zagen

Hem van den vroegen morgen tot den laten avond daarvoor zwoegen. — Zij zagen in Hem zijne tedere liefde voor zijne gade, zijne bezorgdheid voor zijn talrijk kroost; hoe Hij in orde, ſpaarzaamheid, matigheid en godsdienstigheid hen voorging, hoe zijn eerbied voor de grijze, zedert weinige weken overledene, Moeder zijner huisvrouw, die zijne edele denkwijze Hem tot huisgenoote had doen aannemen, en op wier gebeente thans het zijne rust, de achting van zijne kinderen voor den ouderdom ten voorbeeld ſtrekte. In één woord, zij hadden in Hem den man gevonden, dien zij, ook voor de huisſelijke opvoeding hunner lievelingen, begeerden; die hunne zoonen niet alleen tot geletterden, maar ook tot echte huisvaders zoude vormen, en de aangename voorſpelling, welke zij zich met betrekking tot zijn toeverzigt over hunne kinderen, deden, heeft Hem, door hare vervulling, de ſchitterendste kroon op het hoofd gezet.

Bewonderenswaardig was ook tevens de goede orde, welke Hij, in de gezette uren van huisſelijke vereeniging, op de bedaardſte wijze, en met de meest wenſchelijke wellevendheid, wist te handhaven. Dikwerf was ik naast Hem aan zijnen gullen disch gezeten, terwijl aan een *dertig - tal* jonge, grage en vrolijke gasten, de gezondste ſpijzen werden rondgedeeld. — Dan zag ik in mijne verbeelding een kleinen volksſtam, aan welks hoofd Hij geplaatst was, terwijl de teugels des bewinds nim-

mer

mer zijne handen ontglipten, maar ook alle dwingelands bevelen onbekend bleven.

De tijd intusschen gebiedt mij, ook hier wederom mij zelven te beteugelen. — Maar genoeg reken ik gezegd te hebben, om onzen beweenden Doden thans nog uit het *derde* of laatste oogpunt, dat van *Onderwijzer der jeugd*, voor eenige oogenblikken van nader bij, ons voorteſtellen.

Voor U, M. H! die, door uwe tegenwoordigheid bij deze plegtigheid, uwe hoogachting voor den ſtand, welken onze Vriend onder ons bekleedde, aan den dag legt, zal ik wel niet noodig hebben, het edele, het eerbiedwaardige te ſchetſen van eene maatſchappelijke betrekking, op welke maar al te dikwijls met onbillijke minachting wordt nedergezien; doch welker vereischten altoos verre blijven zullen boven het bereik van den dwaas, die zich aan zulk eene ſchennis roekeloos durft ſchuldig maken. — Neen, in uwe zielen groeit het onkruid des blinden, vernederenden vooroordeels niet, hetwelke anderen welligt onzen edelen Afgeſtorvenen, om den ſtand, tot welken de Voorzienigheid Hem geroepen had, beneden zich, in hunne berekening, deed ſtellen. — Zij zijn er niet in deze vergadering, op wier gelaat de blos der ſchaamte door zulk een ſchets zoude behoeven opgewekt te worden. — Gij allen, M. H! Gij achtedet onzen Vriend des te meer, dewijl Hij de zorg ter ontwikkeling van ALKMAARS volgend geſlacht, met

ijver en liefde voor uw kroost, op zich nemen, en uwe kinderen tot nuttige leden der maatſchappij en goede huisvaders wilde vormen.

Bedrieg ik mij dan wel, M. H! wanneer ik meen, aan de opwellingen van uw eigen hart niet beter te kunnen voldoen, dan wanneer ik, de beſchrijving van alles, wat tot den ſtand, door onzen Vriend onder ons bekleed, betrekking heeft, achterlatende, Ul. aandacht nog een korte poos veſtig op het beste model, het welke wij tot dat einde konden uitdenken?

Ja, M. H! dat model was onze NAUTA in de krachtigſte beteekenis van het woord. Getuige hier de bloei zijner kweekſchool, de liefde en de rouw zijner kweekelingen! — Getuige hier die braafheid des harten, gepaard met die wetenſchap en kennis, welke Hij hun wist mede te deelen! Getuige hier het ouderlijk gevoel, het welk op den rouw van dat kroost zoo welmeenend het zegel drukt! Getuige eindelijk die onbewimpelde goedkeuring van de Achtbare Regeering dezer Stad en van allen, die over Hem geſteld waren.

Geſtreng als Leermeester uwer kinderen, was Hij tevens ook niet minder hun beste Vriend. Aan de ſoms moeijelijke en koude beginſelen van elke wetenſchap wist zijn ſmaak die aangenaamheid, dat leven bij te zetten, welke al het ſtroeve van het onderwijs deed verdwijnen, en vaak den vurigen leerling al den arbeid niets deed achten en vooruit ſtaren op den prijs der overwinning, welken zijn

vlijt,

vlijt eenmaal zoude behalen. Waren er onder zijne jongeren onleerzame, onwillige knapen, nooit liet hij zich door drift vervoeren, en meestal werd de ondeugendste moedwil door zijne bedaardheid van geest ontwapend. De verrijking zijner kennis, door aanhoudende oefening in onderscheidene wetenschappen, deed den terugstootenden Pedagoog geheel bij Hem verdwijnen voor den man van smaak; welken Hij zoo gemakkelijk en zoo bevallig aan de kinderlijke bevatting van uw kroost wist mede te deelen. Dan, waartoe zoude ik over de beschaafdheid van zijn geest nog langer uitweiden; als waren wij nooit, met onwederstaanbaren aandrang, naar de gehoorzaal voortgestuwd, om aldaar de vruchten zijner eenzame oefening en zijne wijze lessen voor verstand en hart met graagte uit zijnen mond te hooren?

Hoewel Hij zijn grootst vermaak stelde in de vorming en verrijking des verstands, bleef Hij echter dezelve beschouwen, als de welige takken van eenen vruchtdragenden boom, welks wortelen Hij Godsdienst en Deugd noemde. Vrij van alle vooroordeelen omtrent het verschil van Godsdienstige begrippen, stond zedelijkheid, getoetst aan de leer des Christendoms, in alles bij Hem op den voorgrond; en waar Hij dezelve in de ziel zijner kweelingen verdoofd of beneveld zag, daar gunde Hij zich zelven geene rust, geene verpoozing, voor dat Hij haren gloed op nieuw ontstoken zag, en

niet zelden werd Hij, in de hand des Almagtigen; het edel middel, door hetwelk de ondeugende knaap, die anders welligt tot ſchandvlek van zijn geſlacht zoude opgewasſen zijn, aan de deugd wierd terug gegeven. Den onverbeterlijken deugniet, die, ondanks zijnen warmen, vaderlijken raad, voor geene genezing vatbaar was, ſtelde Hij voor de overigen tot een ſprekend voorbeeld van de gevaarvolle gevolgen der ondeugd, maar met die omzigtigheid nogtans, welke nog altoos zelfs de geringſte gelegenheid beſpiedt, en dadelijk aangrijpt, om telkens een nieuw geneesmiddel aantewenden en het onmogelijke zelfs niet onbeproefd te laten. Het gezag, de invloed van zijn doordringend oog was meestal genoegzaam, om alle wanorde in zijne School in de beginſelen te ſmoren. Indedaad: van Hem mogt men zonder de minſte terughouding zeggen, wat niet altoos omtrent alle onderwijzers der jeugd mag gelden: Hij regeerde met zijne blikken.

De tijd gedoogt niet, M. H! dat ik deze onze beſchouwing thans verder uitbreide. Maar ik had ook immers bij dezelve niets meer noodig, dan alleen, en in het algemeen uwe herinnering optewekken en te leiden omtrent daadzaken, welke gij dagelijks in uwe kinderen bewaarheid ziet. Dit alleen zij mij nog vergund, met warmte des gevoels tot U te ſpreken: Ouders! vraagt het aan uwe kinderen; en de waarheid zal zich uit hunnen mond laten hooren; Ouders! vraagt het aan uwe kinderen,

wel-

welke ſchatten voor hun te dierbaar, welke prijs voor hun te duur zouden zijn, wanneer zij zijne asch van het graf konden terug koopen? En, één enkel; ach! dat wij dat konden! zal het welſprekendst, het onbedriegelijkst antwoord zijn.

Hier zoude ik nu de mij opgelegde taak voor afgedaan kunnen beſchouwen; maar hoe? En dit hoor ik U allen mij dringend vragen: Waartoe zijn deze kweekelingen in deze vergadering? Zullen zij van hier gaan, zonder dat de vriend van hunnen Leermeester een enkel woord, tot hen gerigt, heeft geſproken? Ach! M. H! uwe vordering is billijk, en zij getuigt, dat Gij het wel voor hebt met uwe kinderen. Maar wat zal, wat kan ik hun zeggen, dat zij niet reeds dikwijls uit den welſprekenden, maar nu geſloten, mond van hunnen Leidsman hebben gehoord? Zal ik de aandoeningen der droefheid, welke zoo kennelijk op hun gelaat te lezen ſtaan, nog ſterker, nog pijnlijker pogen te maken, dan zij reeds werkelijk zijn? En echter, mijn eigen gevoel fluistert mij in, dat er toch nog genoegzame voorraad voorhanden is, om een enkel woord, tot opwekking en vermaning hun toeteſpreken. — Welaan dan! gunt mij, hetzelve thans nog te uiten. En zoo Gijl. meent, het ouderlijk zegel er op te mogen drukken, laat het dan niet alleen door mij in dit uur aan hun gezegd blijven.

Gij weet het immers, mijne jeugdige Vrienden!

waar-

waartoe Gij hier zijt, en waarom Gij dat floers op uwe klederen draagt? Gij hebt immers den Man gekend, van nabij gekend, wiens vroegen dood wij allen, die hier tegenwoordig zijn, voor geen gering gedeelte om uwent wille, betreuren? Ja, Gij weet het en Gij gevoelt het diep, welke een Leermeester U is ontvallen. Maar, welk is nu uw voornemen voor het vervolg? Zult gij Hem vergeten, wanneer gij eenmaal den rouwſtrik van uwe armen zult afleggen? O! dan ware het beter, nooit een enkelen traan over zijn verlies te hebben geſtort! Maar neen! Dat zult, dat kunt Gij niet, Tranen, dit weet gij, baten niets, indien Gij niet aanhoudend zijne wijze leſſen U herinnert en naar dezelven uw leven en uwe werkzaamheden inrigt, en even onderdanig en gehoorzaam blijft aan hen, die thans in uwe School de plaats van uwen doden Vriend vervangen. O! vergeet Gijl. het vooral nimmer, dat de grootste roem, welke Gij aan zijne nagedachtenis kunt toebrengen, eeniglijk daar in beſtaat, dat Gij ſteeds dezelfde vlijt, denzelfden eerbied aan uwe ouderen en onderwijzers blijft betoonen, welke Hij U zoo dringend op het hart drukte! Komt dan! Draagt weenende rouw over uwen besten Vriend; maar ſtreeft ook allen naar de hooge eer, dat elk, die met U omgaat, altoos aan uw gedrag kan bemerken, dat de brave NAUTA eenmaal uw Onderwijzer, uw Leidsman is geweest!

Zoo

Zoo is dan nu mijn werk voor dit uur ten einde. Wij hebben onzen ontſlapen Vriend in onderſcheiden belangrijke betrekkingen beſchouwd, en de opvolging zijner vermaningen uwen kinderen aangeprezen. — Zijne asch ruste nu in ſtille vrede!

Maar, M. H! wat heeft uw gevoel U gezegd, zoo dikwerf ik, ſchoon van ter zijde, ſprak van zijne bedroefde Weduwe en van zijn talrijk Kroost? Ach! had gij met mij zijn lijk naar het ſtille graf vergezeld; waart gij uit de ſombere kerkgewelven de treurige wooning met mij weder binnen getreden; gewis uw hart ware, gelijk het mijne, gebroken. Maar de ondervinding uwer edele denkwijze omtrent dat beklagenswaardig gezin verbiedt mij, dat tooneel verder voor U te openen. Neen: zijne vrouw en kinderen zijn niet geheel verlaten, want onze Achtbare Burgervaders en de Brave Opzieners zijner School hebben het met de Ouders der rouwdragende kweekelingen mij reeds door daden getoond, dat ook het lot dier ongelukkigen hun diep ter harte gaat. Dank, innige dank hebbe hunne edele menschlievendheid! En ik reken het mij tot de hoogſte eer, in deze vergadering de tolk der gevoelens van die ongelukkige Vrouw te mogen zijn. Gaat dan voort, edele Menſchenvrienden! gaat voort in uwe pogingen, om haar, bijna ondragelijk lot, zooveel in uw vermogen is, te helpen

pen verzachten! — Huisvaders! die nog aan de zijde van gelukkige echtgenooten den weg door dit leven moogt bewandelen! Laat het nimmer uit uwe gedachten gaan, dat het niet uwe wijsheid is, welke dat geluk U toeſchikt; maar laat het voorbeeld, hetwelk wij dit uur gedachten, het diep gevoel der dure verpligting bij U levendig houden, om jegens de dierbare panden, door onzen onvergetelijken NAUTA ons nagelaten, zoo te blijven handelen, dat Gij eenmaal, op uw eigen doodbed uitgeſtrekt, met inwendige kalmte der ziel en een gerust geweten ook de Uwen aan de levenden betrouwen moogt!

Deacidified using the Bookkeeper process.
Neutralizing agent: Magnesium Oxide
Treatment Date: Dec. 2009

Preservation Technologies
A WORLD LEADER IN COLLECTIONS PRESERVATION
111 Thomson Park Drive
Cranberry Township, PA 16066
(724) 779-2111

LIBRARY OF CONGRESS
0 024 425 109 2